KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács
a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ
folyóirata

1970

3

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Vol. 16. 1970.

Contents - Inhalt

No. 3.

PAPP István - ZIRCZ Péter

SCIENTIFIC RESEARCH WORK IN HUNGARIAN LIBRARIES. - For the time being library science researches are going on rather unorganized. The authors' suggestions are: the Ministry for Culture should lay down the principal research projects and organize the work through the Centre for Library Science and Methodology (to establish, among others, researcher groups and researcher posts ad interim) ensuring the co-operation on national and even international level.

WISSENSCHAFTLICHE FORSCHUNGSARBEIT IN DEN UNGARISCHEN BIBLIOTHEKEN. - Die bibliothekswissenschaftlichen Forschungen werden gegenwärtig ziemlich unorganisiert ausgeführt. Vorschläge der Verfasser: das Ministerium für Kultur soll die Hauptthemen der Forschungen festsetzen und die Arbeit durch die Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik organisieren (unter anderem sollen Forschungsgruppen und provisorische Forschungsstatusse ins Leben gerufen werden), womit die Zusammenarbeit in nationalem, sogar in internationalem Masse gesichert wird. 183-189. p.

KONDOR Éva

LIBRARY SCIENCE RESEARCHES (1968-1970). - List of researches completed in 1968 and 1969; list of researches during 1969/1970 according to projects; tables showing the summarized data.

BIBLIOTHEKSWISSENSCHAFTLICHE FORSCHUNGEN 1968-1970. - Liste der in den Jahren 1968 und 1969 vollendeten Forschungen; Liste der Forschungen für 1969/70 den einzelnen Themenkreisen entsprechend; Zusammenfassung der Daten in Tafeln. 190-204. p.

KENÉZ Enikő

SOME PROBLEMS OF LIBRARY EXPENDITURES IN RESEARCH INSTITUTIONS DURING THE FIRST YEAR OF THE NEW ECONOMIC SYSTEM. - Analysis of accessioning in 45 libraries of research institutions during 1967 and 1968. In general financial allocation is improving but falls behind the increasing price of publications.

EINIGE FRAGEN DES AUFWANDES IN DEN BIBLIOTHEKEN DER FORSCHUNGSINSTITUTE IM ERSTEN JAHR DER NEUEN WIRTSCHAFTSLENKUNG. - Analyse des Zuganges in den Jahren 1967 und 1968 in 45 Bibliotheken der Forschungsinstitute. Die finanzielle Versorgung verbesserte sich im allgemeinen, sie bleibt jedoch hinter der Teuerung der Publikationen zurück. 205-213. p.

CSENDES Béla

EFFECTIVENESS OF SCIENTIFIC-POLITICAL GUIDING PRINCIPLES OF THE CENTRAL COMMITTEE OF HUNGARIAN SOCIALIST WORKER'S PARTY IN THE LIBRARY-DOCUMENTATION WORK OF LIBRARIES IN RESEARCH INSTITUTIONS OF INDUSTRIAL BRANCHES. - Connection between this work and the information activity carried out in the factories of the subject field in question; some content problems of work.

DURCHBRUCH DER WISSENSCHAFTLICH-POLITISCHEN GRUNDPRINZIPIEN DES ZK DER UNGARISCHEN SOZIALISTISCHEN ARBEITERPARTEI IN DER DOKUMENTATIONSARBEIT, DURCHGEFÜHRT IN DEN BIBLIOTHEKEN DER FORSCHUNGSINSTITUTE EINZELNER INDUSTRIEZWEIGE. - Zusammenhang dieser Arbeit mit der Informationstätigkeit, durchgeführt in den Betrieben der entsprechenden Fachgebiete; einige Inhaltsfragen der Arbeit. 213-217. p.

LENIN AND THE WEST EUROPEAN LIBRARIES. - From Lenin's letters. - Lenin on the 5th Congress of Russian Socialist Democratic Workers' Party (remembraces of N.A. Karzhanskiĭ).

LENIN UND DIE WESTEUROPÄISCHEN BIBLIOTHEKEN. - Aus den Briefen Lenins. - Lenins Teilnahme auf dem 5. Kongress der Russischen Demokratischen Arbeiterpartei (Erinnerungen N.A. Karzhanskijs). 218-221. p.

SHERA, Jesse Hauk

OF LIBRARIANSHIP, DOCUMENTATION AND INFORMATION SCIENCE. - Details from the study published in UNESCO Bull. for Libraries, 1968. no. 2.

BIBLIOTHEKSWESEN, DOKUMENTATION UND INFORMATIONSWISSENSCHAFT. - Auszüge aus der Studie veröffentlicht in der Zeitschrift UNESCO Bull. for Libraries, 1968. 2. no. 222-229. p.

FUTALA Tibor - KAMARÁS István - SZILÁGYI Tibor

EXPERIENCES OF A STUDY TOUR IN POLAND. - Report on the study tour in October 1969: situation after the Library Law from 1968 has been passed; public libraries; the Voivodship and City Library Szczecin being real "public library"; reading surveys.

ERFAHRUNGEN EINER STUDIENREISE IN POLEN. - Die Verfasser besuchten Polen im Oktober 1969. Sie berichten über die Lage nach dem Erlass des Bibliotheksgesetzes (1968), über die allgemeinbildenden Bibliotheken, über die Woiwodeschafts- und Stadtbibliothek Szczecin, welche im wahren Sinne des Wortes als "public library" betrachtet werden kann und über die durchgeführten Lesenuntersuchungen. 230-238. p.

DIENES Mária - KISS Judit - SULÁSZ Kosztász

EXPERIMENT WITH COMPUTERS TO PROCESS THE CONTENTS OF STATISTICAL PUBLICATIONS. - Methodological lessons drawn from the publication of the Library of Central Statistical Office entitled "Wage, salary, income - KWIC Index 1960-1968". Selection of material, preparation of processing; thesaurus, code system, formation of text-lines; forms used in processing; use of index.

EXPERIMENT MIT KOMPUTERS ZUR INHALTLICHEN ERSCHLIESSUNG STATISTISCHER PUBLIKATIONEN. - Methodische Erfahrungen gesammelt aufgrund der Publikation "Arbeitslohn, Verdienst, Einkommen - KWIC Index 1960-1968", veröffentlicht von der Bibliothek des Zentralen Statistischen Amtes. Auswahl des Materials, Vorbereitung zur Bearbeitung; Thesaurus und Codesystem, Ausbildung der Textreihen, Belege der Bearbeitung; Benützung des Indexes. 239-249. p.

HEGYI Nándor

DOCUMENTARY PROCESSING OF SPECIAL PERIODICALS IN THE MOTOR WORKS FACTORY, CSEPEL. - Selection of periodicals to be processed; processing use; ensuring possibilities for indentification and retrieval.

DOKUMENTATIONSBEARBEITUNG DER FACHZEITSCHRIFTEN IN DER AUTOMOBILFABRIK CSEPEL. - Auswahl der zur Bearbeitung gelangenden Zeitschriften; Bearbeitung; Benützung; Sicherstellung der Möglichkeiten zur Identifizierung und zum Widerauffinden (Retrieval). 250-256. p.

KISFALUDY Sándor

5th CONGRESS FOR PUBLIC EDUCATION AND THE LIBRARIES. (SEPTEMBER, 1970).- Significance of library use and role of school libraries in the propositions submitted to the Congress.

DER FÜNFTE KONGRESS FÜR ERZIEHUNGSWESEN UND DIE BIBLIOTHEKEN. - Bedeutung der Bibliotheksbenützung und die Rolle der Schulbibliotheken in den Thesen unterbreitet dem im September 1970 abgehaltenen Kongress. 257-259. p.

CONTRIBUTIONS TO THE CHRONOLOGY OF HUNGARIAN LIBRARIANSHIP AFTER THE LIBERATION OF HUNGARY. - Supplements to the material published in the 1st number of the Könyvtári Figyelő.

BEITRÄGE ZUR KRONOLOGIE DES UNGARISCHEN BIBLIOTHEKSWESENS NACH DER BEFREIUNG UNGARNS. - Ergänzungen zum Material veröffentlicht in der 1. Nummer der Könyvtári Figyelő. 259-262. p.

N. RÁCZ Aranka

REPORT ON THE ACTIVITY OF THE NATIONAL BOARD FOR LIBRARIANSHIP AND DOCUMENTATION FROM 1968 TILL 1970. - Work of and further plans for the plenary meetings and their sections as well as their special commissions.

INFORMATIONEN ÜBER DIE TÄTIGKEIT DES NATIONALRATES FÜR BIBLIOTHEKSWESEN UND DOKUMENTATION. - Arbeit der Plenarsitzung und ihrer Sektionen und weitere Pläne der Fachkommissionen. 263-269. p.

KONDOR Éva

NEWS FROM THE COOPERATION OF SUBJECT SPECIALIZATION.

NACHRICHTEN DES SAMMELSCHWERPUNKTPLANES. 270. p.

Literary guide. (Code of subject specialization in learned and special libraries). Ed. by Ernő PATAKY and László BERECZKY, Budapest, Népmüvelési Propaganda Iroda, 1969. 692 p.

Fachliterarischer Kodex des Sammelschwerpunktplanes für wissenschaftliche und Fachbibliotheken. Hrsg. Ernő PATAKY und László BERECZKY. Budapest, Népmüvelési Propaganda Iroda. 1969. 692 p.

FREY Ilona: Information service in learned and special libraries. Budapest, Népmüvelési Propaganda Iroda, 1969. 247 p.

FREY Ilona: Informationsdienst in den wissenschaftlichen und Fachbibliotheken. Budapest, Népmüvelési Propaganda Iroda, 1969. 247 p.

Library supply of Hungarian settlements. Statistical data of council public libraries and lending libraries for the year 1969. Compiled by László URBÁN. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1970. 25 p.

Bibliotheksversorgung ungarischer Siedlungen. Statistische Daten der allgemeinbildenden Bibliotheken und Buchausleihstationen der Räte im Jahre 1969. Zgst. László URBÁN. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1970. 25 p.

NEWS FROM ABROAD - NACHRICHTEN AUS DEM AUSLANDE.

249. 262. 276. p.

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

16. ÉVFOLYAM
1970. 3. SZÁM

Szerkesztő bizottság: Arató Attila, Arató Ferenc, Barabási Rezső főszerkesztő, Dobos Piroska, Domanovszky Ákos, Gallai Ervin, Héberger Károly, Kertész Gyula, Kovács Máté, Láng Imre, Lévai Tamásné, N. Rácz Aranka, Rejtő István, Sebestyén Géza, Somkúti Gabriella szerkesztő.

Szerkesztőség:
Budapest VIII., Múzeum utca 3.
Telefon: 134-000, 260. m.
Megjelenik negyedévenként.
Előfizetési díj: 60,– Ft.
Egyes szám ára: 15,– Ft.

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda.
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató.
Készült az NPI sokszorosító üzemében.
70-2431
Felelős vezető: Fehérvári Tibor.
Példányszám: 500.
Terjedelem: 12 A-5 ív.

KIADJA A NÉPMŰVELÉSI PROPAGANDA IRODA

TARTALOM

Könyvtári kutatómunka

Tudományos kutatómunka a könyvtárakban (PAPP István - ZIRCZ Péter) 183

Könyvtártudományi kutatások 1968-1970 (KONDOR Imréné) 190

A tudománypolitika és a könyvtárak

Kutatóintézetek könyvtári ráforditásainak néhány kérdése az uj gazdaságirányitási rendszer első évében (KENÉZ Győzőné) 205

A tudománypolitikai irányelvek érvényesülése az iparági kutatóintézetek könyvtári-dokumentációs munkájában (CSENDES Béla) 213

A Lenin-centenárium

Lenin és a nyugat-európai könyvtárak. (LENIN leveleiből. - KARZSANSZKIJ "Lenin az OSzDMP V. kongresszusán" c. visszaemlékezéséből.) 218

Tájékozódás

Könyvtárosság, dokumentáció, tájékoztatástudomány (J.H. SHERA tanulmányából) 222

Egy lengyelországi tanulmányut tapasztalataiból (FUTALA Tibor - KAMARÁS István - SZILÁGYI Tibor) 230

Számitógépes kisérlet a statisztikai kiadványok tartalmi feltárására (DIENES Gedeonné - KISS Judit - SULÁSZ Kosztász) 239

Szakfolyóiratok dokumentációs feldolgozása a Csepel Autógyárban (HEGYI Nándor) 250

Az V. Nevelésügyi Kongresszus és a könyvtárak (KISFALUDI Sándor) 257

Hozzászólások a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy kronológiájához 259

Krónika

Tájékoztatás az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968-1970. évi tevékenységéről (N. RÁCZ Aranka) 263

A gyüjtőköri kooperáció hirei (KONDOR Imréné) 270

Szemle

Szakirodalmi kalauz. (Tudományos és szakkönyvtárak gyüjtőköri kódexe.) (Ism. FREY Tamásné) 271

FREY Tamásné: Tájékoztató szolgálat a tudományos és szakkönyvtárakban. (Ism. SZENTMIHÁLYI János) 273

Településeink könyvtári ellátása. A tanácsi közmüvelődési könyvtárak és könyvkölcsönzők statisztikai adatai 1969. (Ism. TOLNAI György) 275

Külföldi hirek 249, 262, 276

E számunk munkatársai: CSENDES Béla, az Autóközl. Müsz. Dok. és Táj. Központ vezetője; DIENES Gedeonné, a KSH könyvtárának munkatársa; FREY Tamásné, a BMEKK Osztályvezetője; FUTALA Tibor, az MM könyvtárosztályának munkatársa; HEGYI Nándor, a Csepel Autógyár Müsz. Táj. osztályának vezetője; KAMARÁS István, a KMK munkatársa; KENÉZ Győzőné, az Agrárgazd. Kutató Int. könyvtárának vezetője; KISFALUDI Sándor, az OPKM osztályvezetője; KISS Judit, a KSH könyvtárának munkatársa; KONDOR Imréné, a KMK munkatársa; PAPP István, a KMK igazgatója; N. RÁCZ Aranka, az OKDT titkára; J.H. SHERA, a Case Western Reserve University Könyvtárosképző Int. dékánja; SULÁSZ Kosztász, a KSH könyvtárának munkatársa; SZENTMIHÁLYI János, az OSzK munkatársa; SZILÁGYI Tibor, a KMK mb. osztályvezetője; TOLNAI György, a FSzEK munkatársa; ZIRCZ Péter, az MM könyvtárosztályának munkatársa.

Tudományos kutatómunka a könyvtárakban

PAPP István - ZIRCZ Péter

A könyvtárak iránt megnyilvánuló társadalmi igények az utóbbi években jelentős mértékben növekednek s a fejlődési tendenciákat meghatározó objektiv tényezők (a tudomány termelőerővé válása, az uj gazdaságirányitási rendszer bevezetése, a közigazgatás átszervezése, a szocialista demokrácia továbbmélyitése) arra utalnak, hogy az igények további, gyorsuló ütemü fejlődésével kell számolnunk. A társadalom információs és müvelődési szokásainak és igényeinek megismerése, a kielégitésükre való felkészülés, az optimális könyvtári rendszer és a hatékony könyvtári szolgáltatások kifejlesztése intenziv kutatómunkát követel. Ugyancsak tudományos módszerekkel lefolytatott vizsgálódásoknak, helyzetelemzéseknek kell megelőzniük a müvelődés- és könyvtárpolitikai döntéseket is.

Könyvtárpolitikánk és a könyvtárosok felismerték és - a rendelkezésre álló, viszonylag szerény anyagi és személyi feltételek között - igyekeztek is teljesiteni a követelményeket. A magyar könyvtárakban hagyományosan két területen folyik kutatómunka: a) a könyvtártudomány terén, b) egyéb tudományok terén.

Jelen irásunkban az utóbbival csak érintőlegesen - a könyvtárügy szemszögéből kiindulva - kivánunk foglalkozni, az e területen elért teljesitmények elemzése és a tennivalók számbavétele a szaktudományok feladata.

A) KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÁSOK

I. EREDMÉNYEK ÉS FOGYATÉKOSSÁGOK

A felszabadulás után a könyvtárügy gyorsuló fejlődése és a meginduló egyetemi könyvtárosképzés eredményei nyomán szélesebb körben bontakozott ki a kutatási tevékenység - akkor még szinte kivétel nélkül a nagy tudományos könyvtárakban. A kezdetben minden irányitást nélkülöző kutatások jelentékeny hányadát a témaválasztás ötlet-

szerüsége, a pozitivista adatgyüjtés tulsulya jellemezte. A kutatások központi orientálásának szükségessége az ötvenes évek második felében került előtérbe. Az e téren megnyilvánult fejlődés főbb állomásait az OKDT Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága müködésének megkezdése, a KMK 1959. évi létrehozása és az 1960. évi könyvtártudományi kutatói konferencia jelentette. A könyvtártudományi kutatások első, átfogó jellegü rendezésére a 77.114/1960. MM. sz. utasitás kiadásával került sor. Az utasitás bevezette a kutatási témák bejelentésének és engedélyhez kötésének rendszerét, az engedélyezett témák kidolgozására munkaidőkedvezmény ("kutatónap") biztositását tette lehetővé. Néhány év tapasztalatai nyomán célszerübbnek látszott a kutatások minisztériumi engedélyezésétől eltekinteni és a jogkört decentralizálni: a 158/1968 (M.K.15.) MM sz. utasitás az engedélyezés jogát a könyvtárigazgatókra ruházta.

A könyvtártudományi kutatások programját az 1963-65 és az 1966-70 közötti időszakra dolgozta ki az OKDT szakbizottsága és a KMK. A kutatási programok kibocsátása csökkentette a témaválasztás spontaneitását, a vizsgált témák jelentékeny része a javasolt témakörökhöz kapcsolódott. Egészségessé vált, az 1959. évi kb. 60%-ról mintegy 40%-ra csökkent a történeti tárgyu kutatások aránya; fontosabb ennél azonban, hogy örvendetes módon megnőtt a 20. századi tárgyu témák száma. Nagyobb könyvtáraink hozzákezdtek saját történetük rendszeres megirásához, hazai könyv- és könyvtártörténetünk összefoglaló monografikus feldolgozásának első lépcsőjeként az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke gondozásában megjelent "A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapitástól 1849-ig" c. forrásgyüjtemény (folytatása előkészületben van). E jelentős eredmények ellenére a rég várt magyar könyv- és könyvtártörténeti összefoglalás kidolgozásának megkezdésére mindeddig még nem került sor.

A kutatási programok néhány témájára az MM Könyvtárosztály a KMK és az OKDT javaslatai alapján pályázatokat hirdetett, az értékelés munkáját az OKDT szakbizottsága végezte el.

A tulságosan gazdag programból a kutatók azokat a témákat választották ki, amelyek saját érdeklődésüknek és képességeiknek, gyakorlati lehetőségeiknek megfeleltek. E kézenfekvő jelenség következményeként fontos tárgykörökre alig vagy egyáltalában nem akadt vállalkozó (például: a könyvtári munka gazdaságossági kérdései, hatékonysága, az állományfeltárás nem hagyományos módszerei, gépesités stb.). A pályázati rendszer - amely korábban ösztönzőnek bizonyult - az utóbbi években veszitett vonzásából, a pályázók száma visszaesett (1967-68-ban mindössze 9 pályamunka érkezett be), a témaválasztás aggasztóan leszükült. Bár a programok és pályázatok sok valóban értékes, nem egy esetben kiemelkedő jelentőségü munkát, tanulmányt eredményeztek (a Könyvtári Figyelő szinte minden évben ismertette a kutatási eredményeket) és a témaválasztás befolyásolása tekintetében sikerült is eredményeket elérni, az alapvető célt, a kutatások orientálását végül is nem sikerült megvalósitani.

Céljukat tekintve a kutatások helyi (hálózati) vagy országos szükségletet hivatottak kielégiteni. A helyi jellegü kutatás az adott könyvtárban, hálózatban felmerülő problémára keres megoldást, a kutatást engedélyező könyvtár konkrét igényét elégiti ki. A könyvtárügy egésze szempontjából természetesen azok a kutatások fontosabbak, amelyek országos könyvtárügyi gondok megoldását keresik vagy pedig egyedi problémá-

ból kiindulva általános érvényü megoldási javaslatokat eredményeznek. A bejelentett témák azt mutatják, hogy a kutatók jobbára részfeladatok végzésére vállalkoznak. Ezeknek mindenekelőtt az a magyarázata, hogy a nagy, komplexebb jellegü kutatási témák kidolgozása meghaladja az egyéni kutató lehetőségeit, a különböző könyvtárakban dolgozó kutatók csoportos munkája pedig a megfelelő szervezési és információs rendszer hiányában nem alakulhatott ki. A szükséges feltételek hiánya miatt a KMK ilyen tevékenységgel nem volt képes foglalkozni, munkája a kutatások statisztikai, kvantitativ jellegü értékelésére szoritkozott, amihez nagymértékben az is hozzájárult, hogy a kutatásokat engedélyező könyvtárigazgatók zöme a 157/1966. MM sz. utasitásban előirt beszámolási kötelezettségének pusztán a kutatási témák bejelentésével s nem a kutatások értékelésével tesz eleget.

Fel kell figyelni arra is, hogy a kutatási tevékenység folyamatosan bővül a különböző főhatóságokhoz tartozó intézményeknél, amelyekre az előbb idézett utasitás hatálya nem terjed ki, és amely intézmények zöme az OKDT bejelentésre felkérő körlevelére sem válaszol. Ezeket az egyébként igen jelentős vállalkozásokat (un. "informatikai adaptációs" kutatások és kisérletek, továbbá egyes tudományos és szakkönyvtárak kisérletei korszerü információtárolási és visszakereső rendszerekkel) a KMK jelen körülmények között még regisztrálni sem tudja.

A könyvtártudományi kutatások kapcsán külön kell szólnunk a KMK tevékenységéről, amelynek több munkatervi feladata előzetes kutatómunkát feltételezett. (Csak a legutóbbiakat emlitve: tanulmányok készültek a közmüvelődési könyvtárak funkciórendszerének és állományának összefüggéseiről, a könyvtárak létesitésének és fenntartásának normativáiról, a könyvtárügy müszaki fejlesztésének irányelveiről, az állam- és jogtudomány, valamint a szociológia könyvtári ellátottságáról, szociológiai vizsgálat folyt a munkások olvasási szokásainak a felderitésére, a különböző tipusu településeken lakó értelmiség könyvtári igényeinek felkutatására.) Emellett a KMK erőfeszitéseket tett annak érdekében, hogy szoros együttmüködést alakitson ki a rokon jellegü tevékenységet folytató intézményekkel (Népmüvelési Intézet, Magyar Rádió és Televizió Tömegkommunikációs Kutató Központja, Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése Piackutató Csoportja). Ezzel párhuzamosan a KMK-ban folyó kutatás jellegü tevékenységbe az utóbbi időben mind szélesebb körben sikerült külső konzultánsi, szakértői minőségben bevonni a megfelelő tudományterületek nevesebb képviselőit (szociológusokat, nyelvészeket, rendszerszervezőket stb.).

A kétségtelenül elért fejlődés gyengéje, hogy - személyi és anyagi feltételek hiánya miatt - mai napig sem sikerült szerves kapcsolatot teremteni a KMK és a könyvtárak kutatási tevékenysége között, s bár külső könyvtáros kutatók alkalmilag bekapcsolódnak a KMK egyes munkafeladatainak végrehajtásába, ez a kapcsolat egyedi és esetleges jellegü. Ennek következtében, noha a KMK látja el az országban folyó könyvtártudományi kutatások nyilvántartásának teendőit és saját maga is folytat kutatási tevékenységet, a kétféle tevékenység egymástól izoláltan folyik.

Végeredményben azt kell megállapitanunk, hogy a felszabadulás óta elért kétségtelen fejlődés ellenére a könyvtártudományi kutatások jelenlegi volumene, szervezettsége nem felel meg sem a vele szemben támasztott követelményeknek, sem a tudományszervezés mai szinvonalának. Ennek okait az alábbiakban kiséreljük meg összefoglalni:

1. A kutatási tevékenység viszonylag lassu kibontakozása könyvtárügyünk fejlődési jellegzetességeivel magyarázható, a felszabadulás óta eltelt időszakot a könyvtárügy extenziv fejlődése jellemezte, ami a minőségi fejlesztés alapjául szolgáló kutatás számára nem szolgáltatott kedvező bázist. A központi szervek (KMK, hálózati központok) tevékenységében is a módszertani munka és az oktatás volt tulsulyban, hiszen mindenekelőtt a könyvtári szolgálat alapvető eljárásait, munkamódszereit, szervezetét kellett kifejleszteni.

2. A felszabadulás előtt a nagy tudományos könyvtárak számos tudományág kiváló tudósait foglalkoztatták, a könyvtártudományi kutatásokkal más diszciplinákon (irodalomtörténet, történettudomány, állam- és jogtudomány) nevelődött kutatók foglalkoztak. A kutatóintézeti hálózat kialakulása és megerősödése, a felsőoktatás káderszükséglete e kutatók jórészét elszivta a könyvtárakból. A kutatómunkára alkalmas szakemberek hiánya csak fokozatosan enyhült: az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke csak az ötvenes évek elején bocsátotta ki az uj szakemberek első évjáratát.

3. Könyvtártudományi kutatásainkat mindeddig az jellemezte, hogy személyhez és nem intézményhez kötődtek, nem épültek be eléggé a tudományos kutatás egészébe. Jobbára hiányoznak a kutatómunka mühelyei, alig alakultak állandó vagy ad hoc kutatócsoportok. A könyvtártudományi kutatások költséges módszerei és időigényessége (szociológiai felvételek, gépi adatfeldolgozás, folyamatelemzések, szakirodalmi ellátottsági vizsgálatok stb.) meghaladják az egyéni - és nem is főfoglalkozásu - kutató lehetőségeit, a kutatások komplex jellege pedig más tudományterületek szakembereinek bevonását teszi szükségessé.

4. A könyvtártudományi kutatások anyagi és személyi ellátottsága rendkivül gyenge. Ezért kellett az országos kutatásirányitásnak megelégednie az olyan kis hatásfoku szervezési eszközzel, mint a pályázat (és néhány publikációs lehetőség biztositása), ezért kerültek tulsulyba az irodalom tanulmányozásán alapuló módszerek a valóság közvetlen vizsgálatával járó módszerekkel szemben, ezért volt egyetlen lehetőség a kutatónap a személyi kapacitás biztositására, s végül ezért nem lehetett az erőket az országos fontosságu témák kidolgozására összpontositani.

II. JAVASLAT A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÁSOK RENDSZERÉRE ÉS SZERVEZETÉRE

1. A kutatási tematika

A kutatómunka fő területeit és irányait - a könyvtárügy előtt álló időszerü feladatokból kiindulva - az OKDT és a KMK javaslata alapján az MM Könyvtárosztálya jelölje meg. Az eddigi gyakorlattól eltérően azonban ne részletes prog-

ramot adjon, hanem nagy vonásokban határozza meg azt a néhány legfontosabb területet, amelyen az elkövetkező hosszabb időszakban kutatásokat kell folytatni. Elgondolásunk szerint a kutatások erre a három fő területre irányulhatnak:

a) a társadalom könyvtári igényeinek feltárása, olvasás- és könyvtárszociológiai kutatások végzése, a könyvtári szolgálat hatásfokának vizsgálata;

b) a könyvtári állomány információs és pedagógiai értékének vizsgálata, az irodalommal való ellátottság optimumának megállapitása, az általános és szakirodalmi ellátás tisztázása az egyes könyvtárak és az országos könyvtári rendszer vonatkozásában;

c) a könyvtári gyakorlat (munkaszervezet, eljárások, szolgáltatások) vizsgálata, uj megoldások kidolgozása, a hatásfok növelése érdekében; e területen belül külön meg kell emlitenünk, hogy hazánkban is időszerüvé vált a könyvtári ellátás nagy minőségi változásainak, az elektronikus számitógépek alkalmazásának az előkészitése.

A MM könyvtárosztálya által jóváhagyott javaslat alapján dolgozza ki tehát a KMK a következő 5 éves tervidőszak részletes kutatási tervét, amely a konkrét feladatok megjelölésén kivül a megvalósitás szervezeti és anyagi feltételeit is tartalmazza. E kutatási terv konkréten csak az országos érdekü és jelentőségü feladatokkal foglalkoznék, a benne megjelölt kutatási területek azonban a helyi jellegü kutatások javasolt irányait is megszabnák.

2. Kutatásszervezés

A könyvtártudományi kutatások szervezetében a következő munkamegosztás kialakitása látszik célszerünek:

- Az MM Könyvtárosztálya t u d o m á n y p o l i t i k a i irányitó funkciót gyakoroljon: hagyja jóvá a kutatási irányelveket és terveket, biztositsa és - megfelelő, konkrét kutatási célprogramok alapján - ossza szét a kutatások finanszirozására szolgáló pénzeszközöket, ellenőrizze a kutatási tervek végrehajtását, s tevékenységét egyeztesse a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokat folytató intézmények főhatóságaival.

- Az OKDT - tanácsadó testületi minőségében - támogassa az MM Könyvtárosztályát tudománypolitikai tevékenységében: véleményezze a kutatási terveket, a kutatási jelentéseket, tegyen javaslatokat kutatási témákra, hagyobb időszakokban vitassa meg a könyvtártudományi kutatás országos eredményeit.

- A KMK váljon az MM Könyvtárosztálya k u t a t á s s z e r v e z é s i szervévé: dolgozza ki a kutatási tervet, folytasson kutatásokat a jóváhagyott terv és jóváhagyott célprogramok alapján rendelkezésére bocsátott pénzeszközökkel, támogassa a más intézményeknél folyó könyvtártudományi kutatásokat, számoljon be a kutatások eredményeiről, tartsa nyilván és koordinálja a helyi kutatásokat, müköd-

jék közre a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásában, fejlessze a más területek kutatóhelyeivel való és a nemzetközi együttmüködést.

- A hálózati központok irányitsák a helyi (hálózati) jellegü kutatásokat, vegyenek részt - közremüködőként vagy egy-egy téma felelőseként - az országos terv végrehajtásában.

- Az egyes közmüvelődési, ill. tudományos és szakkönyvtárak saját szükségleteiknek megfelelően végezzenek kutatómunkát, intézményesen vagy munkatársaik révén vegyenek részt az országos kutatási terv végrehajtásában.

- A könyvtárosképző intézmények vállalják egy-egy országos jelentőségü kutatási feladat végrehajtását, ill. müködjenek közre egyes témák kidolgozásában.

A k u t a t á s s z e r v e z é s e terén az eddigieknél változatosabb és hatékonyabb módszerekre van szükség. Ilyenek:

- kutatócsoportok létrehozása egy-egy feladat megoldására, a csoport vezetője teljes vagy másodállásban a KMK vagy a téma kidolgozását elvállaló más intézmény alkalmazottja legyen;

- meghivásos pályázatok (ezeken, felkérés alapján, csak a megoldandó feladat szakértői vennének részt);

- nyilt pályázatok kutatási megbizásokra (a pályázók kutatási programot nyujtanak be, ennek alapján kaphatnak megbizást);

- kutatói státusok szervezése a KMK-ban (a kutató egy-egy kutatási feladat megoldására, ill. kutatócsoport vezetésére meghatározott időre - 1-3 évre - a KMK állományába kerül, a munka elvégzése után visszatér eredeti munkahelyére);

- intézmények megbizása egy-egy téma kidolgozásával (például az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének megbizása a könyv- és könyvtártörténeti kutatások végzésével, irányitásával);

- külföldi tanulmányutak (elsősorban adaptációs kutatások folytatására, hosszabb időtartamra).

A kutatások a n y a g i a l a p j á n a k tervezésénél a kutatói személyzet költségein kivül figyelembe kell venni az adatgyüjtés, a kutatási segéderők, a gépi adatfeldolgozás és a publikálás költségeit is.

3. Együttmüködés

A kutatások hatékonyságának fokozása érdekében a jövőben fokozott, több irányu együttmüködésre van szükség. Az országos témák központi finanszirozása reális alapot teremt az együttmüködés fejlesztésére, a kutatásszervezési apparátus megszer-

vezése pedig a helyi témák vonatkozásában is erőteljesebb koordinációt tesz lehetővé. A könyvtárak és tájékoztatási intézmények kutatási együttmüködésén kivül a hatékonyság fontos előfeltétele, hogy megfelelő kooperációs kapcsolat alakuljon ki más tudományterületek kutatóhelyeivel. Egyidejüleg törekedni kellene a külföldi könyvtártudományi kutatóhelyekkel való együttmüködésre is. Az együttmüködés módozatai: kölcsönös tájékoztatás a kutatási tervekről, a kutatási eredmények kicserélése, közös metodika alapján lefolytatott összehasonlitó vizsgálatok, munkamegosztás alapján közösen lefolytatott vizsgálatok. Mindennek érdekében szorosabb kapcsolatokat kellene kialakitani a szocialista országok könyvtártudományi központjaival, és fontolóra kellene venni a szélesebb nemzetközi együttmüködés lehetőségét az IFLA Könyvtártudományi Bizottsága keretében is.

B) EGYÉB (NEM KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI TÁRGYU) KUTATÁSI TEVÉKENYSÉG

A könyvtárosok tudományos érdeklődésének középpontjában hagyományosan a társadalomtudományok különböző területei állanak, a magyar könyvtárakból számos neves irodalomtörténész, nyelvész, történész került ki. A könyvtárakban jelenleg is szép számmal dolgozik olyan szakember, aki könyvtári munkakörének ellátása mellett választott tudományterületén megbizásból vagy publikációs szándékkal tudományos tevékenységet fejt ki.

A könyvtárosok által kutatott témák egy része nincs is kapcsolatban a könyvtár állományával, müködésével, az e tipusu kutatások mégis igen értékesek, mert módot adnak arra, hogy szakterületüket alaposan ismerő, tudományos tekintélyü szakemberek dolgozhassanak a könyvtárban, növeljék annak presztizsét.

A kutatási témák másik része - elsősorban a nagyobb szakkönyvtárakban dolgozó könyvtárosok kutatásai - a könyvtár állományának tudományos igényü feltárására, illetőleg a könyvtár által kiszolgált tudományterület időszerü tudományos problémáinak a megoldására irányulnak. A könyvtár állományára támaszkodó kutatások folynak az OSZK-ban, az Egyetemi Könyvtárban, az OPKM-ben, az Orvostudományi Egyetem, az Agrártudományi Egyetem, a KSH könyvtárában stb. A könyvtárügy szemszögéből a nem könyvtártudományi kutatásoknak ez a tipusa a leghasznosabb, mert azon tul, hogy szoros kapcsolatot biztosit a könyvtár és az ellátandó tudományterület között, módot ad a könyvtári állomány tudományos felhasználására is.

Ebből a felismerésből kiindulva tette lehetővé a 158/1966. MM sz. utasitás, hogy a könyvtárigazgatók - a könyvtártudományi kutatásokhoz hasonlóan - az egyéb tudományterületeken kifejtett tudományos tevékenységet is munkaidőkedvezménnyel támogassák. Ezt a lehetőséget véleményünk szerint elsősorban a könyvtárak állományát hasznositó kutatómunkára kellene kiaknázni.

A könyvtárakban folyó, nem könyvtártudományi tárgyu kutatások szervezése és finanszirozása az illetékes szakterületek feladata. A könyvtárügy e kutatásokat csak szerény mértékü munkaidőkedvezménnyel képes támogatni. Kivánatos volna ezért, ha az érdekelt szakterületek megvizsgálnák, milyen szervezeti keretek között, milyen eszközökkel, szervezeti megoldásokkal tudnák hatékonyan előmozditani a könyvtárakban elvégezhető kutatásokat.

Könyvtártudományi kutatások 1968-1970.

Összeállitotta: KONDOR Imréné

A KMK felmérése a könyvtárakban folyó kutatásokról

A Könyvtári Figyelő 1969. évi 1. száma foglalkozott az 1967/68. évi könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokkal. A KMK-hoz 1969-ben és 1970-ben is beérkeztek a könyvtáraktól a kutatási jelentések. Az alábbiakban tájékoztatást adunk az 1968-ban és 1969-ben befejezett, valamint az 1969/70-ben folytatott és megkezdett kutatásokról.

Az MM felügyelete alá eső könyvtárakon kivül 1968/69-ben más könyvtáraknak is kiküldtük az OKDT felkérését a kutatások bejelentésére. Végül összesen 37 könyvtár jelentett 200 témát, ebből 54 befejezett kutatást (lásd az 1968-ban befejezett kutatások jegyzékét).

Az 1969/70-ben folyó kutatásokról 255 könyvtárat kérdeztünk meg. Közülük 40 jelentett be kutatást, 42 adott negativ választ, 173 nem válaszolt. - A 12 megkérdezett szakegyetemi könynyvtár közül például 6 folytat, 2 nem folytat kutatásokat, nem válaszolt 4 (a három orvostudományi és a kertészeti egyetem). A 7 országos szakkönyvtár közül 4 pozitiv, 1 negativ választ adott, nem válaszolt az OMKDK és a KSH Könyvtára. Az MTA 24 intézeti könyvtára közül 4 negativ választ adott, 20 semmilyet sem. 70 müszaki könyvtártól 1 pozitiv, 18 negativ választ kaptunk; a nem válaszolók között van az ÉTK, a KGM MTTI, a NIMDOK. A megyei könyvtárak közül 7 adott pozitiv, 5 negativ választ; nem válaszolt Debrecen, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Székesfehérvár, Szeged, Zalaegerszeg.

A kutatások regisztrálásának korszerüsitése érdekében a KMK az 1970-ben bejelentett, 1969/70.évi kutatásokat peremlyukkártyán dolgozta fel, igy lehetőség nyilt a bejelentett adatok többszempontu elemzésére. A témák felsorolásán kivül az alábbiakban táblázatba is foglaljuk a kapott adatokat, a könyvtártipusok, a kutatók és témák száma, az időráforditás, a kutatók beosztása, a témák jellege, a kutatások célja szerint csoportositva.

A táblázatban szereplő adatok kiegészitéséül megemlitjük, hogy az 1969/70-ben p u b l i k á l á s i céllal folytatott 39 kutatásból 9 évkönyv számára készülő tanulmány, 5 a könyvtár vagy intézmény saját kiadványa lesz, 13 kiadói megbizás alapján, 12 pedig más intézmény megbizásából készül.

Az 1968-ban befejezett, a KMK-ba bejelentett könyvtártudományi kutatások jegyzéke (betűrendben)

BALOGH Ferenc (Megyei Kvt.Békéscsaba):
Vázlat a békéscsabai Megyei Könyvtár történetéhez.

BALOGH György (Megyei Kvt.Békéscsaba):
A Mezőkovácsházi Járási Könyvtár helytörténeti gyüjteménye.

BARTA Andrásné (FSzEK):
Az ismeretterjesztő irodalom forgalmának alakulása a gyermekkönyvtárakban.

B.BARTHA Ilona (FSzEK):
Folyóiratok és olvasók a gyermekkönyvtárakban.

CSÜRY István (KLTEK):
A kommunikáció ellentmondásai és a könyvtári információs tevékenység.

DÉRI Miklósné (ELTE KK.)
A magyarországi latin-amerikai irodalom bibliográfiája.

DIENES Gedeonné (KSH):
A közgazdaságtudományi szakirodalom forrásai (tanf.jegyzet).

FARAGÓ Lászlóné (OSzK):
A könyvfeldolgozó munka részletes elemzése, munkafényképezés formájában.

FEHÉRVÁRI Tiborné (OOKDK):
Az OOK könyvtárosképző szaktanfolyamának elemzése.

FREY Tamásné (BMEKK):
A tudományos és szakkönyvtárak tájékoztató szolgálata.

GOMBA Szabolcsné (KLTEK):
A modern könyvtár modellje.

R.HARKÓ Viola - VIDA Tivadar (OOKDK):
Jelentős régi orvosi müvek a Semmelweis Orvostörténeti Muzeum Könyvtárában.

JANTSITS Gabriella (OOKDK):
Az orvosok személyi dokumentációja.

JANTSITS Gabriella (OOKDK):
Tárgyszójegyzék és osztályozási utmutató orvosi könyvtárak részére.

JÁSZBERÉNYINÉ - PERNESZ Gyula - SINAY Jenő - TUBA László - WEISZ Ferenc (Megyei Kvt. Győr):
Az Őszirózsás Forradalom és a Tanácsköztársaság megyei visszhangja.

Kaposvári Megyei Könyvtár Munkaközössége:
Vaszary János Bibliogr.

KARDOS Józsefné (Megyei Kvt. Szolnok):
100 ipari tanuló olvasása a Megyei Könyvtárban 1968-ban.

KUNTÁR Lajos (Megyei Kvt.Szombathely):
A szombathelyi nyomdászat története.

LENGYEL Imre (KLTEK):
Az Alföldi Hirlap története 1849-ben.

MÉSZÁROS Antal (Megyei Kvt.Tatabánya):
A Megyei Könyvtár tájékoztató tevékenysége.

MEZEI György (Megyei Kvt.Győr):
Falvak és iskolák mozgókönyvtári ellátása az NSzK-ban.

MEZEI György (Megyei Kvt.Győr):
Járási könyvtárak munkaszervezése.

MEZEI György (Megyei Kvt.Győr):
Thermofax kölcsönzési eljárás.

B.MIKE Ágnes - DIÓSZEGHINÉ - SZÉPE Katalin (ELTE Állam- és Jogt.Kar):
Beér János irodalmi munkássága a felszabadulás után. (Bibl.)

MOLNÁR Pál (KLTEK):
A bibliográfia elméleti kérdései a szakirodalomban.

NÉMEDI Endre (Megyei Kvt.Békéscsaba):
Százéves a gyulai könyvtár.

NÉMETH Zsófia (JATEK):
Az egyetemi könyvtár szerepe az oktató-nevelő és tanulmányi munkában.

PAÁL Éva (FSzEK):
Szemléltető propaganda a gyermekkönyvtárban.

PÁLVÖLGYI Endre (ELTE KK):
Könyvek a vádlottak padján.

PÜSÖK Gyuláné - ROHLA Mártonné (BMEKK):
A szakirodalomkutatás módszerei és eszközei a társadalomtudomány területén.

REMETE László (FSzEK):
"Szabó Ervin 1877-1918". Szabó E. kevéssé ismert cikkei és az 1918-1945 között megjelent Szabó E.-re vonatkozó méltatások, megemlékezések.

REMETE László (FSzEK):
Szabó Ervin és a decimális osztályozás.

REMETE László (FSzEK):
Szabó Ervin szocialista könyvhagyatéka a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárban.

RÉTHI Sarolta (KSH):
Das ungarische Bibliothekswesen; Geschichte und Gegenwart.

ROMÁN Lászlóné (PEK):
Gyüjtőköri kooperáció, gyüjtőkörök korszerü megoszlása.

SÁNDOR Ernőné (ELTE KK):
A Renaissance c. folyóirat története.

SOMKUTI Gabriella - FARAGÓ Lászlóné (OSzK):
Az OSzK munkanormái. Munkanormajegyzék összeállitása és bevezetése.

SZÉKELY Sándor (OOKDK):
Az orvosi tájékoztatás a felszabadulás előtt.

SZÉKELY Sándor (OOKDK):
Das medizinische Bibliothekswesen in Ungarn.

SZEPESI Zoltánné (OOKDK):
Az OOK-OOKDK 20 évének története.

SZEPESI Zoltánné - WAGNER Imre (OOKDK - Megyei Kórház Kvt.Pécs):
A Baranya megyei orvosok időmérlege.

SZEPESI Zoltánné - WAGNER Imre (OOKDK - Megyei Kórház Kvt.Pécs):
A Baranya megyei orvosok olvasási szokásai.

SZILAS Klára (PEK):
Állományelemzés módszertani kérdései.

TORDAY Aliz (OOKDK):
Alapfoku könyvtárosi ismeretek orvosi könyvtárosoknak.

TÓTH Ilona (Megyei Kvt.Kaposvár):
A somogyi sajtó 1918-1919-es repertóriuma.

TÓTH Pál (Nehézip.Müsz.Egy.KK.):
A "Mi Egyetemünk" c. egyetemi ujsággal kapcsolatos olvasási szokások szociológiai vizsgálata.

VADÁSZ Ferencné (KMK):
A könyvtárosok szakképzettsége. (Országos felmérés és statisztikai elemzés.)

VERBŐCZY Gyuláné (BMEKK):
A könyvtár és az audio-vizuális rendszerek.

VIGH Károly - BOROS Pál (Pest Megyei Kvt.):
1918-1919.évi forradalmak a megyei sajtó tükrében.

VIGH Károly - BOROS Pál (Pest Megyei Kvt.):
Az 1928. évi pilisvörösvári bányászsztrájk a korabeli sajtó tükrében.

VILMON Gyuláné - KÉPES Kálmán (BOTE Közp.Kvt.):
A BOTE könyvtár folyóiratállományának fejlődése 1945-től napjainkig.

VIRÁG Andorné (Kertészeti Egy.Kvt.):
A kertészeti szakkiadványok Magyarországon. (Tört. áttekintés 1919-ig.)

WALLESHAUSEN Gyula (Agrártud.Egy. K.K.Gödöllő):
A mezőgazdasági bibliográfiai irodalom kialakulása és jelenlegi állása.

Az 1969-ben befejezett,
a KMK-ba bejelentett könyvtártudományi kutatások jegyzéke

PUBLIKÁLT ÉS KIADÁS ALATT LÉVŐ KUTATÁSOK
(betürendben)

ALPÁR Ágnes - GYÖRGY Eszter (Magyar Szinházi Intézet):
A magyarországi szinházak müsora 1968-1969-ben. (Szinháztörténeti Füzetek)

BABICZKY Béla (ELTE Kvt.Tansz.):
Osztályozás, indexelés. /Egyetemi jegyzet/ (Tankönyvkiadó)

BÜKY Béláné (MTAK):
Folyóiratállomány elemzése. (MTA Kvt. Közleményei)

CSÜRY István (KLTEK):
A kommunikáció ellentmondásai és a könyvtári információs tevékenység. (OKDT Évkönyv)

DERSI Gyuláné (BMEKK):
A kémiai szakirodalomkutatás oktatása néhány európai egyetemen. (BMEKK Évk. II.köt.)

FOGARASSY Miklós (KMK)
Helyismereti bibliográfia helyzete és távlatai. (KMK soksz.)

FOGARASSY Miklós (KMK):
Nagyobb közmüvelődési könyvtárak szerepe a szakirodalmi ellátásban. (Könyvtári Figyelő)

FÜLÖP Géza (ELTE Kvt.Tansz.):
A könyv és könyvtárkultura a kapitalizmus időszakában. 1789-1917. I-II.köt. /Egyetemi jegyzet/ (Tankönyvkiadó)

HARASZTHY Gyula (OSzK):
A szakreferensi rendszer.(Könyvtári Figyelő)

HERMANN Zsuzsanna (ELTE KK.):
A transzliteráció szabványositása. (Szabványügyi Hivatal)

HORÁNSZKY Nándor (OPKM):
Az általánosan képző iskolák tantervei 1968-1969. Bibliográfia. (OPKM soksz.)

JANCSOVICS Klára (FSzEK):
A gyerekkönyvtár munkája a VIII. osztályos tanulók körében. (Tapasztalataink 8.)

KAMARÁS István (KMK):
Olvasásvizsgálat a munkások körében. /Országos, reprezentativ vizsgálat/ ("A munkások és az olvasás" 1969. Népmüvelési Propaganda Iroda)

KAPLAY Imréné (M.Áll.Földtani Int.):
A Könyvtár története. (M.Áll. Földtani Int. kiadványa)

KAPLAY Imréné - TÖRÖK Sári - KÁLDI György (M.Áll.Földtani Int.):
Intézeti kiadványok bibliográfiája. (M.Á.Földtani I.)

KOROMPAI Gáborné (KLTEK):
Bevezető tanulmány a Hajdu-Bihar megyei sajtóbibliográfiához. (KLTE kiadv.)

KOVÁCS Máté (ELTE Kvt.Tansz.):
Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizede. (Könyvtártudományi Tanulmányok. II.köt.)

KOVÁCS Máté (ELTE Kvt.Tansz.):
Közlés és közmüvelés. ("Nyelv és kommunikáció" I.kötetében)

KOVÁCS Máté (ELTE Kvt.Tansz.):
A könyvtárszociológia alapproblémái. (Könyvtártudományi Tanulmányok I.köt.)

KULCSÁR Péter (JATEK):
Szeged tudományos könyvtárügye az egyetem alapitása előtt. (Acta Bibl. Tom. 7/3.)

LŐRINCZ Gyula (Agrártud.Egy.K.K.):
Az Agrártudományi Egyetem története 1945-1948. (Agrártud. Egyetem Emlékkönyve.)

MÁNDY Gábor (Megyei Kvt.Szolnok):
A forradalmi irodalom olvasásának vizsgálata a Szolnok megyei Verseghy Könyvtárban. (Könyvtáros 69/10.)

MOLNÁR Imre (MTAK):
Kézilyukkártyás dokumentáció; peremlyukasztásos tájékoztatás. (Tudományszervezési Tájékoztató, KMK.)

MÓRA László (BMEKK):
Varga József életmüve. (BMEKK Müszaki Tudománytörténeti Kiadványok c. sorozat 18.sz. 1969.)

MUNKACSOPORT /Kovács Máté, Bábiczky Béla, Fülöp Géza, Szelle Béla, Dér Mária, Voit Krisztina/ (ELTE Könyvt. Tansz.)
A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében II.1849-1945. /Dokumentumgyüjt., bevezető tanulmányokkal, jegyzetekkel és bibliográfiával./ (Gondolat K. 1970.)

MUNKACSOPORT /Tájékoztatási csop./ (KMK):
Könyvtártudományi magyar deszkriptorjegyzék. /Tárgyszójegyzék. Permutált indexek a külföldi gyorstájékoztatóhoz./ (KMK soksz.)

PÁLMAI Sándorné (MSzMP Párttörténeti Intézet):
Lenin müveinek magyar bibliográfiája. 1960-1969. (Kossuth K.)

PÉTERVÁRI László (MTAK):
A reprográfia alkalmazási területei. (OMKDK, Könyvtári Figyelő)

REMETE László (FSzEK):
Egy könyvtárosnő a forradalomban. (Könyvtáros, 1969.febr.)

SOLTÉSZ Zoltánné (OSzK):
M.Tótfalusi Kis Miklós kiadványainak bibliográfiája. (Magyar Helikon)

SZENTE FERENC (KMK):
A szakfelügyelet és a módszertani munka összefüggései a közművelődési könyvtárak irányitásában. (Könyvtáros 1969.1.számban részletek)

SZENTMIHÁLYI János (ELTE Könyvt. Tanszék):
Szakirodalmi tájékoztatás. /Egyetemi jegyzet/ (Tankönyvk.)

TAMÁSI Mihályné (PEK):
A magyar felsőoktatás 600.évfordulójának bibliográfiája. (Pécsi Egyetem jubileumi kiadványának része)

TŐKÉS László (MTAK):
Mikrofilmezés, mikromásolás. (OMFB, A dokumentáció gépesitése)

VARGA Zoltánné (KLTEK):
Bevezető a történelmi bibliográfiához. (Tankönyvk.)

WIX Györgyné (OSzK):
A Petrik-féle magyar könyvészet 18. századi ciklusának kiegészitése. (Magyar Könyvészet 1712-1860. reprint. 5.köt. részvétel)

ZALLÁR Andor (SZOTEK)
Semmelweiss a magyar orvosi irodalomban. Bibliográfia. 1967. (Orvostörténeti Muzeum és Könyvtár adja ki 1970-ben)

NEM PUBLIKÁLT KUTATÁSOK

CSENDES Katalin (OK):
Az Országgyülési Könyvtár története 1919-ig. (Doktori dissz.)

DÉR Mária (ELTE Kvt. Tansz.)
A szabadidő és az olvasás.(Dissz.)

FERENCZI Zsuzsanna (Megyei Kvt.Győr):
Középiskolások olvasási szokásai. (Szakdolgozat)

FERENCZI Zsuzsanna - SIKABONYI Györgyné (Megyei Kvt. Győr):
Lengyelország. (Bibliográfia)

FODOR Magdolna (Áll.Gorkij Kvt.):
Gorkij bibliográfia. (Könyvtár állományából)

HORVÁTH Mária (Megyei Kvt.Tatabánya):
Olvasás- és hatásvizsgálat munkásolvasók körében.

KEREKES Pálné - GAÁL Jenőné - BÓTA Gyuláné (FSzEK): A televizió hatása a gyermekolvasókra.

KOCH Lajos (M.Szinházi Int.Kvtára):
Mai magyar szinészek szerepkatalógusa.

KOSTYÁL István (OSzK): Az OSzK a sajtó tükrében.

MEZEI György (Megyei Kvt. Győr):
A megyei népmüvelési szakkönyvtár és dokumentáció problémái.

MUNKACSOPORT (Megyei Kvt.Eger):
Heves megye sajtóbibliográfiája.

POLÓNYI Péter (FSzEK):
Az olvasók könyvválasztásának jellegzetességei.

ROMÁN Lászlóné (PEK):
PEK és jogi kari hálózata gyüjtőköri kódexe.

SINAY Jenő (Megyei Kvt.Győr):
Pótlás a Filmkislexikonhoz.

SOMLAI Péter (M.Szinházi Int.):
Az 1848 előtti időszaki magyar sajtó szinházi anyagának bibliográfiája.

TÓTH Ilona (Megyei Kvt. Kaposvár):
Somogy megye felszabadulása, 1944-1945. (Bibliográfia és forrásgyüjtemény)

TÓTH Istvánné (Megyei Kvt.Tatabánya):
Városi könyvtárak gyüjtőköri szabályzata.

VOIT Krisztina (ELTE Kvt.Tansz.):
Uj tömegkommunikációs eszközök és az irásbeliség viszonya

ZSIDAI József (Nehézip.Müsz.E.K.):
A modern olvasóközönség kialakulása és rétegződése a polgári radikalizmus korában.

Az 1969/70. évi könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások jegyzéke

TÖRTÉNETI TEMÁK

Kultur-, sajtótörténet, könyvtáros-életrajz

BORSA Gedeon (OSzK):
Clavis tipographorum saeculi sedecimi.

DEZSÉNYI Béla (OSzK):
Sajtótörténet.

FÜLÖP Géza (ELTE Kvt.Tansz.):
Könyvkiadás, irodalom és társadalom a reformkori Magyarországon.

JÁSZBERÉNYI Ferencné (Megyei Kvt. Győr):
A Győr-Sopron megyei sajtó története. (Szakdolgozat)

KARSAY Orsolya (OSzK): Lukianos recepciója a középkori Bizáncban, az európai könyvtárakban lévő kéziratos anyag alapján.

MARKOVITS Györgyi (OSzK):
Cenzuratörténet.

MEZEI György (Megyei Kvt.Győr):
Walter Hofmann. (Szakdolgozat)

MUNKÁCSI Piroska (OSzK):
A magyar plakátkultura története.

MUNKACSOPORT /Kovács Máté, Fodor Zoltán, Fülöp Géza, Szelle Béla/:
A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében III.köt. 1945-1970. (Dokumentumgyüjtemény, bevezető tanulmányokkal, jegyzetekkel és bibliográfiával.)

MUNKACSOPORT (Megyei Kvt.Győr):
Megyénk 25 éves fejlődése.

REMETE László (FSzEK):
Lenin és a könyvtárak.

VARGA Zoltánné (KLTEK):
Könyvtárpolitikai törekvések a 20. században.

VOIT Krisztina (ELTE Kvt.Tansz.):
A társadalmi tájékoztatás tömeghatásu formái a századforduló magyar publicisztikájában.

Könyvtártörténet

OSzK

BERLÁSZ Jenő (OSzK):
Az OSzK története. 1802-1867.

DEZSÉNYI Béla (OSzK):
Az OSzK története. 1919-től.

FARKAS László (OSzK):
Az OSzK-t érintő jogszabályok és kormányzati intézkedések 1945-ig.

KOVÁCS Ilona (OSzK):
A Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete. Az OSzK a könyvtári közéletben.

STOCK Imréné (OSzK):
Az OSzK története a Hölgyfutár, Vasárnapi Ujság és Pesti Napló hasábjain, 1839-1875.

WITTEK Lászlóné (OSzK):
Az OSzK reformtörekvései a két világháboru között.

Egyetemi és országos könyvtárak

PAJKOSSY Györgyné (ELTE KK.):
Az Egyetemi Könyvtár története a nagyszombati korszakban.

TÓTH András (ELTE KK.):
Az Egyetemi Könyvtár története.

VÉRTESY Miklós (ELTE KK.):
Az Egyetemi Könyvtár története.

CSENDES Katalin (OK):
Az Országgyülési Könyvtár története 1919-1945-ig.

NAGY Ernő (NMEK):
A Nehézipari Müszaki Egyetem Könyvtárának története.

VARGA Julia (Agrártud.Főisk.Kvt.):
A debreceni agrárfelsőoktatási intézmény könyvtárának első évszázada.

Magánkönyvtárak

CSAPODI Csaba (MTAK):
Mátyás király Corvina-könyvtára.

CSAPODI Csabáné (OSzK):
Vitéz János könyvtárának története.

FÜLÖP Gézáné (MTAK):
Teleki család könyvtára. Teleki József.

FÜLÖP Gézáné (MTAK):
A Teleki család könyvtára. Teleki László.

Közmüvelődési könyvtárak

HALÁSZ Béla - KESZEI Károlyné (Megyei Kvt. Veszprém)
Egy uj megyei könyvtár tapasztalatai.

INDALI György (OSzK):
Munkáskönyvtárak Magyarországon a XX. század első másfél évtizedében.

KÖRMÁNYOS András (JATEK):
A szegedi Munkáskönyvtár története.

KUNTÁR Lajos (Megyei Kvt.Szombath.):
Olvasókörök és népkönyvtárak Vas megyében.

REMETE László (FSzEK):
A FSzEK a felszabadulás évében.

SIPOS Istvánné (Megyei Kvt.Eger):
Eger könyvtárügye 1945-től napjainkig.

BIBLIOGRÁFIAI TÉMÁK

Nemzeti és hungarica-bibliográfiák

BERLÁSZ Piroska - HORÁNSZKY Nándor (OPKM):
Comenius müveinek magyarországi kiadásai. Lelőhely-bibliográfia.

FAZAKAS József (OSzK):
Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I-II.kötetéhez.

HORVÁTH Lóránt (ELTE KK):
Németnyelvü hungarikák katalógusa. (I.rész. EK Évk.)

KOMJÁTHY Miklósné (OSzK):
Pótlások Petrik Magyarország bibliográfiája 1712-1860. 1-4.köteteihez.

SOLTÉSZ Zoltánné (OSzK):
Incunabula Hungarica. (A külföldi könyvtárak magyar vonatkozásu ősnyomtatványainak feldolgozása.)

Szakbibliográfiák

ALKONYI István (OSzK):
Az OSzK bibliográfiája.

ALPÁR Ágnes (M. Szinházi Int. Könyvtára):
A két világháboru közötti kis szinházak müsora.

ALPÁR Ágnes - GYÖRGY Eszter(M. Szinházi Int. Kvt.):
Magyarországi szinházak müsora 1969-1970.

BENKŐ Viktorné (Szépmüvészeti Muzeum):
Répertoire d'Art et d'Archéologie, Paris számára a m. müv. tört. irod. annotált bibliográfiája.

BILINCSI Lajos (Agrártud.Főisk. Kvt.Debrecen):
A Hortobágy talajtani irodalmának bibliográfiája.

HARASZTI Erika (Megyei Kvt.Győr):
Győr a magyar irodalomban.

HERMANN Zsuzsanna (ELTE KK):
A XVI. századi magyar történetirás könyvforrásai.

HORÁNSZKY Nándor (OPKM):
A szakképzés tantervei 1968-1969. Bibliográfia.

HORVÁTH Lóránt (ELTE KK):
A magyarországi germanisztika bibliográfiája.

JÁKI László (FEPEKUK):
A magyar pedagógiai irodalom bibliográfiája 1920-1944.

KÁROLYI Zsigmondné (OPKM):
A magyar iskolai könyvtárügy bibliográfiája 1945-1969.

KORÁNYI Györgyné (OPKM):
Az 1945 utáni magyar pedagógiai sorozatok.

KOVÁCS Béláné (Agrártud.Főisk. Kvt. Debrecen):
A Hortobágy állat- és növénytani irodalmának bibliográfiája.

KOVÁCS Ilona (OSzK):
Az OSzK tudományos munkája, 1936-1944.

MOLNÁR István (PEK):
Helyi munkásmozgalmi dokumentumok.

PETHES Iván (OSzK):
A Répertoire International de la Litterature Musicale magyar sorozatának vezetése.

STAUD Géza (M.Szinházi Int.Kvt.):
Magyar szinházi bibliográfia a kezdetektől 1970. jan. 1-ig.

SZATHMÁRY Gézáné (M.Filmtud.Int. és Filmarchivum Könyvtára):
Magyarnyelvü monografikus filmszakirodalom bibliográfiája kezdetektől 1970-ig.

SZELLE Béla (ELTE Kvt.Tansz.):
A kapitalista könyvkiadás bibliográfiai számbavétele.

TÓTH Pál (Nehézip.Müsz.Egy.Kvt.):
A NME történetének forrásai 1949-1969-ig.

VALENT Erzsébet (Orsz.Meteorológiai Int. Könyvtára):
A magyarnyelvü meteorológiai irodalom kezdetei. (Szakdolgozat)

VAVRINECZ Veronika (OSzK):
Központi zenei nyilvántartás a magyarországi 1850 előtti zeneművekről. (RILM)

ZALLÁR Andor (SZOTEK):
Szegedi Orvostudományi Egyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága az 1966 és az 1967.években. Bibliográfia. 1136 tétel.

ZALLÁR Andor (SZOTEK):
Szegedi Orvostudományi Egyetem dolgozóinak szakirodalmi munkássága az 1968. évben. Bibliográfia.

Sajtóbibliográfiák és folyóirat-repertóriumok

BATÁRI Gyula (OSzK): A XIX.századi magyar szakfolyóiratok.

BODNÁR Györgyné (MTAK):
A 20.századi magyar irodalmi folyóiratok repertóriuma.

KÁLMÁN Lászlóné (MSzMP Párttört.Int. Könyvtára):
Társadalmi Szemle 1931-1933. repertóriuma.

KONDOR Imre (OPKM):
Az iskolai értesitőkben és évkönyvekben publikált értekezések könyvészete.

MUNKACSOPORT (MSzMP Párttört.Int.):
42 fajta, a két világháboru közötti politikai és irodalmi folyóirat repertóriuma.

MUNKAKÖZÖSSÉG (Megyei Kvt.Kaposvár):
Somogyi sajtó repertóriuma 1945-1970.

NÉMETH Mária (OSzK):
Az 1945 utáni nyugati magyar sajtó bibliográfiája.

ÓCSAI József - BELLA Istvánné (M. Testnev.Főisk.Szakkönyvtára):
A magyar testnevelési és sportszakirodalom 1969. és 1970. évi bibliográfiája.

SINAY Jenő - JÁSZBERÉNYI Ferencné: Győr-Sopron megye sajtóbibliográfiája.

VIDA Sándor (Vizügyi Dok. és Táj. Iroda):
A "Vizügyi Közlemények" kilenc évtizede. Bibliográfia.

Katalógusok, lelőhelyjegyzékek

JUHÁSZ Lászlóné (M.Testnev.Főisk. Szakkvt.):
Periodikumok állományjegyzéke.

NYAKAS Sarolta (PEK):
A Klimo-könyvtár XVI-XVII.századi állományának kronológikus jegyzéke.

ÓCSAI József - FUTALA Tiborné (M. Testnev.Főisk.Szakkvt.):
Idegen nyelvü testneveléstudományi gyüjteményes müvek és közlemények bibliográfiája.

TÓTH István - FUTALA Tiborné (M. Testnev.Főisk.Szakkvt.):
A TF könyvtár testnevelési és sporttárgyu fordításainak bibliográfiája.

VIZKELETY András (OSzK):
Magyarországi könyvtárakban őrzött középkori német kéziratok leiró katalógusa.

Szótár, lexikon, terminológiai jegyzék szerkesztése

KOREK József (JATEK):
Orosz-magyar könyvészeti szótár.

TŐKÉS László (MTAK):
Mikrofilmterminológia.

WIX Györgyné (OSzK):
A 18. századi magyar anonim lexikon.

Bibliográfia elméleti kérdései

HARASZTHY Gyula (OSzK):
Hungarica-bibliográfiai problémák.

HARASZTHY Gyula (OSzK):
A magyar nemzeti bibliográfia rendszerének fejlődése a felszabadulás után.

SZENTMIHÁLYI János (ELTE Könyvt. Tanszék):
A magyar nemzeti bibliográfia funkcióival és fejlődésével kapcsolatos problémák.

SZENTMIHÁLYI János (OSzK):
A magyar nemzeti bibliográfia problémái.

GYÜJTŐKÖR

BALÁZS János (BMEKK):
A könyvtárközi állományfejlesztési együttmüködés különböző szintü formái és azok egymásra gyakorolt hatása.

ROMÁN Lászlóné (PEK):
A könyvtári hálózatok együttes állománya.

ROMÁN Lászlóné (PEK):
Tudományos könyvtárak országos gyüjtőköri együttmüködése.

ÁLLOMÁNYELEMZÉS

BENKŐNÉ BARTHA Ilona (FSzEK):
A gyermekkönyvállomány 10 éves fejlődése.

BÜKY Béláné (MTAK):
Az MTA Könyvtára periodikum-állományának használata.

FERENCZY Endréné (OSzK):
Az OSzK állományának története a XX. században.

SZIGETHY Jolán (OSzK):
Külföldi hungaricumok az OSzK állománygyarapitásának történetében.

VERESS Gézáné (KLTEK):
Könyvtárunk nemzeti anyagának vizsgálata.

FELDOLGOZÓ MUNKA ELMÉLETI KÉRDÉSEI

DOMANOVSZKY Ákos (ELTEKK):
A cimfelvétel elméleti problémái.

FODOR Zoltán (ELTE Kvt.Tansz.):
A többdimenziós állományfeltárás.

Állományrészek és kiadványtipusok feltárása

BOGNÁR Ilona (OK):
Az Országgyülési Könyvtár kéziratos Gyurikovits Gyüjteményének könyvtári és történeti vonatkozásu feltárása.

BUSA Margit (OSzK):
Ephemerides Hungaricae.

ILLYÉS Katalin (OSzK):
A Széchényi-adomány elemzése. A Hirlaptár állománya.

KELECSÉNYI Gábor (OSzK):
Az OSzK ritkaságai.

KINDLOVITS Kálmán (OSzK):
Nemzetiségi nyelvü folyóirat-irodalom Magyarországon a XIX. század első felében.

KRUDY Zsuzsa (OSzK):
Krudy Gyula hagyatéka.

LISZTES László (JATEK):
Időszaki kiadványok helyismereti feltárásának gazdaságossági kérdései. (Egy országos jellegü vállalkozás tapasztalatai.)

MARÓTH Miklósné JEREMIÁS Éva (OSzK):
Keleti kéziratok az OSzK és a MTA könyvtárában.

NAGYDIÓSI Gézáné (OSzK):
Ephemerides hungaricae. 1878-1890.

NEMES Erzsébet Klára (OSzK):
Térképtár gyüjteményének kialakulása.

PUKÁNSZKY Béláné (KLTE KK):
A nem hagyományos dokumentumtipusok bibliográfiai feltárásának elméleti, szervezeti és technikai problémái.

Osztályozás elmélete és gyakorlata. (ETO, tárgyszó, terminológia)

BABICZKY Béla (ELTE Könyvt.Tansz.):
A könyvtári osztályozás elméleti problémái.

BERECZKY Lászlóné (KMK):
A tárgyszókatalógusok szerkesztésének elvi és módszertani problémái közmüvelődési könyvtárakban.

BODA Miklós (PEK):
Az ETO formai-szerkezeti sajátosságai.

HORVÁTH Tibor (KMK):
Osztályozási elméleti kérdések.

MUNKACSOPORT /Könyvtár/ (KMK):
Átdolgozott ETO szakrendszer adaptálása a szakkatalógusra.

NYULÁSZI János (M.Testnev. Főisk. Szakkvt.):
Terminológiai anyaggyüjtés a testneveléstudomány tárgykörében.

PETHES Iván (OSzK):
Zenei osztályozási kérdések.

SCHNELLER Károly (OSzK):
Az ETO magyar nyelvü kiadásának és az ETO kiegészitésének és módositásának szerkesztése.

PÁLVÖLGYI Endre (ELTE KK):
Tárgyszókatalógus szerkesztési elvei.

TÁJÉKOZTATÁS

Tájékoztatási segédeszközök összeállitása

DERSI Gyuláné (BMEKK):
A Kémiai utmutató. II. kiegészités.

FREY Tamásné (BMEKK):
A közlekedési irodalomkutatás vizsgálata.

GÁSPÁR Istvánné (BMEKK):
Az épitészeti szakirodalomkutatás vizsgálata.

GERLEI Ferenc (BMEKK):
A közlekedési szakirodalom feltárása és jegyzékbe foglalása.

HÉBERGER Károly (BMEKK):
A tudományos és szakmai információk megszerzésének módszerei.

LŐRINCZ Gyula (Agrártud.Egy.Közp. Kvt.):
A mezőgazdasági irodalomkutatás forrásai és módszertana.

MÁDER Béláné (JATEK):
Matematikai szakirodalmi tájékoztató összeállitása.

MOLNÁR István (PEK):
A PEK tájékoztató segédkönyvtárának korszerüsitése.

NAGY Ilona (BMEKK): A gépészeti tájékoztató adatok kiegészitése.

PÜSÖK Gyuláné (BMEKK)
A társadalmi szaktájékoztató munkához szükséges segédletek és módszerek kidolgozása.

SPÁNYI Balázsné (BMEKK):
Az épitészeti szakirodalomkutatás vizsgálata.

Tájékoztatás, informatika elméleti kérdései

FODOR Magdolna (Áll.Gorkij K.):
Idegen nyelvü világirodalmi könyvtár tájékoztató módszereinek korszerüsitése, uj tájékoztatási eszközök.

NAGY Zsoltné (KLTEK):
Szakirodalmi tájékoztatás.

RESCH Bélné (JATEK):
A tudományos tájékoztatási folyamat alapvető mozzanatainak vizsgálata az informatika jelenlegi kutatási irányzatainak tükrében.

SZÉKELY Dániel (MTAK):
Informatika és kutatásszervezés.

SZENTMIHÁLYI János (OSzK):
Az informatika kialakulásának kérdései.

SZENTMIHÁLYI János (ELTE Kvt.Tansz.):
A szakirodalmi tájékoztatás mint társadalmi szükséglet.

Tájékoztatási rendszerek

KOVÁTS Zoltán (VVEK):
Országos szintü kémiai szakirodalmi szolgáltatások rendszerének kiépitése.

SZILÁGYI Tibor (KMK):
Nagy közmüvelődési könyvtárak tájékoztatási modellje.

Tájékoztató munka elemzése, felmérése

KARDOS Józsefné (Megyei Kvt.Szolnok):
Az 1969.évi referensznapló 305 bejegyzett kérdésének feldolgozása.

MUNKACSOPORT (Megyei Kvt.Szolnok):
A mai magyar irodalom forgalmának vizsgálata hat hónapon át végzett feljegyzések alapján.

SZILÁGYI Tibor (KMK):
A nagy közmüvelődési könyvtárak tájékoztatási munkájának felmérése.

SZERVEZETI, KÖNYVTÁRÜGYI KÉRDÉSEK

ARATÓ Ferenc - KISFALUDI Sándor (OPKM):
Az iskolai könyvtárak problémái és fejlesztésük.

BODA Miklós (PEK):
A PEK jelenlegi szervezetének vizsgálata a könyvtár legfontosabb funkcióinak a szempontjából.

BODA Miklós (PEK):
A regionális könyvtárak és az általános gyüjtőkörü tudományegyetemi könyvtárak.

BOT Györgyné (KLTEK):
Hazai könyvtárközi kölcsönzési problémáink.

GOMBOCZ István (OSzK):
A nemzetközi kiadványcsere elvi kérdései; a könyvtárügy nemzetközi szervezetei.

HILLER István (Erdészeti- és Faipari Egyetem KK. Sopron):
Hazai erdészeti könyvtárügy.

MOLNÁR Ferenc (KLTEK):
Könyvtári szakreferensség: beszerzés, tájékoztatás.

MOLNÁR István (PEK):
Prognózisok készitésének lehetősége a könyvtári munka szempontjából.

SZENTE Ferenc (KMK):
Alapelvek és követelmények a lakosság könyvtári ellátásának fejlesztésére.

ZSIDAI József (Nehézip.Müsz.E.KK.):
A korszerü szakkönyvtár. /Monográfia/

GÉPESITÉS

HORVÁTH Tibor (KMK):
A magyarországi könyvtárak gépesitése.

KOVÁTS Zoltán (VVEK):
Kötetkatalógus készitése számitógéppel 8 csatornás lyukszalagon betáplált, MARC-szabvány szerint készitett cimleirásokból.

KOVÁTS Zoltán (VVEK):
Számitógépes Kémiai Szakirodalomkereső Szolgálat hazai megszervezése.

MOLNÁR Imre (MTAK):
Tájékoztatástudományi - rendszertervezési és elemzési - tanulmányok.

MUNKACSOPORT (M.Áll.Földtani Int. Könyvtára):
Cserenyilvántartás gépesitése "Synoptic" rendszerrel.

SÁRDY Péter (KMK):
Modern könyvtártechnikai eljárások matematikai alapjai.

TŐKÉS László (KMK):
Mikrofilmezés és dokumentációs fényképezés.

OLVASÁS

DÉR Mária (ELTE Kvt.Tanszék):
Az olvasás és a termelőmunka összefüggései.

KEMÉNY István (OSzK):
Olvasáspszichológiai vizsgálatok.

NAGY Attila (KMK):
Egy járás területén a közmüvelődési intézmények hatósugarának, igénybevételének vizsgálata.

Szakirodalmi olvasásvizsgálat:

KÁROLYI Zsigmondné (OPKM):
A pedagógusok olvasási szokásainak elemzése.

MOLNÁR István - ROMÁN Lászlóné (PEK):
A kielégitetlen olvasói igények vizsgálata és elemzése az 1968. évi adatok alapján.

POLLÁK Zsuzsa - SZEPESI Zoltánné (OOKDK):
Orvosok szakirodalmi igényeinek vizsgálata.

ROHLA Mártonné (BMEKK):
Az olvasók szükségleteinek és igényeinek vizsgálata.

TÓTH István (M.Testnev.Főisk. Szakkvt.):
A TF hallgatóinak irodalmi, szakirodalmi érdeklődése, igényei.

SZENTIRMAI László (JATEK):
A társadalmi struktura hatása az egyetemi hallgatók olvasási szokásaira és igényeire.

TÓTH István (M.TF.Szakkvt.):
Élvonalbeli edzőink és a szakmai információ.(Kérdőives felmérés)

VÉGH Ferenc (BMEKK):
A BME hallgatóinak társadalomtudományi képzése és igényeinek vizsgálata.

Általános olvasásvizsgálat

BÉCSI János (Járási Kvt.Keszthely):
A tanulóifjuság olvasási problémái.

BÓTA Gyuláné - ORBÁN Istvánné (FSzEK):
A VII-VIII. osztályos tanulók olvasmányai. (Előkészitésük a felnőttek irodalmának olvasására.)

HARGITAI Nándorné (FSzEK):
Olvasószolgálati megfigyelések a 3-as könyvtár gyermekrészlegében.

KAMARÁS István (KMK):
Az értelmiség körében foglalkozási kategóriák szerinti reprezentativ olvasásvizsgálat.

KAMARÁS István - GERŐ Zsoltné (KMK):
A vidéki értelmiség kapcsolata a könyvtárral. (Kérdőives vizsgálat)

KOROMPAI Gáborné (KLTEK):
Olvasási szokások a parasztság körében.

KÖNCZÖL Imre (Városi Kvt.Várpalota):
Várpalotai olvasók.

MOLNÁR Judit (FSzEK):
A gyermekolvasók olvasmányigényei.

NAGY Attila (KMK):
Reprezentativ olvasásvizsgálat a szakmunkástanulók körében.

POLÓNYI Péter (FSzEK):
A bőség hatása az olvasóra.

POLÓNYI Péter (FSzEK):
1000 könyvtári előjegyzés vizsgálata.

ROSTÁS Jenőné (FSzEK):
Egy lakótelep gyermekolvasói.

TÓTH Dezső (Járási Kvt.Pápa):
Falusi olvasók igényei és a községi könyvtárak.

TÓTH Dezső (Járási és Városi Kvt. Pápa):
Olvasói igények a községi könyvtárakban.

ZSOLNAI József - CZAGA László (Megyei Kvt.Szolnok):
237 szolnoki pedagógus könyvtári olvasmányainak elemzése.

ELLÁTOTTSÁGI VIZSGÁLATOK:

HARASZTI Erika (Megyei Kvt.Győr):
Győri orvosok olvasási kultúrája.

JANTSITS Gabriella - FEHÉRVÁRI Tibor (OOKDK):
Piackutatás. 8 orvosi szakágazat szakkönyvei.

KERTÉSZ Károly (Városi Kvt.Tapolca):
Tapolca könyvtári ellátásának távlati terve.

NYITRAI Lajos (Megyei Kvt.Szolnok):
A megyében levő négy mezőgazdasági szakmunkásképző iskola tanulóinak olvasási állapota.

SÁRDY Péter (KMK):
Szakirodalmi ellátottsági vizsgálat.

STATISZTIKA

REMÉNYI Andrásné (OPKM):
A magyar iskolai könyvtárakra vonatkozó statisztikai adatok 1945-1969.

URBÁN László (KMK):
A nemzetközi könyvtárstatisztikai definiciók elemzése.

KÖNYVTÁR ÉS TÁRSADALOM

KOVÁCS Máté (ELTE Kvt.Tansz.):
A bibliológia alapproblémái a szocialista társadalomban.

KUNTÁR Lajos (Megyei Kvt.Szombathely):
A könyv és a könyvtár szerepe a mai falu életében.

NAGY Attila (KMK):
A könyvtár mint nevelési intézmény.

TÓTH Dezső (Járási és Városi Kvt. Pápa):
A községi könyvtárak vonzási köre.

KÖNYVTÁRPROPAGANDA

PELEJTEI Tibor (KMK):
A szemléltetés.

PELEJTEI Tibor (KMK):
A szóbeli propaganda elmélete és gyakorlata.

KÖNYVTÁROS SZEMÉLYE

NÉMETH Zsófia (JATEK):
Az egyetemi könyvtáros személye. Feladatai, szerepe, helye az egyetem életében.

FORDITÁS

POLLÁK Zsuzsa - GÖDÉNY Eszter (OOKDK):
Forditások minőségének vizsgálata.

SZOLGÁLTATÁSOK HATÉKONYSÁGÁNAK VIZSGÁLATA

LÁNG Péter (OOKDK):
A gyorstájékoztató szolgálat három évének kvantitativ és kvalitativ vizsgálata.

MIKLÓS Róbertné - POLLÁK Zsuzsa (OOKDK):
Témafigyelőszolgálat retrospektiv kvantitativ és kvalitativ vizsgálata.

POLLÁK Zsuzsa (OOKDK):
Irodalomkutatási jegyzék felhasználásának vizsgálata.

POLLÁK Zsuzsa - GÖDÉNY Eszter (OOKDK):
A forditás- és irodalomkutatási jegyzékmásolat-kérések vizsgálata. a/ számszerü megoszlás 1965-1969, b/ téma szerinti vizsgálat, c/ forditások témagyakorisága.

SZABVÁNYOSITÁS

FÜGEDI Péterné (OSzK):
A "MSz 3424 Könyvtári cimleirási szabályok" uj kiadásának előkészitése.

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

NÉMETH Mária (OSzK):
A magyar hirlapok és a XX.század előtti folyóiratok könyvtári problematikája, különös tekintettel az állományvédelem kérdésére.

KÖNYVKIADÁS, KÖNYVMÜVÉSZET

PERNESZ Gyula (Megyei Kvt.Győr):
Könyvritkaságok, kulturális értékek.

ROZSONDAI Béláné (MTAK):
Könyvkötésmüvészet és történet. Ráth-gyüjtemény kötései.

SZIJ Rezső (OSzK):
A müvészi magyar könyvkiadás a XX. században.

Kimutatás az 1969. évben befejezett kutatásokról

Könyvtár	Téma	Kutató	Időráfordítás: 8 órás	4 órás	Munkaidőben	Kedvezmény nélkül	Meghatározhatatlan	Kutatók beosztása: Vezető	Osztályvezető	Csoportvezető	Tudományos főmunkatárs	Tudományos munkatárs	Főkönyvtáros	Könyvtáros	Munkacsoport	Egyetemi oktatók	Témakörök: Bibliográfia	Történeti	Állomány	Feltárás	Tájékoztatás	Szervezeti kérdések	Gépesítés	Olvasás	Ellátottsági vizsgálat	Tömegkommunikáció	Képzés	Szabvány	A kutatások célja és megbízóik: Disszertáció	Saját könyvtár megbízása	Munkaterv pont	Kiadási cél	Más intézmény megbízása	Megbízás nélkül	Helyi jellegű kutatás
OSzK	4	4					4		4								3				1									1		3			1
MTA	4	4	4						2	2									1				3									4			1
KMK	5	4			5				1			1	1		1		1					1	1	1	1						5			
ELTE Könyvt. Tanszék	9	7					9								1	6		2		1	1			1		3	1		2			7			
ELTE KK.	1	1	1						1																			1				1			
KLTE KK.	3	3					3	1	1			1					2				1											3			
JATE KK.	1	1					1		1													1										1			
Pécsi EK.	2	2		1	1							1	1				1		1												1	1			1
BME KK.	2	2	2						1			1						1			1											2			
Miskolci EK.	1	1	1					1															1							1					
Szegedi OEK,	1	1	1								1						1															1			
Agrártud. EK.	1	1					1	1										1														1			
OPKM	1	1			1							1					1															1			
OK	1	1	1						1									1											1						1
Gorkij K.	1	1			1				1								1													1					
3 kisebb szakkönyvtár	6	8			1		5	1						7			5	1												2		4			1
FSzEK	4	6	2		1	1		2	1					3				2						1		1				1		2		1	
5 közmüv. könyvtár	9	9	1	1	2		5	2		1				5	1		4		1			1		3					1	5		1	2		1
	56	57	13	2	12	1	28	8	14	3	1	5	2	15	3	6	19	8	3	1	4	3	4	7	1	4	1	1	4	11	1	37	2	1	6

56 57 56 56

24 könyvtár

Kimutatás az 1969/1970. évben folytatott kutatásokról

Intézmény	Téma	Kutató	Időráfordítás: Munkaidőben	8 óra	4 óra	Szükség szerint	Kedvezmény nélkül	Kutatók adatai: Vezető	Főoszt.vez. Osztályvez.	Csoportvez.	Tudományos főmunkatárs	Tudományos munkatárs	Főkönyvtáros	Könyvtáros	Munkacsoport	Oktatók	Témakörök: Történelem	Bibliogr.	Állomány Gyűjtőkör Szerzemény.	Feltárás, Kat., Oszt. Dok.típus	Tájékoztatás eszköz, segédeszköz	Szervezési kérdések	Gépesítés	Statisztika	Könyvtár és társadalom	Könyvtár-propaganda	Fordítás	Hatékonyság vizsg.(Szolg)	Szabványosítás	Állomány-védelem	Könyvkiadás Könyvművészet Könyvkötés	Olvasás	Ellátottsági vizsg.	Könyvtáros személyze	Kutatási cél: Intézmény megbízása	Publikáció	Szakdolg.	Megbízás nélkül	Oktatók	Munkaterv	Helyi jellegű kutatás
OSzK	45	40		31	12		2		15	5	6	2	5	7			13	14	3	9	1	1						1	1	1	1			45					17
MTAK	10	8		9	1				5	2				1			3	2	1		1		2							1				8	2				1
KMK	17	11	16		1				2		1	4	3		1					3	2	1	2	1	1	2					4	1			1		1		15	1
ELTE Kvt. Tanszék	10	9		5	5										1	8	3	2		2	1				1						1						10		
ELTE KK.	8	7		6	2			1	5			1					3	3		2													2	6				3	
JATEK	7	7		7				2	1		1			3			1	1		1	2										1		1	4	2			1	
KLTEK	7	7		7					2			3		2			1		1	1	1	2										1			7				1	
PEK	10	4				1	5		3			1						2	2	1	1	3										1		2	2		3		3	
BMEKK	11	11		9	2			2	2	1		4	1	1					1		8											2		5	6				1	
NME KK. Miskolc	3	3		1	2			1	1					1			1	1				1												3					2	
VVEK	3	1	1	2				1													1		2											2	1					
SZOTEK	2	1		1	1						1							2																	2				2	
Agrárt.Fi. Gödöllő	1	1		1				1													1													1					
Erd.Egy.K. Sopron	1	1		1				1														1													1					
T.F.Kvt.	7	4	1	6				2				1		1				4		1											2			7					3	
Agrárt.Fi. Debrecen	3	3			2		1	1					2				1	2																3					1	
OPKM	8	8	4	1			3	1	1			2	2	2				5				1		1							1			4	4					
OK	2	2		2					1	1							1			1														2					2	
OOKDK	7	7	1		4	2			1		2		1	3													1	4			1	1		5	2				5	
Gorkij Kvt.	1	1					1		1												1													1					
8 kisebb szakkvt.	11	11	1	7	2		1	2	1	2		2		2	2			10					1											7	2	1		1	7	
FSzEK	9	8	3	1	4		1	2	1					5			2		1													6			7		2		1	
11 közmüv. kvt.	22	20	1	9	7	1	4	7				3	1	3	3		6	3			2				2						1	5	3		15	2	2	1		2	7
40 kvtár	205	175	32	106	45	4	18	24	42	14	11	23	15	31	7	8	35	51	9	21	22	10	7	2	4	2	1	4	1	1	3	26	5	1	124	39	3	7	10	22	57
					48																																				
			205					175									205																		205						

Kutatóintézetek könyvtári ráfordításainak néhány kérdése az új gazdaságirányítási rendszer első évében

KENÉZ Győzőné

A tudománypolitikai irányelvek a kutatóintézetek népgazdasági jelentőségét hangsúlyozva jelölik ki a tudományos kutatással szemben támasztott jövőbeni követelményeket, s fokozottan kiemelik a kutatóintézeti i n f o r m á c i ó s b á z i s o k fontosságát.

A követelményeknek csak akkor tehetünk eleget, ha a feladatok méreteivel arányosan tervezzük meg, illetve alakitjuk ki az információs bázist, annak személyi és tárgyi feltételeit.

A tervezéshez természetesen fel kell mérni a jelenlegi adottságokat és fel kell tárni az információs bázis optimális kialakitásának problémáit. Ilyen problémák feltárását szolgálja ez a tanulmány.

Kiindulásként 45 tudományos kutatóintézetet vizsgáltunk meg a Magyar Tudományos Akadémia és a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium hálózatán belül, s a következőkben e felmérés érdekesebb eredményeit adjuk közre, hogy elgondolkoztató adatait már az 1971-75. évi tervezésnél figyelembe lehessen venni.

A vizsgálatra kiválasztott negyvenöt kutatóintézet a két főhatóság összes kutatóintézeteinek kb. 50%-át teszi ki, s a tudományok számos területét képviseli annak ellenére, hogy például az A kódszámmal jelölt intézetek egyetlen népgazdasági ágazathoz (MÉM) tartoznak. Az azonos alapprofil ugyanis az intézet jellegétől függően olyan mértékben fonódik össze más - természettudományi, társadalomtudományi, munkatudományi - tudományágakkal, hogy a hálózatok alapjellege számos esetben szinte másodrendüvé válik.

A B hálózat (MTA) vegyes profilu intézeteit a tudományos kutatásban játszott vezető szerepük miatt választottuk összehasonlitási alapul az A intézetek mellé.

x

1968 január elsejével a dollár és a rubel elszámolási értékváltozása miatt 150-200 százalékkal emelkedtek a tőkés könyv- és folyóiratárak, s a szocialista országok kiadványainak ára is. Ezzel egyidőben az összes előfizetési dijakat, ill. könyvárakat is emelték a hazai és a külföldi kiadók egyaránt.

Mindez a nem jelentéktelen áremelkedés éppen akkor következett be, amikor minden intézmény bővíteni kivánta volna szellemi információs bázisát.

Számokban kifejezve: egyik kutatóintézeti könyvtárunk teljes évi könyv- és folyóirat-forintkerete arra sem lett elég, hogy eredeti devizakeretének uj árfolyam szerinti forintértékét fedezze. Másik példa: egy negyedévenként megjelenő folyóirat ára 800 forintról 2770 forintra nőtt.

1. TÁBLÁZAT

EGY BESZERZETT KÖNYV ÁTLAGOS FORINTÉRTÉKE AZ EGYIK KUTATÓINTÉZETI KÖNYVTÁRHÁLÓZATBAN, 1967. és 1968.

intézet kód-száma	forint		változás %-ban
	1967	1968	
B1	75,72	253,22	334
B2	172,00	420,16	244
B3	48,20	114,53	238
B4	203,39	279,60	137
B5	46,05	56,11	122
B6	38,97	26,93	69
B7	59,60	255,17	428
B8	484,84	785,88	162
B9	331,71	492,32	148
B10	56,62	146,44	259
B11	218,04	269,03	123
B12	85,29	109,76	129
B13	355,22	745,63	210
B14	156,20	233,81	150
B15	206,20	448,21	217
B16	605,92	1159,53	191
B17	88,44	111,57	126
B18	95,93	220,84	230
B19	195,79	258,93	132
B20	133,91	307,27	229
B21	128,07	154,50	121
B22	111,53	186,63	167
B23	69,92	108,88	156
B24	81,74	236,79	290

A változott körülményekre változatosan reagáltak a kutatóintézetek.

Volt, ahol egyetlen magyar könyvet sem vettek, hogy a külföldi rendeléseket fedezni tudják; volt, ahol azonnal lemondták a külföldi folyóiratok és könyvek jelentős hányadát, mert nem tudták bővíteni a költségvetési kereteket; végül, harmadik megoldásként, az intézetek jó részében lényegesen növelték a könyvtár költségvetési keretét, hogy a szellemi szintet tartani tudják.

Hogy ez az áremelkedés egy könyvre vetitve mit jelent, azt az 1. táblázatról leolvashatjuk. Az egy könyvre jutó beszerzési értéket ugy kaptuk meg, hogy a kutatóintézetek évi könyvtári ráforditásainak könyv- és folyóiratvásárlásra jutó forintösszegét elosztottuk az évi állománygyarapodás nagyságával. A statisztikából nem tudjuk szétválasztani a magyar és a külföldi könyveket, igy az egy könyvre számitott beszerzési érték a magyar és külföldi könyvek árának egyszerü átlaga, ami köztudottan irreális szám, hiszen nyolc-tizszeres árdifferencia áll fenn a tőkés és a hazai könyvek között.

Az ár- és értékváltozásokból eredő problémákat még egy példával illusztráljuk:

1967-ben a rendelkezésre álló könyvtári költségvetési keretből 1952 darab könyvet vásárolt az egyik kutatóintézet; ez könyvenként 76 forint átlagárat jelent. 1968-ban, bár az intézet vezetősége 220 %-kal növelte a beszerzési kereteket, 66 %-ra esett vissza a beérkező könyvek száma, az előző évihez viszonyitva. A felemelt költségvetési keretből az előző évi árakon 4285 kötet könyvet lehetett volna venni; ehelyett 1286 darabos gyarapodásra nyilt csak mód.

A felmért kutatóintézetek 1968. évi könyvtári ráforditásainak indexéből kitünik, hogy 43 intézet közül négyben erősen csökkentek a ráforditások az uj gazdasági mechanizmus első évében, a többi 39 intézetben emelkedtek, de igen különböző mértékben.

Az A és B kutatóintézettipusok szakirodalmi ellátottsági differenciáltságát a fenti nagyságcsoportokba jutó intézetek száma tükrözi. Az A hálózat kétségtelenül kevésbé tudja majd szellemi nivóját megőrizni, hiszen intézetei kétharmadában alig emelte a szakirodalom beszerzéséhez szükséges kereteket. A B hálózatba tartozó intézetek kétharmadát erősebben emelkedő ráforditások jellemzik, s intézetei egyharmadában a 100 %-ot is meghaladja a növekedés.

2. TÁBLÁZAT

A RÁFORDITÁSOK EMELKEDÉSÉNEK MÉRTÉKE AZ EGYES KUTATÓINTÉZETEKBEN

emelkedés mértéke %-ban	összes intézet	A intézet	B intézet
0-19	8	4	4
20-49	9	6	3
50-99	13	4	9
100-149	8	1	7
150 fölött	1	1	-

Az A hálózat egyetlen 150 % feletti kutatóintézete egy soronkivüli nagyarányu népgazdasági feladat következtében kapott rendkivüli keretet adatforrásai bővitésére, igy fejlődése nem tipikus. Ennek ellenére éppenugy számolunk az 550 %-os indexszel, mint a B12 intézet 69-es indexével, amelynél az előbbi esettel ellentétes okok játszottak közre. Ilyen kiugró jelenség azonban ezekben a tudományos kutatóintézetekben természetesen előfordulhat.

Ha a ráforditások emelkedő sorba rendezett indexe mellé állitjuk az 1968. évi állománygyarapodási indexeket, a beszerzések csökkenő, a keretnövelések ellenére is erősen visszafejlődő tendenciájáról kapunk képet (lásd az 1. ábrát).

Az A kutatóintézetek közül hétben az emelkedő ráforditások ellenére is csökkentek a beszerzések, a B hálózatban tulajdonképpen csak három intézetnél történt emlitésre érdemes emelkedés, a többi 21 kutatóintézetnél vagy majdnem azonos a szint az előző évivel, vagy erősen süllyed, holott ez a hálózat növelte jobban a kereteit.

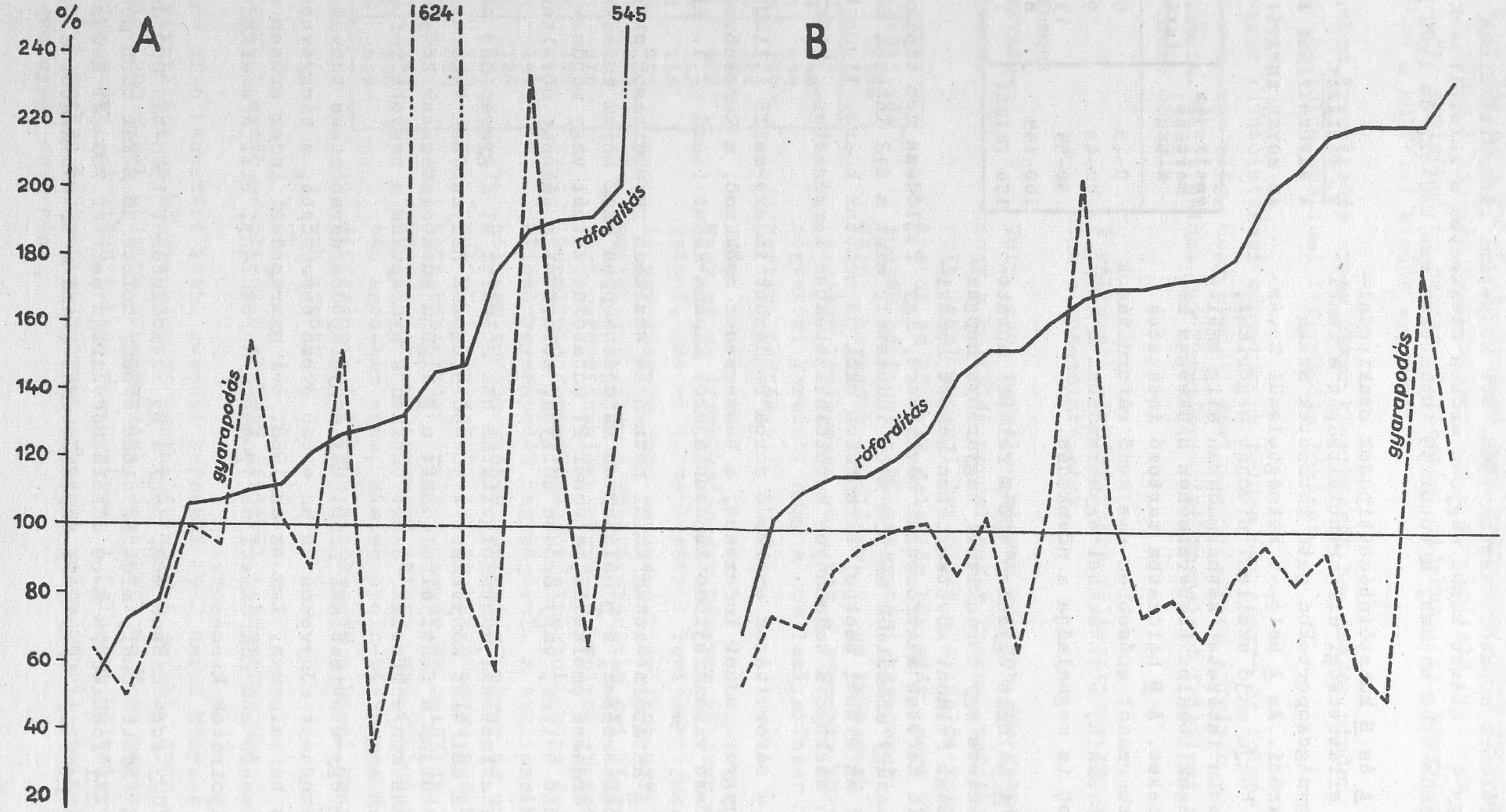
A statisztikai adatszolgáltatás nem különiti el a gyarapodás adatainál a külföldi és a belföldi könyveket. A kutatóintézetek helyzetének ismeretében azonban megmagyarázhatjuk a fenti eltolódást: a B tipusu kutatóintézetek könyvtáraiba aránylag több tőkés könyv érkezik, azért csökken a gyarapodás a nagyobb ráforditás ellenére is.

Még egy statisztikai probléma: a gyarapodás darabértéke tudvalevőleg a tárgyévben beszerzett könyveket és az előző évben beérkezett, a tárgyévben bekötött folyóiratokat tartalmazza. Igy ez az 1968. évi gyarapodási index erősen csökkenő tendenciája ellenére sem tükrözheti az 1968-ban kerethiány, ill. áremelkedések miatt lemondott folyóiratok kiesését.

Ha ugy fogalmazzuk meg, hogy a B3 kutatóintézet 1968-ban 800 darabbal kevesebb könyvet tudott venni, mint az előző évben, holott 50 %-kal több pénzt költött el, vagy az A14 intézet 75 %-os többletráforditás mellett 700-zal kevesebb könyvet vásárolt, - a probléma lényegére tapintottunk. (Lásd a 3. táblázatot a 210. oldalon.)

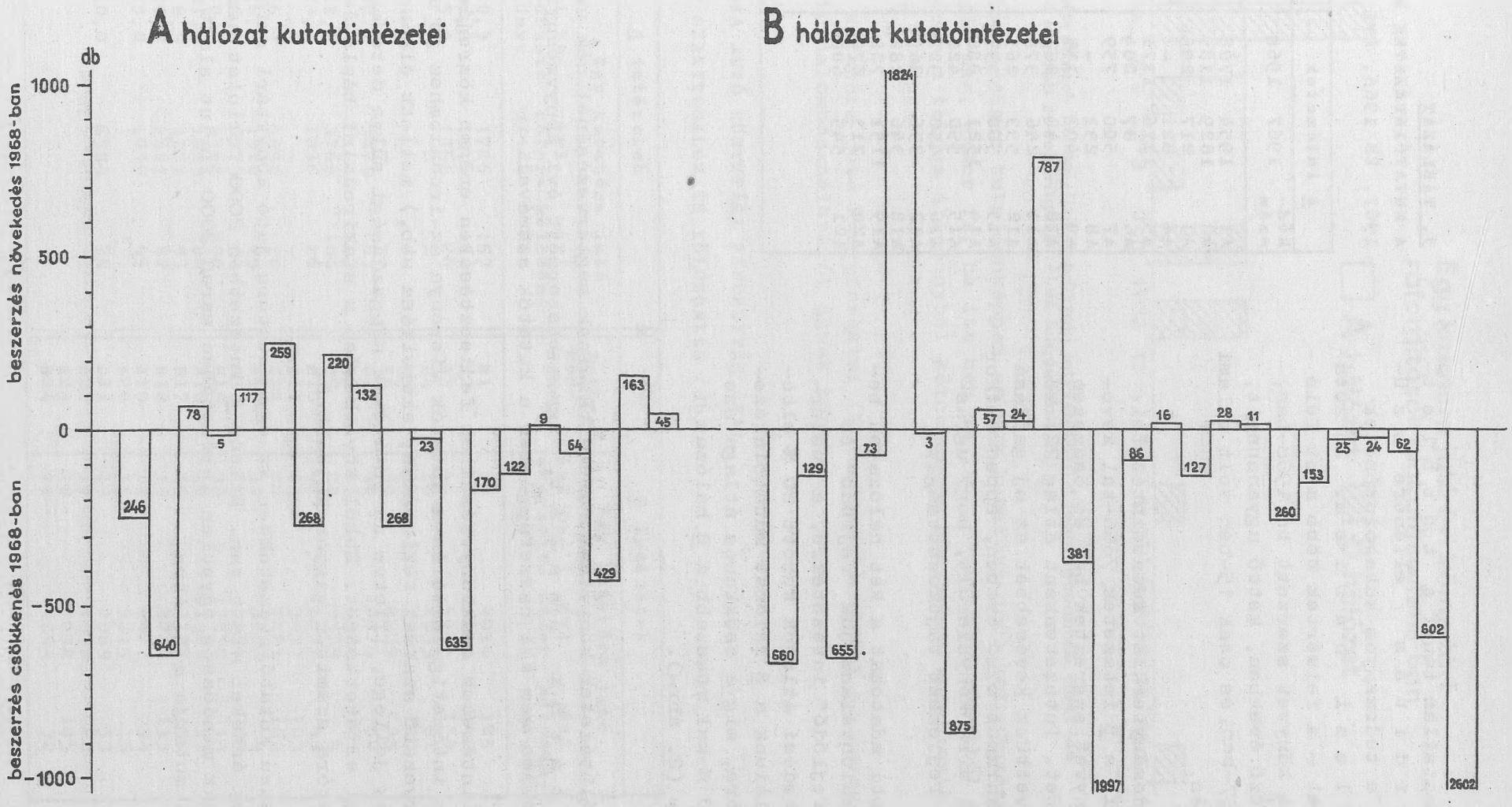
1. ÁBRA

Az A és B hálózat kutatóintézeteinek könyvtári ráfordítási és állománygyarapodási indexének alakulása 1968-ban
(1967 = 100 %)

2. ÁBRA

Az 1968. évi kutatóintézeti könyvbeszerzések növekedése ill. csökkenése az 1967. évi szinthez viszonyítva

Elvitathatatlan tény: a többletráforditás ellenére szükül a tudományos kutatóintézetek szellemi bázisa. 26 kutatóintézet - a felmértek több mint fele - kevesebb könyvet szerzett be 1968-ban, mint előző években, kettő ugyanannyit, mint 1967-ben, és csak 15-ben volt valami emelkedés.

Az A tudományterület kutatóintézetei 1837-tel, a B intézetek 7666-tal kevesebb könyvet szereztek be, ez összesen 9503 kötet. Intézetenként átlag 221 kötettel vettünk kevesebbet az uj gazdasági mechanizmus első évében, éppen amikor mindenki arra kényszerült, hogy ugrásszerüen fejlessze tájékozottságát.

Ha a fenti adatokat a két hálózaton belül is különválasztjuk "fejlődő" és "visszafejlődő" intézetekre, a beszerzésnövekedési átlagok között 20 % eltérést találunk a B hálózat kutatóintézetei javára, mig a csökkenés átlaga szerint 100 %-kal rosszabb a B hálózat helyzete (2. ábra).

3. TÁBLÁZAT

A KUTATÓINTÉZETEK KÖNYVÁLLOMÁNYÁNAK 1967. ÉS 1968. ÉVI GYARAPODÁSA (db)

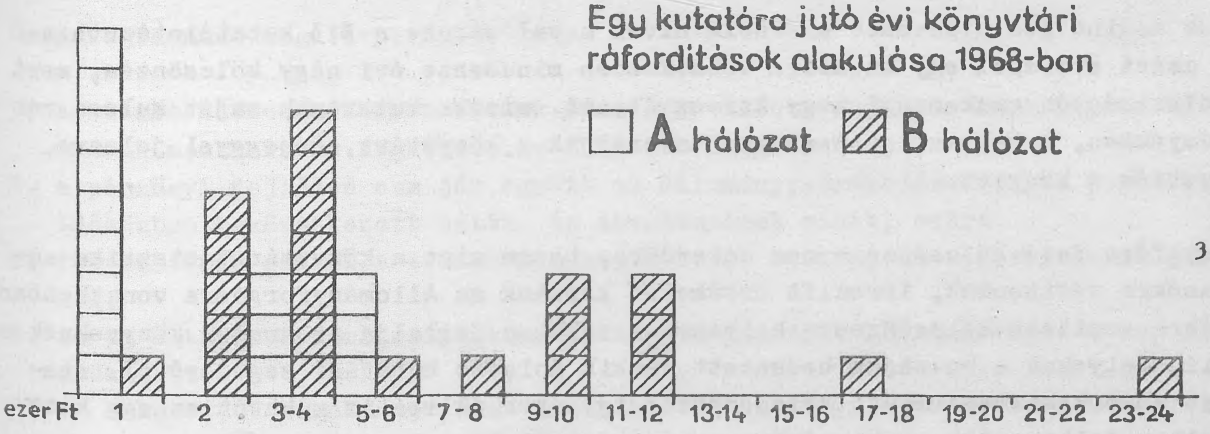
A intézetek			B intézetek		
kód-szám	1967	1968	kód-szám	1967	1968
A1	1954	1708	B1	1952	1286
A2	1829	1189	B2	843	714
A3	217	295	B3	1844	1189
A4	821	-	B4	295	222
A5	1176	1171	B5	1264	3088
A6	87	204	B6	608	605
A7	500	759	B7	1801	926
A8	231	-	B8	917	974
A9	407	139	B9	823	847
A10	42	262	B10	1009	1796
A11	246	378	B11	1179	798
A12	533	265	B12	4304	2307
A13	360	337	B13	626	540
A14	1521	886	B14	194	210
A15	590	420	B15	665	532
A16	450	328	B16	126	154
A17	356	365	B17	561	572
A18	346	282	B18	1036	776
A19	1151	722	B19	1225	1072
A20	713	876	B20	454	429
A21	545	600	B21	680	656
			B22	489	427
			B23	2081	1479
			B24	8368	5766

*

A kutatóintézetek könyvtári ráforditásainak megtervezésénél nem veszik figyelembe a kutatók számát, igy a beszerzett évi könyvmennyiség és a folyóiratok száma sem áll összefüggésben a kutatók számával.

A kutatóintézetek szakkönyvtárainak fejlesztésében erősen közrejátszó szubjektiv okok (az intézetigazgató és a kutatók viszonya az irodalomhoz és a könyvtárhoz, a könyvtárvezető szakmai tekintélye, aktivitása stb.) mellett elsősorban a tudományterületek jellege, illetve az intézetek népgazdasági sulya determinálja a fejlődést, az anyagi ellátottságot. Ebből következően a szakirodalmi bázis évi költségvetése egy kutatóra számitva nagyon különböző.

Az A tipusu kutatóintézetekben az egy kutatóra jutó könyvtári ráforditás jóval a B intézetek értékei alatt van. Kilenc A intézetben 2000 forintot sem ér el, mig a B hálózatnak mindössze egyetlen intézetében marad 2000 forint alatt. E differenciálódást jól mutatja a 3. ábra.

3. ÁBRA

Megjegyzés. A ráforditások kémiai-fizikai-müszaki intézetekben a legmagasabbak, mert ide jár a legtöbb és legdrágább tőkés folyóiratanyag

E ráforditások hatékonyságát tulajdonképpen az egy kutatóra jutó kölcsönzések számaival közelithetjük meg, akkor is, ha itt nem az 1968. évi beszerzésekből történő kölcsönzésekre, hanem a teljes állományból kölcsönzött könyvekre vonatkozik az alapadat.

A 4. táblázat egy kutatóra jutó könyvforgalmi (kölcsönzési) adatai az egyes kutatóintézetek eltérő irodalomhasználatáról adnak képet.

4. TÁBLÁZAT

EGY KUTATÓRA JUTÓ KÖNYVTÁRI RÁFORDITÁS (Ft),

BESZERZETT SZAKIRODALOM ÉS KÖLCSÖNZÉS (db)

A intézetek				B intézetek			
Intézet kód-száma	Egy kutatóra jutó			Intézet kód-száma	Egy kutatóra jutó		
	évi beszerzett könyv	évi ráforditás	évi kölcsönzés		évi beszerzett könyv	évi ráforditás	évi kölcsönzés
A1	20,3	1726	167	B1	15	4934	125
A2	36,0	1914	164	B2	26	11111	241
A3	5,4	1866	24	B3	44	5044	134
A4	-	-	-	B4	10	2699	81
A5	-	-	-	B5	280	7560	120
A6	-	-	-	B6	50	2829	35
A7	18,1	3679	53	B7	40	10274	50
A8	-	-	43	B8	11	9000	73
A9	12,6	3762	106	B9	20	9929	4
A10	13,8	1836	26	B10	42	11237	45
A11	-	-	-	B11	24	3437	103
A12	66,3	6450	70	B12	23	2483	164
A13	16,9	1510	15	B13	32	23685	4
A14	26,8	6373	34	B14	19	4464	25
A15	30,0	4268	500	B15	38	17032	13
A16	21,9	1585	204	B16	10	11905	13
A17	8,9	1171	53	B17	19	2127	152
A18	16,6	1471	87	B18	19	4284	113
A19	15,0	1035	45	B19	17	4477	54
A20				B20	11	3215	19
A21	20,0	6584	74	B21	13	2069	53
				B22	11	1992	28
				B23	28	3038	103
				B24	21	4894	32

Az adatok megint nem mindenütt tükrözik hiven a valóságot; a B13 kutatóintézetben például azért szerepel egy kutatóra vonatkozóan mindössze évi négy kölcsönzés, mert az adminisztráción csak ennyi megy keresztül, ui. minden kutatónak saját kulcsa van a szekrényekhez, s önkiszolgáló alapon használják a könyvtárt, őrjeggyel jelezve, hogy kivették a könyvet.

Ha az egy főre jutó kölcsönzést nem kutatókra, hanem mint a könyvtárstatisztika adja, olvasókra vetitenénk, irreális értékeket kapnánk az állományforgásra vonatkozóan. A kutatókra vetitett kölcsönzés - helyesen - magában foglalja azoknak a könyveknek a számát is, melyeket a hozzájuk beosztott, nekik dolgozó kutatási segéderő pl. statisztikai adatok kiirása miatt kölcsönzött; igy nyerünk reális mutatót az egy kutatási témához felhasznált szakirodalom mennyiségéről is.

Az egy kutatóra jutó évi szakirodalomhasználat adatai eléggé változatosak. Ha összehasonlitjuk őket az egy kutatóra jutó évi beszerzett irodalommal, nem egy esetben elégedetlenek is lehetünk a beérkezett szakirodalom kihasználtsági fokával.

*

A kutatóintézetekbe járó f o l y ó i r a t o k a kutatási jelentések mellett a legfontosabb tájékoztatási bázist jelentik. A folyóiratok cikkanyaga a kutatási megtakaritások egyik jelentős segédeszköze, mert az információból folyamatosan nyomon követhető minden kutatás állása, s igy elkerülhető, hogy olyan problémával foglalkozzunk, amelyet közben már másutt megoldottak.

5. TÁBLÁZAT

FOLYÓIRATOK SZÁMA AZ A ÉS B HÁLÓZAT KUTATÓINTÉZETEIBEN

kód-szám	folyóirat (db)	egy kutatóra jut	kód-szám	folyóirat (db)	egy kutatóra jut
A1	700	8,3	B1	650	9,8
A2	123	3,7	B2	230	8,5
A3	75	1,4	B3	297	11,0
A4	121	-	B4	136	5,6
A5	-	-	B5	170	10,1
A6	83	-	B6	111	14,2
A7	89	2,1	B7	106	4,6
A8	160	4,3	B8	215	2,5
A9	51	4,6	B9	219	5,2
A10	61	3,2	B10	225	5,2
A11	59	-	B11	325	9,6
A12	16	4,0	B12	223	2,2
A13	68	3,4	B13	479	28,2
A14	219	6,6	B14	101	9,2
A15	171	12,2	B15	327	23,4
A16	64	4,3	B16	48	3,2
A17	94	2,3	B17	73	2,4
A18	52	3,1	B18	212	5,3
A19	-	-	B19	482	7,8
A20	148	-	B20	110	2,7
A21	110	3,9	B21	145	3,0
			B22	85	2,1
			B23	279	5,3
			B24	724	2,6

A folyóiratellátottság szempontjából igen nagy eltérés van a két kutatóintézeti hálózat között (5. táblázat). Az A kutatóintézetekbe nagyon kevés folyóirat jár, a B kutatóintézetek viszont a legjobb tőkés kutatóintézetekkel felvehetik a versenyt.

Az intézetekbe járó folyóiratok száma egy kutatóra vetitve is természetesen a B hálózat jobb ellátottságát bizonyitja.

A folyóiratok száma az A hálózat kutatóintézeteiben a megengedettnél alacsonyabb. Ezt a kutatók kisebb nyelvtudása is magyarázza, de az elsődleges ok mindenképpen az anyagi ellátottság gyengébb volta.

Nyelvi elszigeteltségünk miatt több periodikumnak kellene lenni a magyar kutatóintézetekben, mint a külföldiekben van. Sürgősen változtatni kell a jelenlegi helyzeten, mivel lényegesen befolyásolja a kutatómunka szinvonalát.

Összefoglalásul megállapitható, hogy

1. a kutatóintézetek könyvtárainak pénzügyi ellátottsága nem tart lépést az uj gazdasági mechanizmus megkövetelte fokozott fejlődéssel,
2. a pénzügyi fejlődés nem jár együtt az állománygyarapodás arányos fejlődésével az időközben bekövetkezett érték- és árváltozások miatt, ezért
3. folyamatosan szükül a tudományos tájékozódás bázisa, de elsősorban az A tipusuaknál;
4. az uj kutatások méretezésénél a feladatok fokozott követelményei miatt mérlegelni s ükséges:
   a) a kutatási témák naprakész irodalmi ellátottságát biztositó feltételeket (adatbank is);
   b) a folyóirat- és könyvállomány intézeti tudományos profilnak megfelelő teljes kiegészitésének lehetőségét;
   c) a kutatóintézeti tájékoztatási (feltáró, dokumentációs) tevékenység kérdését, annak munkaerőgazdálkodási és pénzügyi szükségleteit is figyelembe véve.

A tudománypolitikai irányelvek érvényesülése az iparági kutatóintézetek könyvtári-dokumentációs munkájában

CSENDES Béla

Az irányelvek* hangsulyozzák: "Az irányitásnak igen fontos eleme, feltétele a kutatási információ. Az információs rendszer megszervezésére 1967-ben és 1968-ban hozott intézkedések ágazatonként a problémát rendezik. A felső (kormány) szintü irányitáshoz szükséges, a legfontosabb kutatási feladatokra és eredményekre vonatkozó információk jelenleg nem biztositottak. A kutatóhelyek tudományos informáltsága és annak feltételei alatta maradnak a korszerü követelményeknek." (52. p.) Más helyütt: "Népgazdasági tervünk teljesitéséhez korszerü müszaki ismeretekre van szükség, és azokat mindig esetenkénti vizsgálat alapján, a leggazdaságosabb módon kell megszerezni" (49. p.). "A kutatási ráforditásokat ebben az időszakban a nemzeti jövedelem növekedését meghaladó ütemben kell növelni... Az összes kutatási ráforditásokon belül az egyetemek jelenlegi részesedését növelni kell" (60. p.). "Elő kell készitení a Magyar Tudományos Akadémia reformját" (65. p.). Az alapkutatások nagy részét, valamint e kutatások elvi-módszertani irányitását, a javaslattevő és véleményező szerepét az Akadémiának kell vállalnia, mig a müszaki kutatások koordinálását az OMFB végzi.

---

* Az MSZMP Központi Bizottságának tudománypolitikai irányelvei. Bp. Kossuth K. 1969. 69 p.

A fenti keretek között helyezkednek el a kutatóintézetek s köztük a v á l l a l a t i r e n d s z e r ü kutatóintézetek, illetve a rájuk épülő dokumentációs állomások.

Ugy tünik, hogy az Irányelvek, amikor utalnak az információs rendszerek hiányosságaira, bár igen tömören és mindent átfogóan jelzik a kérdés fontosságát, terjedelmileg mégsem adják meg a problémának a neki járó hangsulyt. Megnyugtató azonban, hogy az Irányelvek a maguk egészében a kutatás problémáival foglalkoznak, tehát a kérdés egészének távlatai egyuttal a dokumentáció távlatait is jelentik.

A továbbiak megértése végett röviden utalunk arra, hogy kutatóhelyeken akadémiai kutatóintézetek, tanszéki kutatóhelyek, kutatóintézetek, továbbá vállalati kutató laboratóriumok értendők. Másfelől: a kutatások majdnem minden szintjén, ha eltérő hangsullyal is, a tudományos, müszaki és gazdasági szempontok és velük a vonatkozó információk egységes rendszerben valósulnak meg. A tájékoztatás vonatkozásában a könyvtárról és a dokumentációról is mint egységes folyamatról és szervezetről beszélünk.

A KUTATÓHELYEK ÉS INFORMÁCIÓS ÁLLOMÁSOK TAGOZÓDÁSÁNAK ELLENTMONDÁSAI; EZEK FELOLDÁSA

Az iparági dokumentáció vonatkozásában az a k a d é m i a i kutatási hálózat dokumentációs rendszerét adottnak vesszük. Ennek jelenlegi és bizonyára változó tartalma beleillesztendő az iparági dokumentáció felvételi és leadási rendszerébe.

Némileg eltérő a viszony a t a n s z é k i kutatások (s a velük kapcsolatos dokumentáció) és kutatóintézeti megfelelőik között. Jelenleg is élénk és a jövőben még élénkebbé válik e két kutatóhely-tipus kutatóinak egymás közti cseréje, kettős alkalmazása, sőt a kutatások szervezeti koordinálása. Mindez élénkebbé fogja tenni a kutatóintézeti és a tanszéki dokumentáció együttmüködését is. A tárgyi, módszertani és szervezeti kérdések megvitatása a megbeszélések és tanulmányok hosszu sorát fogja eredményezni. Annyi azonban már most megállapitható, hogy az egyetemi központi könyvtár rendszeresebb, szervezettebb és módszertanilag fejlettebb munkája nem pótolhatja a kutatóintézeteknek a tanszékinél lényegesen differenciáltabb és elmélyültebb szakirodalom-feldolgozási munkáját és viszont.

De a k u t a t ó i n t é z e t i dokumentációs munka különbözik mind a feldolgozás, mind a közzététel természetét tekintve a háttérül szolgáló szakterület dokumentációs szintjétől is, beleértve az igénylők olvasói szokásait és felkészültségét. Ugyanakkor az érintett iparági vállalatok, ill. egyesülések a legtöbbször nem is rendelkeznek nemcsak saját szakirodalom-feldolgozó szervezetekkel, de még csak a szakágazati (kutatóintézeti) dokumentációs állomások szolgáltatásait szervezetten igénylő, felvevő és továbbító tájékoztatási megbizotti hálózattal sem. Vannak szakterületek, ahol a viszonylag erős vállalati dokumentáció és szakágazati (kutatóin-

tézeti) dokumentáció koordinálása, illetve önkéntes együttmüködése okoz szakmai és szervezeti problémákat.

További nehézséget jelenthet az a tény is, hogy az iparági kutatóintézetek jelentős része vállalati gazdálkodási rendszerben müködik, és ez kihat a dokumentációs szolgáltatásokra is. Az intézeti dokumentáció nem elég erős ahhoz, de sokszor nem is érdekelt abban, hogy kétszintü (intézeti és vállalatoknak szóló) dokumentációs szolgáltatásokat nyujtson; a vállalatok pedig az uj gazdaságirányitási rendszer által nyujtott nagyobb vállalati önállóságot nem használják fel sem saját dokumentációs állomásuk kiépitésére, sem pedig a szakágazati központ szolgáltatásainak rendszeres igénybevételére - sőt mindkét vonatkozásban visszafejlődés tapasztalható. Nyilvánvalóan a vállalatok felső és középfoku irányitó szervei (minisztériumok, trösztök) feladata, hogy a kutatóintézeteknél megrendelések utján biztositsák a kisebb vállalatok dokumentációs ellátását.

A v á l l a l a t i kutató laboratóriumok dokumentációs munkája - az Irányelvek szempontjából - mind önmagában, mind pedig a vertikális és horizontális kooperáció vonatkozásában - külön tárgyalást kivánna.

Érintőleg ki kell azonban térni az un. s z a k m a i k o o p e r á c i ó s k ö r ö k r e, amelyek a horizontális kooperáció önkéntes megvalósulásaként az országos könyvtárügyi irányitó szervek támogatását is élvezik. Ebben az esetben a szervezetileg nem érintkező intézményi, vállalati és kutatóintézeti dokumentáció önkéntes együttmüködésének szép példái figyelhetők meg. (Pl. a gépjárműgyártás és a gépjárműközlekedés területén, ahol a fenntartó és felügyeleti hatóságok nem azonosak.)

De a fentebbi tárgykörnél maradva, pl. magán a gépjárműközlekedés területén sem beszélhetünk zárt dokumentációs rendszerről. Adva van egyfelől az Autóközlekedési Tudományos Kutató Intézet, illetve az erre épülő Autóközlekedési Müszaki Dokumentációs és Tájékoztatási Központ. Ez utóbbi kielégiti a kutatóintézet, a tröszt és a hozzátartozó mintegy 40 vállalat információs igényeit, de mindezek együtt a hazai gépjárműközlekedés egészének csak kb. egyharmadát képviselik. Más járműfenntartó szervek és az egyéni közlekedés differenciált igényeinek ellátása mind tartalmilag, mind szervezetileg és pénzügyileg összetett megoldási módozatokat kiván.

Nyilvánvaló azonban az információs igényeknek egy másik tagozódása is: ugyanazon a helyen, de helyileg elkülönitetten is külön-külön igény jelentkezik 1. vezetési, 2. kutatási és 3. termelési információra.

Az utóbbi kettővel a szakirodalom meglehetősen sokat foglalkozott már, sőt sok minden meg is oldódott. A vezetési, főképpen a népgazdasági szintü gazdaságtervezési információs igény azonban továbbra is kielégitetlen. Két feladatot érzünk sulypontinak: 1. a közgazdasági folyóiratirodalom tartalmi feltárását és egyidejüleg többszempontu visszakeresésének biztositását, 2. népgazdasági adatbank felállitását. (Ezen utóbbira már határozat is született.)

A kutatások egész területén szükség van viszont müszaki tudományos adatbankra (a hivatkozások rendszere helyett).

A KUTATÓINTÉZETI KÖNYVTÁRI-DOKUMENTÁCIÓS MUNKA NÉHÁNY IDŐSZERŰ TARTALMI KÉRDÉSE

A többszempontu feltárás és visszakeresés fentebbi említésével már át is tértünk a kutatóintézeti dokumentációs munka tartalmi követelményeire. A hazai és külföldi szakirodalom ezeket a kérdéseket már kimeritően megvitatta. Ehelyütt csak néhány feladatot szeretnénk ujból kiemelni:

A gyarapitás területén:

- a nem-könyv jellegü állomány fontosságának ismételt elismerése mellett is vissza kell állitani a kézikönyvek, monográfiák rangját és sulyát a gyüjteményben;

- létre kell hozni (akár célszerü forditási és szerzői politikával is) a süritett adathordozók (Wissensspeicher, grafikus és tabelláris ábrázolások) állományát; ez a gépi adatfeldolgozásnak és különösen az adat távközlésnek és adatmegjelenitésnek is előfeltétele;

- a nem-könyv jellegü anyagon belül szervezetileg teljessé kell tenni a szakmai sorozatok (kormányzati, kutatóintézeti, egyesületi jelentések) állományát.

Ennek feltétele és eszköze a) a beszerzések tárgykörének és eredetének az eddiginél szervezettebb koordinálása, b) tagság nemzetközi egyesületekben, c) részvétel kongresszusokon, d) kutatócsere a külfölddel (ez utóbbiak szükségességét az Irányelvek is leszögezik), e) prospektus-állomány létrehozása önálló gyüjteményként, többszempontu feldolgozással.

Mindezek az eddiginél hatékonyabb reprográfiai, mikrofilm- és egyéb adatfeldolgozási technikát kivánnak.

Ezzel már a f e l d o l g o z á s területére értünk. Itt ujra ki kell emelni a szimultán visszakeresés szükségességét, ennek előfeltételei vannak a feldolgozásban:

- tisztázni kell - a kutatóintézeti dokumentációban is - a hierarchikus és mechanikus osztályozási rendszerek vagylagosságának és párhuzamosságának jellegzetes területeit; a kutatói (egyéni) dokumentáció és a központi dokumentáció arányait; a tárgyszavas osztályozás szemantikai kérdéseit;
- szélesiteni kell a kézilyukkártyás rendszerek alkalmazását;
- elő kell készülni a gépi adatfeldolgozás egyszerübb könyvtári feladataira, majd - kooperáció alapján - a gépi adatfeldolgozásra.

A k ö z z é t é t e l területén:

- a kutatóintézeti dokumentáció fentebb már részletezett alsóbb iparági felhasználása és a belső felhasználás érdekében ki kell dolgozni a többszintü és többcélu felhasználást lehetővé tevő többszintü feldolgozást;

- belső használatra (főképpen a kapacitás korlátozottsága miatt) egyes területeken és esetekben el lehet térni a dokumentáció anyanyelviségének követelményétől;
- a felső és középszintü vezetés döntéseinek előkészitése érdekében, valamint egyes, kisérleteket nem igénylő vizsgálatok esetében a kutatóintézeti könyvtár szakirodalmi áttekintéseket állit össze, melyek előkészitik, ellenőrizhetővé teszik, esetleg helyettesitik a kutatásokat.

A feldolgozásnak és közzétételnek azonban - és ez a minőségileg uj - e g y s é g e s adattárolás, visszakeresés és megjelentetés, tehát egységes technológia alapján kell végbemennie, egészen a végtermék előállitásáig, a többszörözést is beleértve.

Ez a komplex adatfeldolgozási és felhasználási folyamat azonban távolabbi következményekkel is jár. Már átmeneti szakaszában egyrészt minőségi változás történik a könyvtári-dokumentációs személyzet ismereteiben, tehát szinvonalban és szervezetileg közelebb kerülnek egymáshoz a kutatási és a dokumentációs dolgozók; másrészt fejlődik a kutatók dokumentációs technikája. A későbbi gépi feldolgozás, különösen az ember és a gép közti közvetlen "beszélgetés" megvalósulása esetén, meg fogja követelni a bevitt szöveg terminológiai szabványositását, s ezzel együtt a kutatási jelentéseknek s általában a közleményeknek az eddiginél lényegesen tömörebb, szabatosabb megfogalmazását is.

Mindezek néhány fontos és már ma is megoldható feladatot rónak a kutatóintézeti könyvtárra, mégpedig:

- a szakterület "fehér foltjainak" feltárását és megszüntetését,
- célszerü forditáspolitikával, különösen a külföldi szakmai sorozatok adaptálásával uj kiadványok elkészitését,
- szakterületi szótárak (esetleg képes szótárak) és főképpen terminológiai kiadványok szerkesztését,
- ez utóbbi feladatok megoldása és a gépi adatfeldolgozás lehetővé tétele érdekében a szakterület szemantikai problémáinak feldolgozását, a megfelelő országos szervekkel együttmüködve.

*

Minden politika a lehetőségek müvészete, a kutatóintézetek dokumentációjáé sem lehet más. Eredményeinek realizálódniuk kell mind a kutatásokban, mind a háttérül szolgáló szakterület értéktermelésében. A közvetlenül realizálható eredmények mellett figyelembe kell vennie a holnap szükségleteit is, az adatfeldolgozás tárgya és eszközei körében egyaránt. Mint alkalmazott iparági dokumentációnak azonban sohasem szabad szem elől tévesztenie a legfőbb követelményt, a termelés hatékonyabbá tételét vállalati és népgazdasági szinten.

Lenin és a nyugat-európai könyvtárak

(Dokumentumok)

Az alábbi dokumentumokkal azt igyekszünk érzékeltetni, mennyire otthon volt Lenin Európa nagy könyvtáraiban, s milyen nagy szerepet játszott a könyvtár Lenin - és felesége, Krupszkaja - emigrációs életében, még lakóhelyük megválasztásában is.

A szemelvényeket a Lenin i bibliotecsnoe delo (Moszkva, Kniga, 1969.) c. kiadványból válogattuk, ezt LBD röviditéssel jelöljük; a LPSzSz jelzés Lenin összes müveinek 5. orosz nyelvü kiadására (Polnoe szobranie szocsinenij), a LM pedig müveinek első magyar nyelvü gyüjteményes kiadására utal.

Lenin leveleiből

... Én még nem rendezkedtem itt be egészen - például még nem léptem be a "klubomba", ahol könnyen lehet ujságolvasáshoz, uj könyvekhez jutni. Igyekszem majd (mihelyt belépek - valószinüleg a napokban) valamit kikeresni számodra forditás céljából.

M.I. Uljanovának; Genf, 1908. febr. 7.
LBD 235.p.; LPSzSz 55.v. 245.p.; LM 37.k. 320.p.

... engedje meg, hogy személyes kéréssel forduljak Önhöz. Szeretném a koppenhágai kongresszust felhasználni arra, hogy dolgozzam egy kicsit az ottani könyvtárban. Nagyon lekötelezne, ha közölné:

1. nyitva van-e szeptemberben állandóan a koppenhágai könyvtár (a nemzeti vagy az egyetemi - nem tudom, melyik a jobb; nekem a dán mezőgazdaságról kell anyag)...

M.V. Kobeckijnek; Párizs, 1910. aug. 8.
LBD 236. p.; LPSzSz 47.v. 261.p.

... ha nem esik nehezére, menjen be a Société de lecture-be (Grand' Rue 11), szerezzen be egy alapszabályt; meg kell nézni, nem változott-e ott valami. Engem kivált ez a Société vonz Genfbe, ámbár... meglehetősen drága.

V.A. Karpinszkijnak; Bern, 1914. szept. 6.
LBD 241.; LPSzSz 49.v. 3.p.

... Egészen jól, csöndesen, békésen élünk az álmos Bernben. A könyvtárak itt jók, és ami a könyvek használatát illeti, egészen jól berendezkedtem. Sőt, jól is esik az olvasás az újságokkal való mindennapos foglalkozás időszaka után. Nágya számára itt a pedagógiai könyvtár is, ő pedagógiai munkát ir.

M.I. Uljanovának; Bern, 1914. dec. 22.
LBD 241.p.; LPSzSz 55.v. 357.p.; LM 37.k. 457.p.

... ilyen nehézségek esetén l e h e t e t l e n odamenni. (Hamis papirokkal? - b e n n ü n k e t lelepleznek, és lecsuknak, hogy kedvében járjanak a cárnak!) A pénz egyre kevesebb; a központi lap két száma meg a brosura felemészti a maradék ezer nagy részét. Hát az ut? meg a stockholmi drágaság? A munkalehetőség (könyvtár) is r o s s z a b b ott.

G.J. Zinovjevnek; Sőrenberg, 1915. jul. 26. után.
LBD 242.p.; LPSzSz 49.v. 108.p. (A Szocial-Demokrat szerkesztősége Stockholmba való áthelyezésének tervéről van szó.)

... Kedves Elvtársam! Nagyon szeretnék egy munkám miatt Zürichbe menni 2-3 hétre, dolgozni az ottani könyvtárakban; feleségem is jönne. Irataink még nincsenek, de remélhetőleg hamarosan meglesznek. Csak az a kérdés, le tudjuk-e győzni az anyagi nehézségeket. Nagyon kérném, válaszoljon őszintén és t u l z á s n é l k ü l az alábbi kérdésekre.

1. Mennyi t i s z t a jövedelmet hozhat nekem egy referátum? Minimum és maximum? Témája: "A két Internacionálé": a növekvő megoszlás és szakitás a szociálsovinisztákkal világszerte. Lehet-e növelni a bevételt két referátummal, és mennyire? 2. Segitenek-e az ottani elvtársak, hogy ketten olcsón elhelyezkedjünk, és mennyibe kerül 3. egy szoba (két- vagy akár egyágyas) h e t e n k é n t ? a legolcsóbb, lehetőleg munkáscsaládnál? 4. ebéd, étkezdében, ha van ilyen (itt 65 centime-ot fizetünk a diákmenzán), 5. reggeli és esti kávé, mivel Zürichben természetesen nem vezethetünk önálló háztartást?...

M.A. Haritonovnak; Bern, 1916. jan. 27.
LBD 243-244.p.; LPSzSz 49.v. 178.p.

N. Sz. KARZSANSZKIJ emlékezéseiből

... A British Museum könyvtárára és általában a könyvtárakra terelődött a szó. Lenin kijelentette:

- Amikor Londonban vagyok, mindig ott dolgozom a könyvtárban. Kiváló intézmény: sokat lehet tőlük tanulni. Kivált az a páratlan tájékoztatási osztály! A legrövidebb idő alatt bármilyen kérdésben eligazitják az embert, hogy milyen könyvekben talál róla anyagot. És milyen jól, kényelmesen lehet itt dolgozni! Jár a moszkvai Rumjancev Könyvtárba?

- Voltam már néhányszor.

- Emlékszik, ott közös asztalnál ülnek az olvasók; ez kényelmetlen is, zavaró is. Itt minden olvasónak külön helye van, ugy rakja szét a kikért könyveket, a saját kivonatait, jegyzeteit, miegymás, ahogyan jólesik. Kéri a könyvet és szinte azonnal hozzák. Igen, az angol burzsoázia nem sajnálja erre a pénzt. Nem is kell sajnálni! A mi Gucskovjaink meg legfeljebb ha krajcárokat szánnak rá. S aztán majd jár a szájuk: "Kultura! Kultura! Ezer rubelt adtunk a nemzeti könyvtárra!"

- Ugye, itt csak angol könyvek vannak, vagy talán még francia és német nyelvüek, de oroszok nincsenek? - kérdeztem.

- Éppen az a nagy szó, hogy gazdag orosz részlegük van. Külön dolgozók figyelik és szerzik be az ujonnan megjelenő orosz irodalmat. Csak be kell adnia az embernek egy könyvre az igénylést, és megkapja. Különösen gazdag a közgazdasági anyag. Elvégre kalmárok: kereskedniük kell Oroszországgal, ismerniük kell az országot... Tegnap olyan orosz nyelvü könyveket adtak ki nekem, amelyek se Péterváron, se Moszkvában nincsenek meg.

- Hogy lehet?

- Oroszországban megjelennek, azután elkobozzák őket - a mi könyvtárainkban tehát nem találhatók. Csere utján se kapja meg az ilyet egyetlen könyvtár sem. Az angolokat viszont nem érdekli, hogy melyik könyvről mi a véleményük a Sztolipin-vitézeknek a sajtófőigazgatóságon. Mondhatom: ami azokat a mindenféle nyelvü forrásokat illeti, amelyekre mostanában szükségem lesz, el sem képzelhetnék a munkámhoz jobb helyet a British Museum Könyvtáránál. Itt kevesebb lesz a hiány, mint bárhol másutt.

- És a párizsi nemzeti könyvtárnak nincs annyi orosz nyelvü könyve?

- Annyi nincs. Messze van a British Museum könyvtárától. A berlini és a bécsi pedig még gyengébb. Bizony, jó lenne itt vagy egy évig dolgozgatni...

- Na és ez lehetetlen?

- A következő hónapokban, sőt években lehetetlen, végképp lehetetlen - állapitotta meg Vlagyimir Iljics.

Könyvtárosság, dokumentáció, tájékoztatástudomány

Részletek J.H. SHERA tanulmányából*

Jesse Hauk SHERA az amerikai könyvtári élet és a nemzetközi könyvtártudomány egyik kiemelkedő alakja, a Case Western Reserve University (Cleveland) Könyvtárosképző Intézetének dékánja. Első nagy monográfiáját könyvtártörténeti témáról irta, szakirodalmi munkásságának egésze azonban nemcsak a "klasszikus" könyvtártudományt vitte előbbre, hanem a korszerü tájékoztatási technika könyvtári jelentőségének tudatositását is; intézete keretében már 1959-ben Dokumentációs és Kommunikációs Kutatóközpontot szervezett. Mint hivatott könyvtárosnevelő, müveiben mindent a könyvtártudomány és a könyvtári szakma egészének, fejlődésének összefüggésében vizsgál. A könyvtári publicisztikának is kiváló müvelője; "Without reserve" c. külön rovatában évekig irt glosszákat a Wilson Library Bulletinben. Nagy irodalmi kulturája gyakori szépirodalmi utalásaiban és szellemes, lendületes irásmódjában egyaránt megmutatkozik. Tanulmányának kivonatos, ill. szemelvényes közlésével (Horváth Magda forditása nyomán, amely F 4035 számon található a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban) a szerzőről is szeretnénk némi képet adni olvasóinknak.

Mivel a tanulmányban hangsuly esik a terminológiára, a szerző által következetesen használt "information science" kifejezést szó szerint kellett forditanunk, "tájékoztatástudomány"-nak. Emlékeztetjük azonban olvasóinkat arra, hogy folyóiratunkban - valamint a KMK Könyvtártudományi és Dokumentációs Szakirodalom c. referáló lapjában - igyekszünk egységesen az "informatika" szót alkalmazni ennek a diszciplinának a megnevezésére (lásd Könyvtári Figyelő, 1969. 2-3. sz. 40-50. l.).

Mikor OTLET és LA FONTAINE a 19. század végén eltervezték a teljes irásos ismeretanyag világbibliográfiáját, csak felelevenitették azt a mozgalmat, amely Johann TRITHEIM és Konrad GESNER idejéből származott, s talán még korábbról (1). Bizonyára maguk sem voltak tudatában, milyen mélyre nyulnak eszméik gyökerei. Bár céljukul a teljes, bármilyen formában feljegyzett ismeretanyag szervezését és indexelését tüzték ki, a könyvtárossághoz fordultak az alapvető módszerekért és stratégiáért. Világbibliográfiájukat a hagyományos könyvtári katalógusokból kezdték el épiteni és a DEWEY-féle Tizedes Osztályozást választották osztályozási rendszerükül. Viszont nemcsak teljességre törekedtek, hanem a bibliográfiai anyagok mélyebb elemzésére is,

* SHERA, Jesse Hauk: Of librarianship, documentation and information science. = Unesco Bulletin for Libraries, 1968. 2. no. 58-65. p.

mint a hagyományos könyvtári munkában szokás volt, s tevékenységüket a könyvtárosokétól való megkülönböztetés okából "dokumentáció"-nak nevezték el. Igy kezdődött a könyvtárosságon belül a szakadás, melynek a végére még nem jutottunk el.

Nem egészen két évtizeddel később John Cotton DANA - miután már jó ideje hirdette az üzleti életnek és az iparnak nyujtott könyvtári szolgáltatás fontosságát s a newarki (New Jersey) közmüvelődési könyvtárban kereskedelmi részleget szervezett, az első ilyen tipusu részleget az USA-ban - kis nonkonformista csapatát kivezette az ALA soraiból, megalakitva a Special Libraries Association-t. Tevékenységét jobb kifejezés hiján "szakkönyvtárosság"-nak nevezte el. Ujabb, szerencsétlen törést jelentett a könyvtárosok között a 30-as években az American Documentation Institute(2) megalakitása. Az uj egyesületet eredetileg olyan tudományos társaságok képviselőinek összefogására szánták, amelyek a kutató tudós bibliográfiai tevékenységét szolgáló uj tudományos segédeszközök erősitésére, fejlesztésére és előmozditására törekedtek (3). Mégis, mivel a legtöbb hangadó és befolyásos tag erősen érdeklődött a reprográfia, különösen a mikrofilmezés uj módszerei iránt, a dokumentáció az Atlanti Óceán nyugati partjain szinte a mikrofotográfia szinonimája lett, mig Európában szorosan összekapcsolódott az ETO fejlesztésével.

A második világháboru alatt az amerikai hadsereg hirszerző szervei kisérletezni kezdtek az információk gépi visszakeresésével. Az ADI (most American Society of Information Scientists) ujjászületése után gyorsan nőtt az érdeklődés a "gépi irodalomkeresés" iránt. Az 1950-es években a bibliográfiai intézmények rendszere egyre bonyolultabbá vált. A SLA megalakitotta dokumentációs osztályát; az egyre sulyosabb szakirodalmi problémákkal küzdő vegyészek létrehozták az American Chemical Society kémiai szakirodalmi osztályát. A mikrofilm-érdekeltségek, amelyeket kellemetlenül érintett a sulyponteltolódás az ADI-ban, megalakitották saját csoportjukat, National Microfilm Association néven. A müszaki irók és kiadók is elszakadtak az ADI-tól, a különböző természettudományi referáló szolgáltatások kialakitották saját csoportjaikat, legujabban az American Association for the Advancement of Science létrehozta tájékoztatástudományi osztályát (information science section), az ALA pedig tájékoztatástudományi és automatizálási osztályát, amely az osztályközi dokumentációs bizottságból nőtt ki. Ez a felsorolás korántsem teljes, de elég hosszu ahhoz, hogy jelezze a speciális egyesületek elszaporodását, amelyek valamennyien az "uj könyvtárosság"-hoz kapcsolódnak, és mutassa azt a tulburjánzást, amely ma jellemzi ezt a területet. Emellett sok egyesületben a tagok jelentős hányada nem könyvtáros, hanem tudós, vagy legalább is tudományos gyakorlattal biró szakember, aki azért fordult a dokumentációhoz, mert foglalkoztatta a szakirodalom problémája; közülük sokan nyiltan megvetették a könyvtárosokat.

A FEJLŐDÉS KÉT VONALA

Történetileg két főbb fejlődési irányvonal jellemezte a könyvtári mozgalmat, és ez a kettősség okozta lényegében a törést. Kezdetben a könyvtárosság tudós foglalkozás volt, amely a Ptolemeusok alapitotta alexandriai könyvtártól kezdve az irásos ismeretanyag szisztematikus gyüjtésének és szervezésének szentelte magát. Elsősorban a

tudós könyvész hivatása maradt, amig a 19. század első évtizedei nem állitották előtérbe a hétköznapi emberről való gondoskodást, az emberi tökéletesedésbe vetett hitet és a demokrácia gondolatát, amelynek sikere a felvilágosodott és tanult választóktól függött. A közmüvelődési könyvtárral együtt megjelent az ideálja a könyvtár közösségi szolgálatának, nevelőmunkájának, amely az önmegvalósitás uj szintjeire emeli az embert. Ez a könyvtártipus tehát tudatára ébredt közösségi kapcsolatainak, s ugy vetette bele magát ebbe a munkába, mint a frissen megujult egyház a misszióba. Ma sokan félnek az ALA-központ Chicagóból Washingtonba való költöztetésének szándékától, attól tartva, hogy igy az egyesület alig lesz több holmi politikai érdekszövetségnél.

A hangsuly eltolódása a tudományosságtól a szolgálat felé, amely kimondatlanul már az 1853-as (4) könyvtároskonferencián érvényesült, világossá vált 1876-ban, amikor az ALA megalakult a philadelphiai centenárium alkalmával. Ettől az időtől fogva a könyvtári szolgáltatások kiterjesztésének szószólói, Andrew CARNEGIE és alapitványa bőkezü támogatásától is segitve, növekvő hatalomra tettek szert azoknak a rovására, akiket elsősorban a bibliográfia érdekelt. Ebben az időben kezdett szétválni a könyvtárosság két olyan irányba, amelyek egyre inkább eltértek egymástól. Az egyik irány az állami egyesületek (az ALA-részlegek) és más, helyi és regionális csoportok kialakulása felé, a másik a FID, a SLA, az ADI és más rokon szervezetek felé vezetett.

A könyvtárosságon belül létrejött, egyre mélyülő szakadással járt az is, hogy a területet elözönlő nem-könyvtárosok nyiltan megvetették magát a könyvtárosságot. Nem kivántak könyvtárosi képzést munkájukra való előkészitésként, elvetették a könyvtáros módszereit (bár közben ők maguk ujra kitaláltak olyan módszereket amelyeket a könyvtárosok már régen alkalmaztak vagy kiselejteztek), semmiképp sem vállalták azt, hogy könyvtárosnak bélyegezzék őket. Az évek folyamán a konfliktus több emocionális hőt termelt, mint intellektuális megvilágosodást. A jelenség különösen érdekes a professzionalizációt kutató szociológus számára, annak példájaként, hogy egy idegen csoport meg akarja változtatni a megszállottak terminológiáját és igy alakitja ki végül egy uj diszciplina külső megnyilvánulásait. Azt hitték, ha megváltoztatják a terminológiát, megváltoztatták a gyakorlat jellegét; a "deszkriptorok" valahogyan tudományos méltósággal ruházták fel a "tárgyszavakat", elfogadhatóvá tették őket a jó társaságban. A terminológiában különösen a családiasság szül megvetést. Igy a fehér köpenyes tudósok elvetették a kölcsönzőpult mögötti bájos öreg hölgyet és egész tevékenységét, anélkül, hogy megálltak volna egy pillanatra megkérdezni, vajjon a tudásnak ez az őszhaju fáklyavivője nem anakronizmus-e magán a hagyományos könyvtárosságon belül is.

A DEFINICIÓ PROBLÉMÁJA

Az akkor épp népszerüsége tetőpontján álló dokumentációt - nem egészen alaptalanul - "amatőrök által müvelt könyvtárosság"-nak minősitette valaki, akinek a neve, sajnos, nem maradt fenn az utókor számára. OTLET szerint a dokumentáció "olyan folyamat, amelynek során összegyüjtik, osztályozzák és terjesztik az emberi tevékenység minden ágának összes dokumentumát" (5); ennek a meghatározásnak az az erénye, hogy a

hangsulyt a folyamatra és az eljárásra helyezi. S.C. BRADFORD szorosan követte OTLET-t, de hangsulyozta, hogy ez nem tudomány, hanem szakma - "az a szakma, amely összegyüjti, osztályozza és hozzáférhetővé teszi a bármilyen intellektuális tevékenységre vonatkozó feljegyzéseket, ... az a folyamat, amelynek során ... az alkotó szakember elé helyezik kutatási témájának egész szakirodalmát, hogy teljesen tájékozott legyen a tárgyára vonatkozó eredményekről, s igy ne kelljen géniuszát egyszer már elvégzett munkára pazarolnia (6). Ő tehát a beszerzést és a szervezést hangsulyozta, és a felhasználókat a tudósokra korlátozta. Kathrine O. MURRA átmenetileg elfogadta a Schweizer Lexikon meghatározást, amely szerint a dokumentáció "a könyvtári anyag kezelése és szervezése" (7). Suzanne BRIET fogalmazása talán a legátfogóbb mindenkié között; azt mondja, hogy még az állatkertben az állatok is dokumentáció (8). 1951-ben jelen sorok irója megállapitotta, hogy a dokumentáció a bibliográfiai szervezet ama része, amely a tudósok szükségleteit szolgálja, s az a funkciója, hogy előmozditsa a feljegyzett információ áramlását "a szakemberek egy csoportján belül vagy a szakemberek különböző csoportjai között. Nem foglalkozik a népszerü, laikus, nagyközönségi szinten folyó kommunikációval" (9). Ez a megkülönböztetés azonban valószinüleg tulságosan megszoritó értelmü ahhoz, hogy elfogadható legyen. Ha a dokumentáció a könyvtárosság alkalmazásának rendszere vagy módszere, akkor eszközei éppugy alkalmazhatók a gyermekirodalomra, mint a molekuláris fizika monográfiairodalmára.

A "dokumentáció" jelentése azonban ma már voltaképpen akadémikus kérdés, mivel ma - legalább is az USA-ban - még a könyvtárosságnál is elavultabbnak tekintik azok is, akik néhány évvel korábban legbuzgóbb szószólói és müvelői voltak. Azon a konferencián, amelyet a tudományos tájékoztatási szakemberek képzéséről 1962 tavaszán a Georgia Institute of Technology-n tartottak, a résztvevők megegyeztek, hogy a "dokumentáció" és "dokumentáló" kifejezéseket kerülni kell, "mivel sokféleképpen használják őket, jelentésüket sokféleképpen értelmezik. Ezért javasoljuk, hogy ha bárki használni kivánja ezeket a kifejezéseket, adja meg saját definicióját" (10). Az e területen müködő szakembereknek ötféle kategóriáját különböztették meg a konferencián: könyvtáros (librarian), szakkönyvtáros (special librarian), természettudományi könyvtáros (science librarian), a müszaki irodalom feltárója, elemzője (technical literature analyst) és tudományos tájékoztatási szakember (information scientist); az utóbbi kifejezést azokra vonatkoztatták, akik inkább a kutatásban tevékenykednek, mint a szolgáltatásban. A "dokumentáció" végleges kimulását látszik jelenteni, hogy az ALA nem ezt használta uj osztályának, a tájékoztatástudományi és automatizálási osztálynak az elnevezésére, most pedig az American Documentation Institute arra készül, hogy alapszabályának megváltoztatása kapcsán nevét American Society of Information Scientists-re változtassa (ez azóta megtörtént - a szerk.).

A TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNY A KÖNYVTÁROS VILÁGÁBAN

Amikor SHANNON és WEAVER kifejlesztették "információelméletüket", ők is okozói lettek egy szerencsétlen terminológia elterjedésének. Kutatásaik tárgya természetesen nem a tájékoztatás elmélete volt, hanem a jelek elmélete, a szimbólumnak, a telefondrótnak vagy bármilyen más közlési közegnek, csatornának az üzenethordozó képessége.

De a kifejezés vonzó, és akik a feljegyzett ismeretanyag hozzáférhetőbbé tételével foglalkoznak, habozás nélkül alkalmazták saját céljaikra. Igy vált a tájékoztatástudomány (information science) egyszerre elfogadott kifejezéssé a nem hagyományos könyvtárosság számára. A vékonyka kapcsolatot az információelmélet és a feljegyzett ismeretanyag felhasználása között talán annak a versikének az anomin irója fejezte ki legjobban a Behavioral Science 1962. juliusi számában (7.vol. 395.p.):

Shannon és Wiener és én
Ugy véltük, hiu remény
Hogy mérhető az ész élessége
S a csatorna vivőképessége
$\sum_i p_i \log p_i$ révén.

A georgiai konferencia a tájékoztatástudomány szakemberét (information scientist) igy definiálta: "Az, aki tanulmányozza és fejleszti az információtárolás és visszakeresés tudományát, aki uj megközelitési módokat talál ki az információ problémájához, akit az információ önmagáért és önmagában érdekel". Igy a probléma a könyvtárosság és a dokumentáció megkülönböztetésétől a tájékoztatástudomány és a könyvtárosi hivatás közti kapcsolat felé tolódik el.

Hogy ezt az uj helyzetet megérthessük, először magának a könyvtárosságnak a természetét kell megvizsgálnunk. A könyvtárosság általános értelemben, mint szakmai tevékenység, foglalkozik mindazokkal a müveletekkel, módszerekkel és alapelvekkel, amelyek elősegitik, hogy az irásos feljegyzéseket a lehető leghasznosabbá tegyük a társadalom számára. A dokumentáció ezért, ahogyan fentebb jeleztük, semmi egyéb, mint a könyvtárosság egy formája vagy aspektusa; ahogyan e sorok irója egy másik alkalommal kifejezte, "koncentrált könyvtárosság" (11). A könyvtárosság kétségkivül szolgáltató foglalkozás, variánsait a kiszolgált csoport természete és jellege szabja meg. Egyformán könyvtárosság marad, akár a kémcsővel körülvett természettudós bibliográfiai szükségleteit szolgálja, akár az első képeskönyvébe merült gyermeket.

REES és SARACEVIC előadása szerint viszont, amely a Special Libraries Association 1967. évi közgyülésén hangzott el, "a tájékoztatástudományt nem lehet azonosnak venni sem a dokumentációval, sem az információ-visszakereséssel, sem a könyvtárossággal, sem bármi mással. A tájékoztatástudomány éppugy nem felfokozott információvisszakeresés vagy könyvtárosság, mint ahogy a fizika nem tulfeszitett müszaki tudomány." (12) A két szerző véleménye szerint a tájékoztatástudomány olyan diszciplina, amely lényegét, módszereit és eszközeit több diszciplinából meriti, hogy megértse "az információ tulajdonságait, viselkedését és áramlását. Magában foglalja a rendszerelemzést, a tájékoztatás és közlés környezeti aspektusait, a tájékoztatási közegeket és a nyelv elemzését, a tájékoztatás szervezését, az ember-rendszer kapcsolatokat stb." Igy jutottak el ahhoz a meghatározáshoz, amely szerint a tájékoztatástudomány "a kommunikációs jelenségeknek, a közlési rendszerek tulajdonságainak vizsgálata".

Igen tanulságos a könyvtárosságnak REES és SARACEVIC által felvázolt "spektruma", amelyet némi módositással igy ábrázolhatunk:

Kutatás		Gyakorlat	
Általánositható	Speciális	Technológia	Szolgálat
A feljegyzett ismeretanyag társadalmi környezete	A specifikus könyvtári problémákra alkalmazott kutatás	A terv végrehajtása	Közösség
Kommunikációelmélet	Ügyviteli politika	Rendszeralkotás	Különleges igények
Tájékoztatástudomány	Könyvtári müveletek és eljárások	Müködés	Kapcsolat más intézményekkel
A kommunikáció társadalmi hatása	Rendszerelemzés és -tervezés	Technikai szolgáltatások	
Közegelemzés	Vezetéstudomány	Közönségszolgálat	
(A fizika, biológia, viselkedéstudomány, természet- és humán tudományok által támogatva)	Könyvtári gépészet	Ügyvitel	
	A szolgáltatás mérése	Különgyüjtemények	
		Tudományági szakrészlegek	
		Kapcsolat a fenntartó intézménnyel	
		Középfoku és irodai müveletek	

A séma alkotóelemei nyilvánvalóan nem zárják ki kölcsönösen egymást, hanem sokféleképpen kapcsolódnak egymáshoz, függenek egymástól. A gyakorlat határozza meg a kutatási területeket, a kutatás alakitja és befolyásolja a gyakorlatot. A régebbi könyvtárosság hipotetikus és ad hoc módszerei tarthatatlanok a feljegyzett ismeretanyag mai komplikált világában. A séma végeredményben a szétaprózódott könyvtárosi funkciók egységét tükrözi.

Hogy ez a szerencsétlen kettősség, széttagoltság nincs meg más szakmákban, például a jogi vagy az orvosi szakmában, az kétségkivül annak tulajdonitható, hogy a sebész vagy más specialista mint o r v o s kapja meg szakképzését, és nem felejti el, hogy szakterülete egy nagyobb egész része; ugyanigy a jogi specialista is az általános jogi elvek alapján áll. Ezzel szemben a könyvtárosság még nem annyira érett, hogy kialakithatott volna egy közös diszciplinát, amelyet minden könyvtárosnak és tudományos tájékoztatási szakembernek el kell sajátitania, mielőtt specializálódna. Az elmélet és gyakorlat közös törzsének meghatározását a könyvtárosképzésnek kell elvégeznie, szorosan együttmüködve a gyakorlati szakemberekkel.

A TÁJÉKOZTATÁSTUDOMÁNY KAPCSOLATA A KÖNYVTÁROSSÁGGAL

Robert S. TAYLOR öt olyan területet határozott meg, amelyen a tájékoztatás tudománya és technológiája kölcsönhatásban áll a könyvtárossággal és a könyvtárosképzéssel:

1. Rendszerelemzés, modellek tervezése és kifejlesztése, valamint szimulációs módszerek kialakitása a könyvtárnak vagy részeinek vagy nagyobb egységeknek (pl. könyvtári hálózatoknak) vizsgálatára.

2. Környezettanulmány: tárgya a társadalmi környezet, melyben a könyvtár müködik, az ismeretanyag társadalmi feldolgozása, a társadalom különböző rétegeinek vagy különféle tipusu társadalmaknak az intellektuális igényei, valamint a szellemi és technológiai fejlettségi szintek.

3. Az információs csatornák; ezek magukban foglalják a kommunikáció minden eszközét, amely által az ismeretek átadhatók vagy megszerezhetők; a könyveken és kéziratokon kivül ide tartozik például maga a könyvtár vagy a tájékoztató központ is.

4. Bibliográfiai szervezés vagy elemzés; az elnevezési, kategorizálási és osztályozási folyamattal foglalkozik; az eddigieknél sokkal erősebben kell kapcsolódnia a nyelvészek, a logikai szakemberek, a pszichológusok és a matematikusok munkájához.

5. Az ember-rendszer kölcsönhatás; ide tartozik mindenféle kapcsolat a használó és a rendelkezésére álló bármilyen bibliográfiai szolgáltatás vagy eszköz között; az "eszköz" lehet ember vagy gép, a referenszkönyvtáros, a cédulakatalógus, az index, a számitógép, sőt a könyv is (13).

TAYLOR maga is elismeri, hogy ezek a kategóriák sok helyen fedik egymást - de mégis elég világosan mutatják annak az intellektuális alapnak a szerkezetét, amelyet az informatika szolgáltat a könyvtárosságnak, azokat az utakat, amelyekre a könyvtárosságnak magának is rá kellett volna lépnie, hogy megtalálja a miértjét annak, amit csinál.

A tájékoztatástudomány tehát nem ellenlábasa a könyvtárosságnak. Ellenkezőleg, a kettő természetes szövetségese egymásnak; sem a könyvtárosoknak nem kellene visszautasitaniuk ezt az uj szellemi rokont, sem a tájékoztatástudományi szakembereknek nem kellene a könyvtárosok hitelét rontaniuk. Mindketten követtek el és továbbra is fognak elkövetni tévedéseket, és ha a könyvtáros a vétkesebb, ez csak azért van, mert több ideje volt tévedéseket elkövetni. A véletlen törvényei kizárják a tévedésmentes ujitást. Ebben a pillanatban beszélhetnek még a könyvtárosok és a tudományos tájékoztatási szakemberek különböző nyelven - uj fogalmak uj terminológiát kivánnak -, de végül is eljutnak az egyetértéshez és a kölcsönös megértéshez. REES, SARACEVIC és TAYLOR az uj könyvtárosnemzedék képviselői, olyan nemzedéké, amely visszavezetheti a könyvtárosságot a könyvtáros-tudóshoz. Ez ujfajta könyvtáros-tudós lesz (és tudományossága teljesen eltér majd a régiekétől), de meg tudja adni ennek a hivatásnak azt a szellemi gazdagságot és mélységet, amelyet oly sokáig keresett.

J e g y z e t e k

1. BRADFORD, S.C.: Fifty years of documentation. (A dokumentáció 50 éve.) = Documentation. 2.ed. London, Crosby Lockwood, 1953, 132-143.p.

BESTERMAN, Theodore: The beginnings of systematic bibliography. (A szakbibliográfia kezdetei.) Oxford Univ. Press, 1935, 6-20.p.

SAVAGE, Ernst A.: Co-operative bibliography in the thirteenth and fifteenth centuries. (Bibliográfiakészités együttmüködés alapján a 13. és 15. században.) = Special librarianship in general libraries. London, Crafton, 1939. 285-310.p.

2. SHERA, Jesse Hauk: Mirror for documentalists. (Dokumentálók tükre.) D.C. libraries 27. (April 1956.) 2-4.p.

3. BINKLEY, Robert C.: Manual on methods of reproducing research material. (A kutatási anyag reprodukálásának kézikönyve.) Ann Arbor, Mich., Brothers, 1936. 307.p.

4. UTLEY, George B.: The Librarian's Conference of 1853. (Az 1853. évi könyvtároskonferencia.) Chicago, ALA, 1951. 189 p.

5. OTLET, Paul: Traité de documentation: le livre sur le livre, théorie et pratique. (Értekezés a dokumentációról: könyv a könyvről, elmélet és gyakorlat.) Bruxelles, Ed. Mundaneum, 1934. 6-8.p.

6. BRADFORD i.m. 11.p.

7. MURRA, Kathrine O.: Second interim report of the Unesco/Library of Congress Bibliographical Planning Group. (Az Unesco és a Kongresszusi Könyvtár bibliográfiatervezési csoportjának második ideiglenes jelentése.) = Library of Congress Information Bulletin, 3-19. Sept. 1949. Appendix 6.p. - Lásd még KERN, Leo M.: Grundfragen der Dokumentation. (A dokumentáció alapkérdései.) Bern, Buchler, 1948. 3-5. p.

8. BRIET, Suzanne: Qu'est-ce que le documentation? (Mi a dokumentáció?) Paris, EDIT, 1951. 7.p.

9. SHERA, Jesse Hauk: Documentation: its scope and limitations. (A dokumentáció; lehetőségei és korlátai.) = Library Quarterly, 21.v. 1951. 1.no. 13-14.p. - Ujra megjelent a szerző Documentation and the organizaton of knowledge (A dokumentáció és az ismeretanyag szervezése) c. gyüjteményében, London, Crosby Lockwood, 1966. 2-3.p.

10. Kiadatlan.

11. SHERA, Jesse Hauk: Librarianship in a high key. (Koncentrált könyvtárosság.) = ALA Bulletin, 50.v. 1956. 2.no. 103-105.p.

12. REES, Alan - SARACEVIC, Tefko: Education for information science and its relation to librarianship. (Tájékoztatástudományi szakemberképzés és viszonya a könyvtárossághoz.) Kiadatlan tanulmány a Special Libraries Ass. 1967. évi New York-i konferenciájára. 2.p.

13. TAYLOR, Robert S.: The interface between librarianship and information science and engineering. (Érintkező felületek a könyvtárosság, a tájékoztatástudomány és -technika között.) = Special Libraries, 58.v. 1967. 1.no. 45-48.p.

Egy lengyelországi tanulmányút tapasztalataiból

FUTALA Tibor - KAMARÁS István - SZILÁGYI Tibor

1969 októberében tanulmányuton jártunk Lengyelországban. Egyszerre lévén ott hárman, arra törekedtünk, hogy - amennyire vendéglátóinkat megterhelni ildomosnak tartottuk - ne csak közös, hanem külön-külön is szerzett tapasztalatokkal térjünk haza (1).

Itthon azután mérlegelhettük, hogy a végül is sokféle információt eredményező tanulmányutból mit tárjunk a szélesebb szakmai közvélemény elé. Fontosságuk miatt talán az alábbiakat:

AZ 1968. ÉVI KÖNYVTÁRI TÖRVÉNY UTÁNI HELYZET

Lengyelországban 1946-ban szabályozták törvényileg a könyvtárügyet. Ez a jogszabály lényegében a hálózati elvet vezette be, ahhoz azonban nem volt elegendő, hogy a könyvtárügy irányitását valamennyire is egységessé, a hálózatközi kooperációt általánossá tegye. Különösen a tudományos és a közművelődési könyvtárak között huzódott és huzódik mindmáig éles határvonal.

Az 1968-ban hozott könyvtári törvény (2) éppen e tekintetben kivánt tovább lépni azzal, hogy az "országos hálózat" koncepcióját igyekszik megvalósitani. Ennek érdekében jött létre a Kulturális és Müvészeti Minisztérium mellett az Állami Könyvtári Tanács (Państwowa Rada Biblioteczna), amelyben valamennyi hálózat, fenntartó és társadalmi szerv képviselteti magát, s amelynek keretében számos szakbizottságnak kell müködnie.

A törvény nehezen született meg. Különösen a tudományos és szakkönyvtárak voltak ellene, féltve jobb anyagi, devizális ellátottságukat, személyzetük jóval magasabb dotálását. Az egyik fő érv az volt, hogy a könyvtárügy egészének a Kulturális és Müvészeti Minisztérium szakfelügyelete alá való helyezése nem felel meg a könyvtárügy sulyának, társadalmi jelentőségének. Azt kivánták volna, hogy a könyvtárügy állami irányitására megfelelő hatáskörrel és anyagi erőkkel rendelkező tárcafeletti szerv jöjjön létre.

S hogy nem jött létre, sőt: a Kulturális és Müvészeti Minisztérium is csak irányelvszerü felhatalmazásokat, anyagi alapokkal alá nem támasztott jogokat kapott a valóban egységes rendszer megteremtéséhez, eléggé nagy a kiábrándulás. Nehezen alakult meg a Könyvtári Tanács. A szakbizottságok munkája sem bontakozott ki. Egyelőre eldöntetlen viták folynak arról, hogy miképpen is müködjék az az országos hálózat: a központositott szakmai hálózatok vagy a regionális központi könyvtárak primátusa érvényesüljön-e benne. Közművelődési könyvtárnak lenni továbbra sem rang. A vajdasági könyvtárak egymás után kérnek - és kapnak - tudományos könyvtári elismerést a

Kulturális és Müvészeti Minisztériumtól. Az oktatási és felsőoktatási tárca, valamint a Lengyel Tudományos Akadémia között, amelyek a legjelentősebb tudományos könyvtárakkal rendelkeznek, ugy erősödik az együttmüködés, hogy annak bizonyos elhatárolódási jellege van mind a könyvtári törvénnyel, mind pedig - később lesz róla szó - a Központi Müszaki Tudományos Tájékoztatási Intézet (Centralny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej) képviselte törekvésekkel szemben (3).

A központi szakfelügyelet nehézségeit tovább sulyosbitja, hogy a Könyv és Olvasás Intézete (Instytut Książki i Czytelnictwa, röviden IKiCz) a multban főként olvasásvizsgálatokkal és olvasásszociológiával foglalkozott, s csak legujabban kezd nagyobb sulyt fektetni a módszertani tevékenységre, de gyakorlatilag itt is a közmüvelődési könyvtárakra szükiti le munkája körét. Ennek folytán egyrészt nincs még meg a szükséges helyzetismerete, másrészt az a hagyományosan elfogadott, tanácsadással irányitó szerepe, ami nálunk a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak megvan (4).

Elsősorban a tudományos és szakkönyvtárak problémája, hogy mindeddig nem rendeződött megnyugtatóan a könyvtári szolgálat és a tájékoztatási szolgálat viszonya sem. Az a jogszabály, amely a 169/1960. sz. minisztertanácsi rendeletet felváltva az országos tájékoztatási rendszert lett volna hivatva továbbfejleszteni, ottjártunkig nem jelent meg, noha már 1968 végére igérték (5). A kapott információk szerint azért nem, mert nem ismerte el a könyvtárak szerepét a tájékoztatási rendszeren belül, nem volt egyeztetve a könyvtári törvénnyel, és nem differenciált a különféle információs szükségletek szerint, pontosabban: a müszaki szaktájékoztatás sajátosságait próbálta a tudományos kutatómunka egész területére ráerőltetni. Innen érthető az az elhatárolódás, amelyet az oktatási és felsőoktatási tárca, valamint az Akadémia közötti együttmüködésről szólva már emlitettünk.

A KÖZMÜVELŐDÉSI (TERÜLETI) KÖNYVTÁRAK

A területi közmüvelődési könyvtári ellátást Lengyelországban is a közigazgatási szervezet határozza meg. 17 vajdaságban, 315 járásban, 5 vajdasági, 74 járási jogu, 710 nem járási jogu városban, valamint 5238 körzetben (5-7 falu közigazgatási egysége) összesen 8342 közmüvelődési könyvtár müködik (6). Ebben nincsenek benne a körzetek tagközségeiben, lakótelepeken stb. müködő kölcsönzőállomások; ezek száma kb: 30 ezerre tehető.

Ha ehhez hozzátesszük, hogy mindössze 11 közmüvelődési könyvtárnak van 100 ezer kötetet meghaladó állománya, 50-100 ezer kötetet pedig mindössze 28 könyvtár mondhat magáénak, még élesebben rajzolódik ki előttünk az ellátás elaprózottsága. S noha a központi szervek tisztában vannak azzal, hogy ez a tendencia egészségtelen, eddig nem sokat tehettek megfékezésére.

A könyvtárak személyi ellátottsága az alacsonyabb szinteken a miénknél lényegesen jobb: a körzeti könyvtárakban nem ritka a 3 fős főfoglalkozásu személyzet (felnőtt- és gyermekkönyvtáros + takaritónő). Lényegesen gyengébbek viszont az állománygyarapitási keretek és feltételek.

Az anyagi nehézségek mellett az is akadályozza az állományok gyüjteménnyé alakitását, hogy Lengyelországban évente kb. 10 ezer uj cim jelenik meg, általában alacsony példányszámban. Ezzel indokolják a beszerzések járási szinten tartását. Ennek keretében a körzeti könyvtárak évente kb. 3-400 kötetnyi uj könyvet kapnak. A kölcsönző állomások egészen aprók (50-100 kötet), legtöbbször magánlakásban, müvelődési szobákban müködnek. Anyagukat évente négyszer cserélik. Most az a cél, hogy a kölcsönző állomások egyidejü választékát fokozatosan legalább 500 kötetre tornázzák fel(7).

A mi fogalmaink szerint kicsi a nagyvárosi fiókkönyvtárak és a járási könyvtárak átlagállománya (5-10 ezer kötet), valamint évi gyarapodása is (évi 5-600 kötet).

A könyvtáraknak nincs semmiféle központi ellátó szervük: a helyi könyvkereskedésekben vásárolnak. Állománygyarapitási tájékoztatást a Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai Intézetében készült annotált, általában a bolti megjelenés előtt kibocsátott nyomtatott katalóguscédulák adnak, de csak kb. 1000, a legfontosabbnak itélt müről évente. Ráadásul - bár ezt olyan példányszámban küldik meg a járási könyvtáraknak, hogy minden körzeti könyvtárnak jusson belőle - a Könyv és Olvasás Intézetének 1966/67. évi felmérése szerint ezeket a cédulákat alig használják az állománygyarapitás segédeszközéül, s katalógusokba is csak a könyvtáraknak nem egész egynegyede osztja be őket. A nemzeti bibliográfia hónapokat késik, hasonlóképpen a belőle készült teljes nyomtatott katalóguscédula-sorozat is. Ez különben is csak a tudományos könyvtárak, illetve a legnagyobb közmüvelődési könyvtárak számára hozzáférhető (8).

Külföldi könyvek és folyóiratok beszerzésére általában még a legnagyobb közmüvelődési könyvtáraknak sincs módjuk, illetve keretük. Ebben a vonatkozásban kb. ugy állnak, mint tiz évvel ezelőtt a magyar könyvtárak. Hazai folyóiratokkal viszont a mieinknél lényegesen jobban el vannak látva: a legkisebb egységekben is 50-60 folyóiratot láttunk. S ezenfelül még a lengyel lapterjesztő vállalat, a RUCH is mindenütt fenntart folyóiratolvasókat. A jó hirlap- és folyóiratellátás a legkisebb könyvtárakban is kialakitotta a helybenolvasás szokását, ugyhogy teljes alapterületük egyharmada-fele klubszerüen, fotelekkel,olvasóhelyekkel van berendezve.

A könyvtárak belső képe viszont meglehetősen sivár. A polcok, ülőbutorok, asztalok és egyéb berendezések esztetikuma tekintetében ugyancsak kb. egy évtizedes a lemaradás hozzánk képest. Nagyon vigasztalan képet nyujtanak a könyvek: a nagy könyvtárakban az uniformizált kötések miatt, a kicsikben pedig a mindenütt megtalálható barna csomagolópapir-burkolás következtében. A filmoluxot nem ismerik, illetve nem kapható náluk.

A közmüvelődési könyvtárak beiratkozott olvasóinak száma kereken 6, ezen belül a falusi könyvtáraké 3 millió. Évente 111 millió kötetet kölcsönöznek, ebből a falura 48 és fél millió kötet jut.

Az idők jele: korábban a közmüvelődési könyvtárakat "powszechne biblioteki"-nek, mondhatnánk magyarul: népkönyvtáraknak nevezték - az uj könyvtári törvény a "publiczne biblioteki" (nyilvános könyvtárak) elnevezést vezeti be számukra. S ez nemcsak cégtáblacsere: számos fejlettebb könyvtár máris elindult a könyvtári szol-

gálat ilyen jellegü fejlesztésének az utján, és szép eredményeket ért el. Magunk is láttunk ilyeneket, a varsói hálózatba tartozó tudományos olvasótermeket (9), egy járási könyvtárat Kamień Pomorskiban és egy vajdasági és városi könyvtárat Szczecinben. Az utóbbiról külön is érdemes beszélni.

EGY IGAZI PUBLIC LIBRARY: A SZCZECINI VAJDASÁGI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR

Ez a könyvtár a lengyelek mintakönyvtára. Kitünően felszerelt, korszerü elvek szerint szervezett nagy közmüvelődési könyvtárat ismertünk meg benne. Igazgatója, Stanisław Badoń, a Lengyel Könyvtáros Szövetség alelnöke, láthatóan sokat hasznositott skandináviai tapasztalataiból. A könyvtár ennek megfelelően az általános tudományos könyvtár és a közmüvelődési könyvtár szerves egységét valósitja meg. Mivel a 700 ezer lakosu városnak egyelőre nincsen egyeteme, távlatilag felkészül az egyetemi könyvtári feladatok ellátására is.

A könyvtárat a vajdasági és a városi tanács közösen tartja fenn. Teljes évi költségvetése közel tiz millió zloty, ebből 1,6 milliót fordit állománygyarapitásra, további 600 ezret folyóiratokra. Teljes, és külön regionális, kötelespéldány-ellátásban részesül. Mint hallottuk, ez az ország egyetlen olyan közmüvelődési könyvtára, amelynek komoly devizakerete van: 180 tőkés folyóiratot tud járatni. Ezenfelül az utóbbi 8 évben 2-3 milliót kapott épitkezésekre is.

A könyvtár épületének magja ugyan régi, de körülötte bőven volt hely, s ez lehetővé tette jelentős bővitését és korszerüsitését. Jelenleg a könyvtárépület 35 000 légköbméter, hasznos alapterülete (folyosók, lépcsőházak nélkül) 6000 m^2, de további bővitése (nagy előadóterem, raktárak) már folyamatban van. Bár az épület eredeti adottságai miatt külső képében és elrendezésében inkább a századforduló könyvtáraira emlékeztet, e kereten belül minden szolgálatot mégis tágasan, korszerüen helyeztek el.

Kb. 25 000 kötetes szabadpolcos kölcsönzőterét könyvlift köti össze a raktárakkal. Teljes, 800 000 kötetes állományát kölcsönzi (természetesen a ritkaságok, diszmüvek, segédkönyvek kivételével). A helybenolvasás 2 általános olvasóteremben folyik. Rajtuk kivül külön folyóirat- és ifjuságí olvasóterme, gyermekkönyvtára, gyermekrendezvényekre alkalmas előadóterme, valamint klubterme van. Különgyüjteményei közül a térképtár és a régi nyomtatványok tára, valamint a zenei gyüjtemény jelentős. A kitünő zenei gyüjteményt magunk is meglátogattuk: nagy kottaállománnyal (20 ezer egység), 1300 kötetes nemzetközi segédkönyvtárral, 300 db hanglemezzel rendelkezik.

A könyvtár jelentős kiadói tevékenységet folytat. Bibliográfiai osztálya szerkeszti a teljességre törekvő Pomeránia-bibliográfiát (Bibliografia Pomorza Zachodniego), melyből eddig 5 kötet jelent meg, további 2 kötete pedig sajtó alatt van. (Itt jegyezzük meg, hogy a lengyelek általában nagy sulyt helyeznek a helyismereti anyagra: a lódzi és a lublini városi könyvtárnak is a helyismeret a tudományos profilja.) A könyvtár rendszeresen tesz közzé jelentést tevékenységéről (Dorobek Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie w latach...), negyedéves módszertani

folyóiratot ad ki (Bibliotekarz Zachodnio-Pomorski), folyóiratállományáról pedig három évenként kötetkatalógust (Alfabetyczny Katalog Czasopism).

A hét főből álló módszertani csoport gondozza a városi fiókhálózatot és a megyét is. Sok irányu feladataik közé tartozik a fiókkönyvtárak állománygyarapitása, a könyvtárosképzés és továbbképzés is. Az utóbbiakhoz szép, szemléltető anyaggal gazdagon felszerelt előadóterem áll rendelkezésükre.

Szczecinben (és még további két vajdasági székhelyen, Kattowicében és Wrocławban) kisérleti jelleggel vajdasági müszaki tudományos és gazdasági tájékoztatási központ müködik 1964 óta (10). A Vajdasági és Városi Könyvtárnak igen jó és elvszerü kooperációt sikerült kiépitenie ezzel a központtal. Ez nemcsak számos közösen készitett és kiadott tájékoztató kiadványban nyilvánul meg, hanem - és főként - abban is, hogy a vajdaság minden településén jelen lévő könyvtárak gondosan felkészültek a területen szükséges - elsősorban mezőgazdasági, müszaki és gazdasági - információk szétsugárzására és közvetitésére, és növekvő mértékben el is látják ezt a feladatot.

A könyvtár jól felszerelt, a szükségleteket kielégiteni képes kötészettel rendelkezik. Egyedül itt láttunk adrémát, emellett - kiegészitésképpen - stencilt is használnak cédulasokszorositásra. A technikai felszerelést telex, xeroxmásoló, mikrofilmfelvevő és -leolvasó egésziti ki. Ezzel a könyvtár messze előtte jár a könyvtárak általános technikai felszereltségének, hisz nem egy nagy könyvtárban még elegendő irógépet sem tudnak szerezni. A kisebb intézmények meg egyszerüen kézirásos katalóguscédulákat készitenek, ha készitenek.

Talán még annyit, hogy a könyvtárnak - a hálózattal együtt - kb. 60 ezer beiratkozott olvasója és 1 milliót jóval meghaladó évi kötetforgalma van.

AZ OLVASÁSKUTATÁS MÜHELYEI LENGYELORSZÁGBAN

A szocialista országok közül a második világháboru után Lengyelországban kezdődtek ujra legkorábban a szociológiai kutatások. Ez vonatkozik az olvasáskutatásra is, amely már a két világháboru között jelentős eredményeket ért el.

Az olvasáskutatás mühelyei közül a Könyv és Olvasás Intézetének Olvasáskutatási Osztálya a legjelentősebb (11). Ennek kutatásai kezdetben teljesen szociológiai nézőpontuak voltak. Csupán a legutóbbi években lépett előtérbe a "könyvtárcentrikus" tematika.

A munkatársak önállóan és munkacsoportokban dolgoznak. Az osztályon folyó kutatások eredményei a "Z badań nad czytelnictwem" (szabad forditásban: "Olvasáskutatási közlemények") sorozatban jelennek meg. Az eddigi legjelentősebb kiadványok a következő témákkal foglalkoznak: a könyv iránti érdeklődés a kisvárosokban, a falusi fiatalok és a szépirodalom, a lengyel regény iránti érdeklődés, a könyvállomány kihasználtsága a falusi könyvtárakban, a munkásnők olvasási érdeklődése. A kiadványok szakmai szinvonalát szaklektorok ellenőrzése biztositja.

gálat ilyen jellegü fejlesztésének az utján, és szép eredményeket ért el. Magunk is láttunk ilyeneket, a varsói hálózatba tartozó tudományos olvasótermeket (9), egy járási könyvtárat Kamień Pomorskiban és egy vajdasági és városi könyvtárat Szczecinben. Az utóbbiról külön is érdemes beszélni.

EGY IGAZI PUBLIC LIBRARY: A SZCZECINI VAJDASÁGI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁR

Ez a könyvtár a lengyelek mintakönyvtára. Kitünően felszerelt, korszerü elvek szerint szervezett nagy közmüvelődési könyvtárat ismertünk meg benne. Igazgatója, Stanisław Badoń, a Lengyel Könyvtáros Szövetség alelnöke, láthatóan sokat hasznositott skandináviai tapasztalataiból. A könyvtár ennek megfelelően az általános tudományos könyvtár és a közmüvelődési könyvtár szerves egységét valósitja meg. Mivel a 700 ezer lakosu városnak egyelőre nincsen egyeteme, távlatilag felkészül az egyetemi könyvtári feladatok ellátására is.

A könyvtárat a vajdasági és a városi tanács közösen tartja fenn. Teljes évi költségvetése közel tiz millió zloty, ebből 1,6 milliót fordit állománygyarapitásra, további 600 ezret folyóiratokra. Teljes, és külön regionális, kötelespéldány-ellátásban részesül. Mint hallottuk, ez az ország egyetlen olyan közmüvelődési könyvtára, amelynek komoly devizakerete van: 180 tőkés folyóiratot tud járatni. Ezenfelül az utóbbi 8 évben 2-3 milliót kapott épitkezésekre is.

A könyvtár épületének magja ugyan régi, de körülötte bőven volt hely, s ez lehetővé tette jelentős bővitését és korszerüsitését. Jelenleg a könyvtárépület 35 000 légköbméter, hasznos alapterülete (folyosók, lépcsőházak nélkül) 6000 m^2, de további bővitése (nagy előadóterem, raktárak) már folyamatban van. Bár az épület eredeti adottságai miatt külső képében és elrendezésében inkább a századforduló könyvtáraira emlékeztet, e kereten belül minden szolgálatot mégis tágasan, korszerüen helyeztek el.

Kb. 25 000 kötetes szabadpolcos kölcsönzőterét könyvlift köti össze a raktárakkal. Teljes, 800 000 kötetes állományát kölcsönzi (természetesen a ritkaságok, diszmüvek, segédkönyvek kivételével). A helybenolvasás 2 általános olvasóteremben folyik. Rajtuk kivül külön folyóirat- és ifjusági olvasóterme, gyermekkönyvtára, gyermekrendezvényekre alkalmas előadóterme, valamint klubterme van. Különgyüjteményei közül a térképtár és a régi nyomtatványok tára, valamint a zenei gyüjtemény jelentős. A kitünő zenei gyüjteményt magunk is meglátogattuk: nagy kottaállománnyal (20 ezer egység), 1300 kötetes nemzetközi segédkönyvtárral, 300 db hanglemezzel rendelkezik.

A könyvtár jelentős kiadói tevékenységet folytat. Bibliográfiai osztálya szerkeszti a teljességre törekvő Pomeránia-bibliográfiát (Bibliografia Pomorza Zachodniego), melyből eddig 5 kötet jelent meg, további 2 kötete pedig sajtó alatt van. (Itt jegyezzük meg, hogy a lengyelek általában nagy sulyt helyeznek a helyismereti anyagra: a lódzi és a lublini városi könyvtárnak is a helyismeret a tudományos profilja.) A könyvtár rendszeresen tesz közzé jelentést tevékenységéről (Dorobek Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie w latach...), negyedéves módszertani

folyóiratot ad ki (Bibliotekarz Zachodnio-Pomorski), folyóiratállományáról pedig három évenként kötetkatalógust (Alfabetyczny Katalog Czasopism).

A hét főből álló módszertani csoport gondozza a városi fiókhálózatot és a megyét is. Sok irányu feladataik közé tartozik a fiókkönyvtárak állománygyarapitása, a könyvtárosképzés és továbbképzés is. Az utóbbiakhoz szép, szemléltető anyaggal gazdagon felszerelt előadóterem áll rendelkezésükre.

Szczecinben (és még további két vajdasági székhelyen, Kattowicében és Wrocławban) kisérleti jelleggel vajdasági müszaki tudományos és gazdasági tájékoztatási központ müködik 1964 óta (10). A Vajdasági és Városi Könyvtárnak igen jó és elvszerü kooperációt sikerült kiépitenie ezzel a központtal. Ez nemcsak számos közösen készitett és kiadott tájékoztató kiadványban nyilvánul meg, hanem - és főként - abban is, hogy a vajdaság minden településén jelen lévő könyvtárak gondosan felkészültek a területen szükséges - elsősorban mezőgazdasági, müszaki és gazdasági - információk szétsugárzására és közvetitésére, és növekvő mértékben el is látják ezt a feladatot.

A könyvtár jól felszerelt, a szükségleteket kielégiteni képes kötészettel rendelkezik. Egyedül itt láttunk adrémát, emellett - kiegészitésképpen - stencilt is használnak cédulasokszorositásra. A technikai felszerelést telex, xeroxmásoló, mikrofilmfelvevő és -leolvasó egésziti ki. Ezzel a könyvtár messze előtte jár a könyvtárak általános technikai felszereltségének, hisz nem egy nagy könyvtárban még elegendő irógépet sem tudnak szerezni. A kisebb intézmények meg egyszerüen kézirásos katalóguscédulákat készitenek, ha készitenek.

Talán még annyit, hogy a könyvtárnak - a hálózattal együtt - kb. 60 ezer beiratkozott olvasója és 1 milliót jóval meghaladó évi kötetforgalma van.

AZ OLVASÁSKUTATÁS MÜHELYEI LENGYELORSZÁGBAN

A szocialista országok közül a második világháboru után Lengyelországban kezdődtek ujra legkorábban a szociológiai kutatások. Ez vonatkozik az olvasáskutatásra is, amely már a két világháboru között jelentős eredményeket ért el.

Az olvasáskutatás mühelyei közül a Könyv és Olvasás Intézetének Olvasáskutatási Osztálya a legjelentősebb (11). Ennek kutatásai kezdetben teljesen szociológiai nézőpontuak voltak. Csupán a legutóbbi években lépett előtérbe a "könyvtárcentrikus" tematika.

A munkatársak önállóan és munkacsoportokban dolgoznak. Az osztályon folyó kutatások eredményei a "Z badań nad czytelnictwem" (szabad forditásban: "Olvasáskutatási közlemények") sorozatban jelennek meg. Az eddigi legjelentősebb kiadványok a következő témákkal foglalkoznak: a könyv iránti érdeklődés a kisvárosokban, a falusi fiatalok és a szépirodalom, a lengyel regény iránti érdeklődés, a könyvállomány kihasználtsága a falusi könyvtárakban, a munkásnők olvasási érdeklődése. A kiadványok szakmai szinvonalát szaklektorok ellenőrzése biztositja.

Megjegyezzük, hogy az intézmény szakkönyvtára eléggé hiányosan tárta fel az olvasással kapcsolatos szakirodalmat, s igy a munkatársak szakirodalmi tájékozottságában is vannak hiányok. Pl. a magyar olvasáskutatások közül csak Szentirmai László német nyelven megjelent munkáit ismerik. (Ez egyébként ujabb figyelmeztetés: eredményeink csak ugy válhatnak tudományos "közkinccsé", ha idegen nyelven, vagy legalábbis idegen nyelvü kivonatokkal publikálunk!)

Az emlitett tájékozottsági hiányokat ezzel szemben igen hatásosan ellensulyozzák azok a tapasztalatok, amelyeket a munkatársak a szociológia müvelésében előbb járó nyugati országokban tett tanulmányutjaikon személyesen szereztek. (S ide ismét kivánkozik egy megjegyzés: Lengyelországba sokkal gyakoribbak a tanulmányutak. A beosztott munkatársak is rendszeresen jutnak el külföldre, ezen belül nyugati, főként skandináv országokba.)

Korábbi munkáikat sok esetben már maguk a szerzők is - mind elméleti, mind módszertani szempontból - meghaladottnak érzik. Ezért igazabb, jellemzőbb képet festhetünk az osztály munkájáról, ha a továbbiakban jelenlegi kutatásaik ismertetésére koncentrálunk.

Több év óta vizsgálják a gyorsan iparosodó települések olvasási és müvelődési helyzetét, illetve annak fejlődését. Ez a vállalkozás az un. paneles módszert alkalmazó kutatás jellegzetes példája: nem egyszeri pillanatfelvételekből következtet a társadalmi-kulturális folyamatokra, hanem az adatfelvételt ugyanazokon az interjualanyokon többször megismételve, a fejlődésről is képet alkot. J. ANKUDOWICZ vezetésével egy olyan település - Lubin - lakosainak olvasási és müvelődési szokásairól készitettek három izben (4 évenként) adatfelvételt, akiknek a száma 1962 és 1968 között 7 ezerről 22 ezerre növekedett. Közben - hiszen egyharmadrészük azelőtt falun élt - életmódjuk gyökeresen megváltozott, s ez müvelődési igényeik változásaiban is kimutatható.

A Könyv és Olvasás Intézete - főként anyagi okokból - nem végez országosan reprezentativ vizsgálatokat. Igy vizsgálati megállapitásaik érvényességét a kérdés többoldalu megközelitése biztositja. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a mintavételre nem forditanak kellő gondot, s hogy mintasokaságaik nem modellezik többékevésbé jól a valóság éppen vizsgálandó szektorait. A csoportmunka jellegzetes példája - benne az osztály csaknem minden dolgozója részt vesz - a falusi fiatalok müvelődésével foglalkozó vizsgálat. (Itt sem dolgoznak országosan reprezentativ minta alapján.) A kutatás egyes témaköreit - a kérdőiv szerkesztésétől a tanulmány megirásáig - a már többé-kevésbé specialista vagy a kutatás kedvéért specializálódó munkatársak gondozzák. Egy-egy munkatárs a TV és a film, a rádió és a sajtó, a könyvolvasás, a könyvtárhasználat, az olvasási motivációk, illetve a mindezeket befolyásoló társadalmi folyamatok kérdéseinek feltárására "állt rá".

Az osztály fiatal szociológusa, E. WNUK-LIPIŃSKA, a riportirodalom olvasását vizsgálja a beiratkozott olvasók körében. E kutatás jó példája a kérdés sokoldalu megközelitésének. Az első menetben a lublini vajdaság 67 különböző tipusu - városi, járási, községi - könyvtárában azt nézik meg, hogy a listára felvett 70 riport-

könyvből hány példányt vásároltak meg, s hogy milyen volt ezeknek a forgalma. Ezután - a kölcsönzőkártyák adatai alapján - a riportirodalmat olvasók táborának összetételét állapitják meg. A harmadik menetben reprezentativ mintát vesznek a kölcsönzőkről, s személyes interjuk során, majd ezeket ellenőrizve kérdőivek segitségével is tapasztalatokat szereznek a riportkönyveket olvasók általános olvasási és müvelődési szokásairól. Közülük ötvennel dolgozatot is iratnak: ezuton a riportirodalom befogadásának sajátosságait is elemezhetik. Mindezen tul az ujonnan megjelent riportkönyvekben kérdőiveket helyeznek el. A visszaérkezett válaszokból információkat szereznek az ilyenfajta könyvet vásárló, nem könyvtári olvasókról is, mint kontrollcsoportról. Szükség esetén még további kiegészitő vizsgálatokra is sor kerülhet.

J. TERMER a napilapok könyvvel kapcsolatos cikkanyagát elemzi. S. SIEKIERSKI, az osztály vezetője, J. ANKUDOWICZ-csal közösen a társadalmi-politikai és a mezőgazdasági könyvek olvasását vizsgálja, B. KLUKOWSKI-val együtt pedig a könyvkereskedelemben legkelendőbb könyveket méri fel. K. KWAŚNIEWSKA a nőolvasók körében végzett kutatásait folytatja; eddigi legérdekesebb vizsgálatában egy, a nők emancipációjával foglalkozó század eleji lengyel regény fogadtatását elemezte mai középiskolás lányok körében, s véleményüket egykori sajtókritikákkal hasonlitotta össze.

A lengyel könyvszakmának nincs külön, a szó szoros értelmében vett kutatómühelye, csupán iróasztala és agya. Mint már feltünhetett: a "lengyel KMK" kutatásai között olyan témák is szerepeltek, amelyek Magyarországon a könyvszakma piackutató csoportjának programjához tartoznának. A lengyel könyvpiackutatás "agya" egy kiváló szakember, R. CYBULSKI. Ő, mint a Lengyel Könyvkiadók Egyesületének elnökségi tagja, az elnökségi üléseken időről-időre kutatási témákat is felvet. Ha ezeket az elnökség elfogadja, a Könyv és Olvasás Intézete szivesen vállalkozik realizálásukra.

CYBULSKI közgazdász. Gyakorló könyvtári szakember, a Lengyel Tudományos Akadémia Könyvbeszerzési Központjának vezetője. Hobbyja a lengyel könyvkiadók és könyvkereskedők történetének kutatása, tulajdonát képezi Lengyelország egyik legjelentősebb exlibris-gyüjteménye. A könyv tehát egész életét átszövi. A Lengyelországban folyó könyvkereskedelmi piackutatások tapasztalatait elemző könyve szinvonalas könyvszociológiai munka, gazdag nemzetközi - első tételében éppen magyar vonatkozásu - áttekintéssel és bibliográfiával. Jelenleg a paperback-könyvek olvasásának és vásárlásának vizsgálatával foglalkozik. Feltevése szerint az uj lengyel paperback-sorozatok legalább 10 %-kal fogják növelni a könyvvásárlók táborát.

A Varsói Egyetem pedagógiai tanszéke már évtizedekkel mérhető multra tekinthet vissza az olvasásszociológiai kutatások terén, s noha ilyen irányu jelentősége ujabban csökken, még mindig fontos bázisa az olvasással foglalkozó kutatásnak. A tanszéken három munkatárs foglalkozik részidőben ilyen jellegü kutatómunkával. Csoportjuk vezetője Anna PRZECLAWSKA, akinek az olvasással foglalkozó könyve kisebb módszertani bizonytalanságai ellenére is szinvonalas összefoglalása a kérdéskörnek. Leginkább a gyermekek és az ifjuság olvasásával, a tanulás és az olvasás kapcsolatával foglalkoznak, de egyéb témák vizsgálatát is elvállalják, ha megbizást kapnak különböző szervektől, pl. a Kulturális és Müvészeti Minisztérium Könyvtárosztályától, a Lengyel Tudományos Akadémiának az iparilag gyorsan fejlődő településekkel foglalkozó kutatóintézetétől.

Ennek a mühelynek különösen az a kutatása érdemel említést, amely az általános iskolák felső tagozatos tanulóinak olvasási módszereit kívánja feltárni, mégpedig az érdekes és szellemes módszerek egész sorát alkalmazva.

A pedagógiai tanszék és a Könyv és Olvasás Intézete között csupán formális kapcsolat áll fönn. Kutatásaikat nem koordinálják, egymás eredményeit publikációkból ismerik meg.

Jelentős szerve a lengyel olvasáskutatásnak a már-már világhírü krakkói Sajtókutatási Intézet, ahová azonban - sajnos - nem jutottunk el. A varsói és a wrocławi egyetem könyvtáros tanszékén is folynak kisebb kutatások. A Lengyel Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézete, lévén egyik feladata a modern kultura kutatása, némelyik vállalkozásában ugyancsak érint olvasással kapcsolatos kérdéseket. Végül különböző könyvtárakban is folynak kisebb-nagyobb, főként helyi szükségleteket kielégitő vizsgálatok. Ezek azonban nem konkurrálhatnak a nagyobb mühelyekkel.

A lengyel olvasáskutatásról szerzett tapasztalatainkat - természetesen kissé leegyszerüsitve - a következőkben lehet összegezni:

1. Az olvasáskutatás fejlettségének szintje semmivel sem marad el a hires, magas szinvonalon álló lengyel szociológia szintjétől.
2. Az olvasáskutatás egyetlen mühelye sem rendelkezik olyan anyagi eszközökkel, amelyek például fedezni tudnák az országosan reprezentativ felmérések költségeit. A szegénységet viszont nem ellensulyozzák a kutatások koordinálásával.
3. A módszerek sokszinüsége, a kutatások komplex volta, a következetes szociológiai szemlélet, a fejlődés megragadására való törekvés sok tanulsággal szolgálhat a magyar olvasáskutatásnak. A motiváció és a befogadás kutatása, általában az olvasáslélektani kutatások, valamint a matematikai módszerek alkalmazása tekintetében viszont a jóval fiatalabb magyarországi olvasáskutatás tett biztatóbb lépéseket (12).

JEGYZETEK

(1) Az alapinformációkat valamennyien a Könyv és Olvasás Intézetében szereztük meg; Futala Tibor és Szilágyi Tibor mindenekelőtt a Módszertani Osztályon, Kamarás István pedig az Olvasáskutatási Osztályon. Ezenkivül valamennyien jártunk a Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai Intézetében, a Varsói Központi Városi Könyvtárban, a varsói Wola kerület városi fiókkönyvtáraiban, a Szczecini Vajdasági és Városi Könyvtárban és fiókjaiban, a Kamień Pomorski-i járási és a gołczewói körzeti könyvtárban. Futala Tibor látogatást tett a Lengyel Tudományos Akadémia varsói könyvtárában, a Központi Müszaki Tudományos Tájékoztatási Intézetben, az Oktatási és Felsőoktatási Minisztériumban, valamint - Kamarás Istvánnal közösen - a Kulturális és Müvészeti Min. Könyvtárosztályán. Kamarás István önállóan a beszámolóban emlitett olvasáskutatási mühelyekbe látogatott el. Szilágyi Tibor külön programként a lódzi és a lublini városi könyvtárat tanulmányozta.

(2) Ustawa o bibliotekach. - Lásd: Könyvtári Figyelő, 1969. 2-3. sz. 66-70. l.

(3) A két központi szerv, együttmüködésük fokozására, 1967 folyamán két megállapodást is kötött egymással - az egyiket kiadói és könyvtári tevékenységüknek, valamint tudományos nyomdáik tevékenységének, a másikat pedig tudományos tájékoztatási munkájuknak az összehangolásáról. Az első kérdéskör gondozását a Felsőoktatási Főtanács mellett müködő Tudományos Könyvtári Bizottságra (Komisja Bibliotek Naukowych), a másodikét a Lengyel Tudományos Akadémia Tudományos Tájékoztatási Központjára (Ośrodek Dokumentacji Naukowej) bizták.

(4) A jelenleg 10 munkatársat foglalkoztató Módszertani Osztály korábban lényegesen kisebb volt, az utóbbi két évben fejlesztették fel. Ezért a tulajdonképpeni módszertani munkához csak mostanában fogtak hozzá. A munkatársak között van egy könyvtárépitész, egy könyvtártörténész, egy pedig a katalogizálás elméleti kérdéseivel foglalkozik.

(5) A tervezett tájékoztatási jogszabály alapelveiről lásd pl. PIRÓG, W.: Założenia ogólnokrajowego systemu informacji. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 1968. 2.no. 1-5.p.

(6) A lengyel államigazgatási terminológia és a települési viszonyok ismerete nélkül a szakirodalom is nehezen érthető meg. Lengyelországban - a vajdaságokon és járásokon kivül - államigazgatási egység a vajdasági jogu város, a járási jogu város, a nem járási jogu város, valamint a körzet, amely falvakat (lakótelepeket) foglal magában. A nem járási jogu város (az un. kisváros) kategóriájába azok a települések tartoznak, amelyeket mi ujabban nagyközségeknek nevezünk. A falvak jórészt körzetekbe, gromadákba vannak szervezve.

(7) A 60-as évek közepéig kialakult, de lényegében azóta sem meghaladott helyzetről és a tervekről részletesen tájékoztat: MAJ, Jerzy: Organizacja i funkcjonowanie społecznych punktów bibliotecznych na wsi. - WOŁOSZ, Jan: Księgozbiory wiejskich punktów bibliotecznych. (Mindkettő a Rocznik Biblioteki Narodowej 1. kötetének 24-62. lapján.)

(8) MAJ, Jerzy - WOŁOSZ, Jan: Zasięg obsługi bibliotecznej gromady. Warszawa, Biblioteka Narodowa, 1967.

(9) A varsói városi hálózatban 12 ilyen tudományos olvasóterem müködik. Ezek ugyan a hálózat részei, de teljesen önállóak, külön vezetőjük és költségvetésük van. Az általunk látott olvasótermek mindig zsufoltak, használatukhoz nem kell semmiféle beiratkozás. Az állomány nagy része az olvasótermekben van elhelyezve. Nagy a folyóiratválasztékuk. Kézikönyvanyaguk friss és jól meg van válogatva. Vasárnap délelőtt is üzemelnek. A mi fogalmaink szerint ezek a prézens könyvtárak; kár - és nem is gazdaságos -, hogy a kölcsönzőktől teljesen függetlenül müködnek.

(10) A tájékoztatási központok munkájáról beszámol: KLAUZE, Jerzy: Wojewódskie ośrodki informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej. = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 1969. 4.no. 12-16.p.

(11) Az Olvasáskutatási Osztályon nyolc egyetemi végzettségü kutató dolgozik. Többségük irodalom, történelem és nyelvszakos, de van közöttük szociológus is. A "könyvtárcentrikus" témák előtérbe kerülése miatt egyre jobban érzik a könyvtárosi alapképzettségü munkatárs(ak) hiányát. Matematikusra és pszichológusra is szükségük lenne.

(12) A beszámolóban emlitett olvasáskutatási mühelyek 1965-ig elért és kiadványokban közzétett eredményeit az alábbi bibliográfia tartalmazza:

ANKUDOWICZ, Janusz - KASPROWICZ, Grazyna: Badania czytelnicze w Polsce. Wybór literatury za lata 1945-1965. Warszawa, Biblioteka Narodowa, Inst. Książki i Czytelnictwa, 1966. 72 p. (2-2463)*

Az 1965 után megjelent, olvasáskutatással foglalkozó legjelentősebb munkák:

PAWŁECZYŃSKA, Anna: Studia nad czytelnictwem. Warszawa, PWN, 1969. 242 p.

PRZECŁAWSKA, Anna: Książka, młodzież i preobrażenia kultury. Warszawa, PWZSz, 1967. 254 p.

ANKUDOWICZ, Janusz: Czytelnictwo na tle życia kulturalnego i struktury społecznej mieszkanców małych miast. Warszawa, BN, IKiCz, 1967. 243 p. (2-2854)

IZDEBSKA, Barbara - SIKIERSKI, Stanisław - SIEKIERYCZ, Klara: Funkcja księgozbiorów bibliotek gromadzkich. Warszawa, BN, IKiCz, 1968. 246 p. (2-3032)

SIEKIERSKI, Stanisław: Recepcja literatury pieknej na wsi. Warszawa, BN, IKiCz, 1967. 231 p. (2-2978)

CYBULSKI, Radosław: Popyt na rynku księgarskim na tle przemian społeczno-gospodarczych w Polsce Ludowej. Warszawa, BN, IKiCz, 1966. 256 p. (2-2486)

GOLASZEWSKI, Tadeusz: Społeczna recepcja współczesnej powieści polskiej na przykładzie badań w Krakowie i województwie krakowskim. Warszawa, BN, IKiCz, 1968. 212 p. (2-3110; magyar forditása F 3919)

* A cimleirás után zárójelben a könyv helyrendi száma a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban

Számítógépes kísérlet a statisztikai kiadványok tartalmi feltárására*

DIENES Gedeonné - KISS Judit - SULÁSZ Kosztász

A statisztikai források sokfélesége és eltérő technikai felépitése erősen megnehezíti az adatok összekeresését és további felhasználását. Részletes tartalmi feltárásuk ezért hagyományos módszerekkel szóba sem jöhet, viszont a növekvő információigények egyre sürgetőbben követelik az ilyen fajta dokumentációs feldolgozást is. Ezért igyekeztünk kisérleti módszerrel megkeresni azt a formát, amelyben a szükséges tájékoztatást a legrövidebb időn belül megkaphatja akár a könyvtáros, akár közvetlenül a kutató.

Korunk modern számítógépeinek technikáját felhasználva, a Központi Statisztikai Hivatal ICT 1904-es számítógépén KWIC-rendszerü, permutált szövegkörnyezetes forrásjegyzéket állitottunk össze. Az alább ismertetett témakörben cimtároló jellegü adatfeldolgozást végeztünk, vagyis szöveges formában meghatároztuk egy-egy statisztikai tábla tartalmát, de nem magukat az adatokat, hanem azok lelőhelyét adtuk meg.

I. AZ ELŐKÉSZITŐ MUNKA FÁZISAI

1. A TÉMAKÖR

Mindenekelőtt meg kellett állapitanunk, hogy a) a statisztika mely szakterületét, b) hazai vagy nemzetközi vonatkozásban, c) milyen időhatárok között dolgozzuk fel.

Első kisérletünkhöz olyan anyagot kerestünk, amely szélesebb körü érdeklődésre tarthat számot. Igy esett választásunk a munkabér-, kereset- és jövedelemstatisztikára. Egyrészt takarékosságból, másrészt az index használhatósága érdekében szükitettük

---

* Beszámoló a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára "Munkabér, kereset, jövedelem - KWIC Index 1960-1968." c. kiadványának munkatapasztalatairól. - A feldolgozást a KSH Könyvtárának igazgatója, dr.Dányi Dezső és a Bibliográfiai Osztály vezetője, dr. Hajdu Elemérné irányitotta.

ezt a témakört, mellőzve a háztartás-statisztikai jellegü, a népgazdasági mérlegekre, valamint a nemzeti jövedelemre vonatkozó kiadványokat. E körből a magyar kiadványokat dolgoztuk fel, mert ezek hiánytalanul rendelkezésünkre álltak. Közülük is azokat választottuk, amelyek adatai az 1960-1968-as évekre vonatkoznak, mivel a legfrissebb adatok iránt a legnagyobb a kereslet.

Az igy adódó anyagból a KSH azon kiadványait kivántuk feldolgozni, amelyek nyilvánosak (tehát fellelhetők a könyvkereskedelmi forgalomban vagy a könyvtárakban). Ezek közül is mellőztük az előzetes jelentéseket és elemző (számadatos részt nem tartalmazó) kiadványokat, valamint a reálbérrel, reáljövedelemmel foglalkozó táblákat.

A fentiek alapján végül 33 féle kiadványtipus 111 kötete kerülhetett feldolgozásra.

2. A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZITÉSE

a) Már a témakör kiválasztása során megállapitottuk, hogy a modern adatbankok két formája közül nem az adattároló, hanem a c i m t á r o l ó jellegü felel meg leginkább a könyvtári tájékoztatás szükségleteinek. Ilyen feldolgozáshoz legalkalmasabbnak egy permutált szövegkörnyezetes tárgymutató, az un. KWIC-index látszott.

b) A KWIC (Key words in context) rendszerü feldolgozás olyan kulcsszó (tárgyszó) rendszer, amelyben a tárgyszavak egymással összefüggésben állnak, mondatot alkotnak. A mondatokban szereplő, relevánsnak minősitett tárgyszavakat (deskriptorokat) a számitógép permutálja és a keresőoszlop megfelelő betürendjébe sorolja.

Az eddig hazánkban megjelent KWIC-indexek (például az Ügyvitelgépesitési, számitástechnikai szakirodalmi KWIC-index, az Épitéstervezés "Gyorsindex" sorozata, az MTA Automatizálási Kutató Intézetének KWIC-index-sorozata) a dokumentumok cimeit tekintették permutációs egységeknek. A KSH Könyvtárának ez a kisérleti indexe viszont a dokumentumok belső tartalmának megfogalmazásán, feltárásán alapul.

c) Már az előkészitő munkálatok első fázisában konzultáltunk a programozóval az egyes, megoldásra váró kérdésekről. Meg kellett ismerkednünk a gépi feldolgozás által nyujtott lehetőségekkel, ill. keretekkel.

Indexünk programja az ICT 1904-es számitógépre COBOL nyelven készült. A gép sornyomtató kapacitása soronként 160 pozició (betü- vagy jelhely). Ebből - gépi okok miatt - 155 poziciót használhattunk fel.

A feldolgozás gépi alapbizonylata 80 oszlopos lyukkártya volt. Szövegsorainkról átlagban 2-2 kártya került lyukasztásra, előnyomtatott lyukasztási ürlap alapján. Az ürlapot a programozó utasitásai alapján töltöttük ki (II. 4. pont és 1. melléklet).

II. A FELDOLGOZÁS MUNKAFÁZISAI

1. A TEZAURUSZ

A kiadványok munkaügyi vonatkozásu tábláiban szereplő kifejezések kigyüjtése alapján állitottuk össze a tezáuruszt, amely a táblák cimében, fej- és oldalrovataiban, lábjegyzeteiben fellelhető fogalmakat tartalmazta. A benne foglalt deskriptorok katalóguskartonjait annyi példányban készitettük el, ahány munkatárs vett részt a feldolgozásban, hogy biztositsuk az egységes szóhasználatot.

a) Már ebben a fázisban meghatároztuk a r e l e v á n s és i r r e l e v á n s szavakat. Relevánsnak minősitettünk minden olyan szót, amely - feltételezésünk szerint - a keresés vezérszava lehet (pl. munkás, alkalmazott, foglalkoztatott, munkabér, kereset, prémium, ipar, mezőgazdaság, kereskedelem stb.). Az irreleváns szavak lehettek

- egyértelmüen irrelevánsak, amelyek a keresés szempontjából nem jöhetnek számitásba (pl. körönként, áganként, szerint, a, az, egy, és, stb.);
- esetenként irrelevánsak: ha valamely releváns szó egy szövegsorban kétszer szerepel, akkor az egyik helyen irrelevánsnak minősül, a kétszeri azonos permutáció elkerülése végett. Ez utóbbit a szövegsorok kialakitásánál esetenként döntöttük el.

b) A tezaurusz segitségével - lehetőség szerint - kiküszöböltük a nyilvánvalóan szinonim fogalmak kettős használatát. A keresés megkönnyitésére a tezauruszban, majd az indexben ezekről utalókat helyeztünk el (pl. ipari tanulók lásd szakmunkástanulók). Ugyancsak utalókkal jelöltük a kereső számára, hogy hol találhat még témájához kapcsolódó információt az indexben (pl. munkások lásd még termelők, szöv. épitőipar lásd még épitőipari szövetkezetek stb.).

Az irreleváns szavak előtt idézőjelet alkalmaztunk, mivel a gép csak spáciumra permutál (lásd az 1. mellékletet).

Ha valamely összetett szó második tagját is relevánssá akartuk tenni, az összetételt kötőjel és spácium alkalmazásával szétbontottuk, hogy a szó mindkét tagja megjelenjen a keresőoszlopban. (Pl. munka- bér; szak- munkás; stb.).

c) A tezaurusz összeállitásánál megállapodtunk egyes gyakran használt vagy nagyon hosszu szavak egyértelmü, mindig egységesen használt röviditésében. Ezek feloldását az index elején a többi rövidités magyarázatával együtt megadjuk.

2. A KÓDRENDSZER

Több kiadvány kisérleti feldolgozása alapján - a mintavétel és a tezaurusz segitségével - dolgoztuk ki kódrendszerünket. Megállapodtunk továbbá bizonyos jelek és

röviditések használatában is. Mindezekre azért volt szükség, mert a rendelkezésünkre álló 155 poziciót a legoptimálisabban igyekeztünk kihasználni.

a) Mivel indexrendszerünk nem az adatokat, hanem lelőhelyüket közli, szövegsoraink előtt 10 poziciót tartottunk fenn a lelőhely jelölésére. Minden feldolgozott kiadvány azonosító kódot kapott - az egyedi kiadványok kétpoziciós számkódot, a periodikusan megjelenők kétpoziciós betükódot. Az azonosító kód után a kiadvány azon oldalszámát is megadtuk, amelyen a keresett adat található. Az oldalszám után kötőjellel jeleztük, ha a tábla több oldalon keresztül folytatódott, illetve ha több, egymás után következő táblát vontunk össze.

A periodikus kiadványok ismétlődő tábláit összevontan dolgoztuk fel, igy oldalszámot csak egyedi táblák feldolgozásánál adhattunk.

b) A táblajellemzők a kisérleti feldolgozás során 2 csoportra tagolódtak:

- az á l l a n d ó jellemzők (az adatok időhatárai és megjelenési formái) számára, amelyek valamilyen formában minden táblában szerepelnek, 15 poziciót tartottunk fenn szövegsoraink után. Itt közöltük az adatok lerövidített időhatárait (pl. 60-67). Az évek után római számmal jelöltük a negyedéves bontásu és arab számmal a havi bontásu adatok közelebbi időpontját. Eszmei időpont esetében az évet és a hónapot adtuk meg, igy a 64.9 jelenti az 1964. szept. 30-i adatfelvétel eredményeit. Ugyancsak leröviditve közöltük az adatok megjelenési formáit:
  % - százalékos adat,
  FN - férfi-nő,
  F - forint; stb.;

- táblánként v á l t o z ó jellemzőkkel alkottuk meg magukat a szövegsorokat, a fennmaradt 130 poziciót felhasználva.
  : a kettőspont előtti szó minden esetben főfogalmat jelent, amelynek bontását - a tábla szerkezetének megfelelően - szövegsorainkban a kettőspont után felsoroljuk. (Pl.: munkások"átlagos havi keresete áll közlekedésben: vasuti közuti vizi légi"közlekedés.)
  + jellel jeleztük a fogalom után, hogy a feldolgozott táblában e fogalom további, részletesebb bontásban szerepel. A bontás az egyes kiadványtipusok szerint különböző lehet. Például az alkalmazottak+ a táblában általában müszaki, adminisztrativ, kisegitő és egyéb alkalmazottakra tagolódik. Egy mezőgazdasági vonatkozásu táblában azonban az alkalmazottak+ állandó és időszaki alkalmazottakat, a kereskedelmi jellegü táblázatokban pedig forgalomtól függő és forgalomtól független alkalmazottakat jelent. Hasonlóképpen a többi + jellel jelölt fogalom esetében is kiadványonként eltérő lehet a további bontás.
  = használata szövegsorainkban azt jelenti, hogy az egyenlőségjel előtt álló fogalomra a táblában önálló adat nincs, csak másik fogalommal összesitve. A munkások= alkalmazottak= pl. azt jelenti, hogy a táblában közös, összesitett adat szerepel a két fogalomra. A munkások= alkalma-

zottak jelölést pedig akkor használjuk, ha a munkásokra nincs önálló adat, csak az alkalmazottakkal összesitve, az alkalmazottakra viszont önálló adat is van.

c) A táblák szöveges megfogalmazásánál értelmes, összefüggő mondatokat igyekeztünk kialakitani, bár az állitmányt és a jelentéstartalommal nem biró szavakat (kötőszó, névelő) a lehetőség szerint elhagytuk.

3. SZÖVEGSOROK KIALAKITÁSA

A kiadványok összegyüjtése után került sor a munkabér-, jövedelem-, keresetadatokat tartalmazó táblák kijelölésére. Itt feldolgoztunk olyan táblákat is, amelyek "Általános adatok", "Fontosabb adatok iparáganként" cimmel munkabérrovatokat vagy sorokat is tartalmaztak.

a) Mivel a táblacimek témánk szempontjából vagy egyáltalán nem, vagy nem megfelelő mélységben határozták meg közelebbről a tábla tartalmát, szövegsorainkat az alábbi elemekből kellett összeállitanunk: táblacim; fej- és oldalrovat; a tábla lábjegyzete; a táblára vonatkozó, de a kiadvány más részéből (pl. ciméből vagy előszavából, módszertani megjegyzéseiből stb.) meritett információk.

Ezekből a táblajellemzőkből értelmes, összefüggő - állitmány nélküli - szövegsorokat, mondatokat állitottunk össze. A mondatoknak pontosan kellett tükrözniük a tábla tartalmát, terjedelmük viszont nem haladhatta meg a soronkénti 130 poziciót.

A táblák szerkezetének megfelelően megtörténhetett az is, hogy egy tábla tartalmát csak több sorban tudtuk kifejezni, és az is, hogy több tábla tartalmát egy sorban megfogalmazhattuk.

A szövegsorok kialakitásánál kitünt, hogy a rendelkezésünkre álló anyagi és technikai keretek között nem biztositathatjuk a táblákban szereplő összes ismérv visszatükrözését. Ezért - mindig a tábla szerkezetének megfelelően - ki kellett alakitanunk azt a hierarchia-szintet, amellyel leröviditve, összevonva, de pontosan visszaadjuk a tábla tartalmát.

b) A hierarchia-szintek jelölésére egyezményes és egységes jeleket alkalmaztunk:

Alapsorainkban - amennyiben az értelemszerü összefüggés ezt másként nem kivánta - a fogalmak sorrendje a következő volt:

(1) Foglalkozási ágak, szakmák, ezek összefoglaló fogalmai (pl. foglalkoztatottak, munkások, épitőipari munkások, alkalmazottak, müszaki alkalmazottak, szak- munkások, bányászok, bedolgozók stb.);

(2) jövedelem- és bérformák (pl. munka- bér, átlagos havi kereset, átlagos napi kereset, hüségjutalom, átlagos évi prémium, átlagos havi jövedelem stb.);

(3) szektorok, népgazdasági ágak (áll szektor, szöv szektor, áll ipar, szoc mezőgazdaság, szöv kereskedelem stb.)
(4) iparcsoportok, vállalatok, szervek (tejipar, gépipar, vasuti közlekedés, tanácsi vállalat stb.);
(5) egyéb információk (földrajzi meghatározás: Budapesten, megyénként, városonként stb.; egyéb meghatározás: beszámitott szolgálati idő, korcsoport, állománycsoport, iskolai végzettség, tevékenységi kör stb.).

Az (1), (2) és (3) csoport képezte szövegsoraink alapinformációit. Igy mindhárom csoportból legalább egy-egy információ minden szövegsorunkban szerepel. Például:

(1) (2) (3)
munkások munka- bére áll iparban

A (4) és (5) csoport segédinformációkat tartalmazott, amelyekkel a tábláknak megfelelően, értelemszerüen egészitettük ki szövegsorainkat:

(1) (2) (3) (4) (5)
munkások munka- bére áll iparban: tejipar megyénként és Budapesten

Az (5) csoport segédinformációit - a könnyebb érthetőség kedvéért - néha a (2) és (3) csoport között is elhelyeztük:

(1) (2) (5) (3)
munkások munka- bére szakképzettség szerint áll iparban:
(4) (5)
tejipar megyénként és Budapesten

4. A FELDOLGOZÁS BIZONYLATAI

a) A feldolgozandó kiadványok jegyzéke hagyományos katalóguskarton formában készült, és "munkalap"-ként végigkisérte az előkészités, a feldolgozás és a gépi munka minden fázisát.

A munkalap a kiadvány egyszerüsitett cimfelvételén kivül, a feldolgozási munkamenetek sorrendjében, a következőket tartalmazta:

- a feldolgozó névjelét
- a feldolgozott táblák és a belőlük készült szövegsorok számát
- a feldolgozást ellenőrző névjelét
- a lyukasztási ürlapokat gépelő névjelét
- az ürlapok számát (ez egyenlő a kártyaszámmal)
- a lyukasztási ürlapokat ellenőrzők (összeolvasók) névjelét
- a lyukasztásra átadás napját
- a lelyukasztott és kiirt szövegsorlistát ellenőrzők (összeolvasók) névjelét.

A munkalapok cimfelvételeiből készitettük később indexünk második részét, a "Feldolgozott kiadványok jegyzéké"-t. E bibliográfiában a kiadványok a kódok szám-, illetve betürendjében helyezkednek el.

b) A táblák feldolgozását, vagyis a szövegsorokat a munkatársak gépelve, a megadott pozicióhatárok között készitették el. A feldolgozás helyességének ellenőrzése után került sor a lyukasztási ürlapok gépelésére. Kitöltésüknél az alábbi szempontokat kellett figyelembe vennünk:

- egy ürlapra csak egy kiadvány szövegsorai kerülhettek
- az ürlap utolsó sora mindig üresen marad
- két sorban elhelyezkedő szövegsor esetében az első sor szövegrésze mindig 69 pozició legyen, a maradék - függetlenül a választási szabályoktól - a második sorba kerül
- idézőjel előtt spácium nem lehet

stb.

c) A szövegsorok lyukasztásának ellenőrzésére a kódszámok és ezen belül az oldalszámok növekvő sorrendjében kiirt szövegsor-listát kaptunk.

d) A keresőoszlopban megjelenő vezérszavakról betürendes listát kaptunk, amely minden szót csak egyszer, de minden megjelenési formájában tartalmazott. E lista segitségével ellenőrizhettük, hogy szövegsorainkban nem maradt-e irreleváns szó vezérszóként.

III. AZ INDEX HASZNÁLATA
(lásd a 2. mellékletet)

A 33 kiadványtipus 111 kötetéből 1950 szövegsort állitottunk össze. Ezek permutálásával 15 800 un. gépsor készült, tehát szövegsoronként a releváns szavak száma átlagosan 8 volt.

Minden szövegsor minden relevánsnak minősitett szavát a számitógép egyszer a lapok baloldalán elhelyezkedő keresőoszlop betürendjébe sorolta. A permutálás nem változtatja meg a mondatrészek sorrendjét, csak gyürüzteti a szövegsort.

Egyszerü példával illusztrálva: ha a

/1 /2 /3 /4 /5 /6
munkások munka- bére szakmánként áll iparban *

megfogalmazásu szövegsorunkból minden szót, kivéve a "szakmánként"-et relevánsnak minősitettünk, akkor a permutált anyag az alábbi formában jelenik meg a keresőoszlop megfelelő betürendjében:

1 munkások munka- bére szakmánként áll iparban *
2 munka- bére szakmánként áll iparban * munkások
3 bére szakmánként áll iparban * munkások munka-
5 áll iparban * munkások munka- bére szakmánként
6 iparban * munkások munka- bére szakmánként áll

1. MELLÉKLET

3-6	7-8	9	78 79 80
118	00	munkavállalók"átlagos havi keresete áll épitőiparban: magasépitőipar	
118	01	mélyépitőipar épitési- szerelőipar x 60-64 f xx	
118	10	munkások"átlagos havi, óra- keresete áll épitőiparban: magasépitőipar	
118	11	mélyépitőipar épitési- szerelőipar x 60-64 f xx	
118	20	épitőipari munkások"átlagos havi, óra- keresete áll épitőiparban: mag	
118	21	asépitőipar mélyépitőipar épitési- szerelőipar x 60-64 f xx	
118	30	müszaki, adminisztrativ alkalmazottak"átlagos havi keresete áll épitő	
118	31	iparban: magasépitőipar mélyépitőipar x 60-64 f xx	
118	40	müszaki, adminisztrativ alkalmazottak"átlagos havi keresete áll épitő	
118	41	iparban: épitési- szerelőipar x 60-64 f xx	
118	50	szakmunkástanulók, kisegitők"átlagos havi keresete áll épitőiparban:	
118	51	magasépitőipar mélyépitőipar épitési- szerelőipar x 60-64 f xx	

Ny. 528/1969.

```
23 106- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                                57-60 F
24 100  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                                59-61 F
23 106- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ MELYEPITOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                    57-60 F
24 100  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ MELYEPITOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                    59-61 F
CI      ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL IPARBAN; NEHEZIPAR+ KONNYUIPAR+ ELELMISZERIPAR BUDAPESTEN * MUSZAKI,                 63-67 F
06 151  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL KOZLEKEDESBEN= HIRKOZLESBEN= * FORGALMI SZEMELYZET, MUNKASOK, MUSZAKI,             60-66 F %B
26 147  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL KOZLEKEDESBEN= HIRKOZLESBEN= * FORGALMI SZEMELYZET, MUNKASOK, MUSZAKI,             60-67 F %B
CP      ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ALL+ SZOV, SZOC EPITOIPARBAN BUDAPESTEN * MUSZAKI,                                     66-67 F
02 555- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE ALL IPARBAN; BANYASZAT VILL-ENERGIAIPAR KOHASZAT GEPIPAR+ VEGYIPAR *  49-65
02 555- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE ALL IPARBAN; EPITOANYAGIPAR NEHEZIPAR+ KONNYUIPAR+ ELELMISZERIPAR *  49-65 F
FE 232  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE ALL MEZOGAZD SZAK- VALLALATOKNAL * MUSZAKI,                       65-67 F
02 312- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE SZOC IPARBAN; BANYASZAT KOHASZAT VILL-ENERGIAIPAR GEPIPAR+ *       54-64 F
02 312- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE SZOC IPARBAN; EPITOANYAGIPAR VEGYIPAR NEHEZIPAR+ *                 54-64 F
02 312- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE SZOC IPARBAN; KONNYUIPAR+ ELELMISZERIPAR *                        54-64 F
02 674- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE SZOV IPARBAN; KOHASZAT GEPIPAR+ EPITOANYAGIPAR VEGYIPAR *         54-64 F
02 674- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK MUNKA- BERE ATLAGOS HAVI KERESETE SZOV IPARBAN; NEHEZIPAR+ KONNYUIPAR+ ELELMISZERIPAR *             54-64 F
19 487  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; BOR= SZORMEIPAR+ * MUSZAKI,     59-60 F
19 196- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; FAIPAR+ * MUSZAKI,            59-60 F
19 580- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; RUHAZATI-IPAR+ * MUSZAKI,      59-60 F
19 415- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; TEXTILIPAR+ * MUSZAKI,         59-60 F
19 660- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; VEGYESIPAR+ * MUSZAKI,         59-60 F
15 215- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK NYERESEGRESZESEDESE ES MEGOSZLASUK KATEGORIANKENT SZOLGALATI IDO SZERINT ALL IPARBAN+ * MUSZAKI,    64.9 F %
25 117  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK PREMIUMA ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR * MUNKASOK, MUSZAKI,                               60-64 F
24 102  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK PREMIUMA ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                               59-61 F
25 117  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK PREMIUMA ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR MELYEPITOIPAR * MUNKASOK, MUSZAKI,                       60-64 F
24 102  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK PREMIUMA ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ MELYEPITOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                    59-61 F
23 108  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK PREMIUMA ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ MELYEPITOIPAR+ * MUNKASOK, MUSZAKI,                    59-60 F
CB      ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL IPARBAN BUDAPESTEN * MUNKASOK, MUSZAKI,             60.10-62.10 %
11 337- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; BOR= SZORMEIPAR= CIPOIPAR * MUSZAKI,  60-64 % FN
10 270- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; EPULETASZTALOSIPAR * MUSZAKI,        60-64 %
10 270- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; FAFELDOLG_IPAR BUTORIPAR * MUSZAKI,   60-64 %
10 270- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; FURESZ= LEMEZIPAR= * MUSZAKI,        60-64 %
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; GYAPJUIPAR * MUSZAKI,               60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; GYAPJUIPAR * MUSZAKI,               60-64 % FN
11 430- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; KEZMU= HAZIIPAR= * MUSZAKI,          60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; KOTSZOVOIPAR TEXTILRUH_IPAR * MUSZAKI, 60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; LEN= KENDER= JUTAIPAR= * MUSZAKI,  60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; PAMUTIPAR ROSTKIKESZITOIPAR * MUSZAKI, 60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; ROVIDARUIPAR * MUSZAKI,           60-64 % FN
11 170- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; SELYEMIPAR TEXTILIPAR * MUSZAKI,     60-64 % FN
10 080- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT ALL, SZOV, SZOC KONNYUIPARBAN+ * MUSZAKI,               60-64 %
11 368- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; BOR= SZORMEIPAR= CIPOIPAR * MUSZAKI, 60-64 % FN
10 325- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; EPULETASZTALOSIPAR * MUSZAKI,     60-64 %
10 325- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; FAFELDOLG_IPAR BUTORIPAR * MUSZAKI, 60-64 %
10 325- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; FURESZ= LEMEZIPAR= * MUSZAKI,      60-64 %
11 254- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; GYAPJUIPAR SELYEMIPAR * MUSZAKI,   60-64 %
11 456  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; KEZMU= HAZIIPAR= * MUSZAKI,        60-64 %
11 254- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; LEN= KENDER= JUTAIPAR= * MUSZAKI,   60-64 %
11 254- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; PAMUTIPAR * MUSZAKI,               60-64 %
10 424  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; PAPIRIPAR NYOMDAIPAR * MUSZAKI,     60-64 %
11 254- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; ROVIDARUIPAR KOTSZOVOIPAR * MUSZAKI, 60-64 %
11 254- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA ES MEGOSZLASA KERESET_KATEGORIANKENT SZOV KONNYUIPARBAN; TEXTILIPAR TEXTILRUH_IPAR * MUSZAKI, 60-64 %
19 628  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL KONNYUIPARBAN; VEGYESIPAR+ * MUSZAKI,                            59.9-60.9
24 321  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOANYAGIPARBAN * MUNKASOK, MUSZAKI,                           61.9 FN
25 120  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,     60.9-64.9
24 108- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR+ * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,   59.9-61.9
23 115- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; EPITESI- SZERELOIPAR+ * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,   57.9-60.9
25 120  ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,         60.9-64.9
24 108- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,       59.9-61.9
23 115- ADMINISZTRATIV ALKALMAZOTTAK SZAMA KERESET_KATEGORIANKENT ALL EPITOIPARBAN; MAGASEPITOIPAR+ * SEGED- MUNKASOK, MUSZAKI,       57.9-60.9
```

A kiadvány használatánál tehát a következőképpen kell eljárni:

a) először meg kell határozni a fogalmakat, szavakat, amelyek a keresett témát jellemzik;
b) ezeket a szavakat kell megkeresni a baloldali keresőoszlop megfelelő betürendjében;
c) a soron belül meg kell keresni a mondat végét jelző csillagot. A csillag után kezdődő mondat olvasását - ha jobb oldalt véget ér - ugyanabban a sorban kell baloldalt folytatni;
d) azonos vezérszóval valószinüleg több szövegsort találunk, amelyek között bizonyos tartalmi eltérés van. Ezek közül kell kiválasztani a megfelelő információt tartalmazó sort vagy sorokat. Ezután a jobboldali rovat ismérvei döntik el (pl. időhatárok), hogy melyik szövegsor felel meg leginkább a kereső által felállitott követelményeknek;
e) végül a kiválasztott sor baloldali rovata jelzi (a kiadványjegyzék segitségével), hogy a kérdéses tábla mely kiadvány hányadik oldalán található.

Tegyük fel, hogy ez a használó kérdése: "Hány forint volt 1965-ben a munkások átlagos havi keresete az élelmiszeriparban?

Mind a 4 vezérszónál 2-2 azonos megfogalmazásu, tartalmilag igényeinek megfelelő szövegsort talál.

16 021 MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X 49-61 F
07 024 MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X 49-65 F

16 021 HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS 49-61 F
07 024 HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS 49-65 F

16 021 KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI 49-61 F
07 024 KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI 49-65 F

16 021 ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR 49-61 F
07 024 ÉLELMISZERIPAR X MUNKÁSOK ÁTLAGOS HAVI KERESETE ÁLL IPARBAN: NEHÉZIPAR KÖNNYÜIPAR 49-65 F

Az időhatárokat jelző jobb oldali rovatból látja a használó, hogy nem a 16. sz. kiadvány 21. oldalán, hanem a 07. sz. kiadvány 24. oldalán találja meg azt az adatot, amelyre szüksége van.

*

A kiadvánnyal kapcsolatos eddigi tapasztalatainkból általánosságban a következőket szürhetjük le. A feldolgozás meglehetősen komoly szellemi és anyagi ráforditást igényel. Igy az ilyen tipusu munka egy könyvtárban akkor látszik célszerünek, ha a gépi kapacitás a fenntartó intézmény révén költségmentesen áll rendelkezésre, ha a kiadványt magas példányszámban lehet közreadni, illetve ha a kiadvány folyamatos szolgáltatás, tehát bizonyos munkák (folyamatszervezés, program, kisérleti futtatás stb.) nem ismétlődnek. Nem kétséges, hogy a gépi feldolgozás során szerzett tapasztalatok is nagy mértékben fogják növelni az ilyenfajta dokumentációs munka gazdaságosságát.

I r o d a l o m

BECKER, J. - HAYES, R.: Information storage and retrieval. Tools, elements, theories. New York, 1963. Wiley. XI, 448 p. (Information science.)

KWIC Index. 3. Ausgabe. Wien, 1965. IBM Literaturdienst. 187 p.

A tezaurusz fogalma. - A Német Dokumentációs Társaság terminológiai szakbizottságának meghatározása. = Informatika, 1969. 3.sz. 26-27.l.

WERSIG, G.: Eine neue Definition von Thesaurus. = Nachrichten für Dokumentation, 1969. 2.no. 53-62.p.

hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek

BIBLIOBUSZ-CSILLAGTURÁT is rendeztek a Deutsche Büchereiverband és a Verein der Bibliothekare an Öffentlichen Büchereien 1970. májusi, würzburgi évi közgyülése alkalmából. Jelenleg több mint 80 bibliobusz müködik az NSZK-ban; a találkozó jó alkalmat adott a tapasztalatcserére, uj bibliobusztipusoknak és bennük a korszerü berendezések (pl. fotomechanikus kölcsönzési nyilvántartás) alkalmazásának a bemutatására. (Bibliotheksdienst, 1970. 4. sz.)

MENETRENDSZERÜ KAMIONOKKAL bonyolitják le a könyvtárközi kölcsönzést Északrajna-Wesztfáliában. A bochumi egyetemi könyvtár irányitja a munkát. Az egyik kamion Köln - Bonn - Aachen - Düsseldorf - Duisburg - Essen, a másik pedig Dortmund - Detmold - Bielefeld - Münster utvonalon közlekedik, hetenként háromszor. Igy átlag 8 nap alatt ki tudják elégiteni az igényléseket. Az értéknyilvánitással küldött könyveket ezután is postán továbbitják. (Bibliotheksdienst, 1970. 4. sz.)

A HIPPISAJTÓ (underground press) el nem hanyagolható voltára hivta fel a könyvtárosok figyelmét az Assistant Librarian 1970. évi 2. számában M. Darwell. A lap olvasói élénken reagáltak a cikkre, tulságosan óvatosnak minősitették. Rámutattak, hogy a "földalatti sajtó" kifejezés igen sokféle jellegü orgánumot foglal össze. Az egyik hozzászóló szerint a Rolling Stone nélkülözhetetlen azok számára, akik a modern zenében tájékozódni akarnak, az Idiot International az iráskultura igen magas szinvonalán áll, a Peace News pedig páratlanul gazdag és tárgyilagos tájékoztatást nyujt a világpolitika eseményeiről. Egy másik 10 olyan angol és amerikai cikket és bibliográfiát emlit az utolsó másfél évből, amely ilyen folyóiratokkal foglalkozik. (Assistant Librarian, 1970. 4. sz.)

A CSÖKKENT LÁTÁSUAKNAK már 200 öregbetüs könyv áll rendelkezésére a darmstadti városi könyvtárban. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werkbücherei, 1970. 3. sz.)

VAKOK SZÁMÁRA adott ki - 3,5 kg sulyu és 47x57 cm nagyságu - világatlaszt a lipcsei Deutsche Zentralbücherei für Blinde. A könyvtár 1894 óta áll fenn, állománya 18 000 kötet könyv és 8000 kotta. - A hamburgi Norddeutsche Blindenbücherei (amelynek vezetője és legtöbb munkatársa is vak) saját studiójában készitti el a világirodalom remekeinek és sok könnyü olvasmánynak a magnófelvételét, fiatal szinészek előadásában. 10 év alatt 1700 mü felvételét gyüjtötték össze. A "Csendes Don" hangszalagon: 3759 perc. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 1970. 2. sz.)

A BETEG EGYETEMI HALLGATÓK központi könyvtárát (Bibliothéque universitaire centrale des étudiants malades) 1956-ban szervezték meg Párizsban, hogy kézi- és szakkönyvekkel lássa el az ország különböző részein egyetemi szanatóriumokban elhelyezett diákokat. E szanatóriumokban betürendes és szakkatalógust tartanak a könyvtár anyagáról. Az intézmény 1969-ben uj helyiségbe költözött, amely 35 000 kötet elhelyezésére alkalmas. Jelenlegi állománya 28 500, 1969. évi gyarapodása 1600 kötet, személyezete 11 fő. 1969-ben 18 000 kötetet küldött szét a beteg diákoknak, ebből 13 200 kötetet az egyetemi szanatóriumokba. (Bull. des Bibliothèques de France, 1970. 2. sz.)

Szakfolyóiratok dokumentációs feldolgozása a Csepel Autógyárban*

HEGYI Nándor

1. AZ ELJÁRÁS LÉNYEGE ÉS CÉLJA

A müszaki-termelési könyvtár- ill. tájékoztatási hálózat egységei és a szakintézmények igen sok folyóiratot - főleg a jelentőseket - párhuzamosan, sőt többszörösen rendelnek meg és dolgoznak fel. A párhuzamos beszerzést az anyag gyors hozzáférhetővé tétele és a tartalom iránti érdeklődés vállalatonkénti változásai a legtöbb esetben indokolják is. Maximálisan ki kell azonban küszöbölni a feldolgozás párhuzamosságát mind a szakkönyvtári tevékenységen belül, mind a szakintézmények és az iparág viszonylatában.

A párhuzamosság kiküszöbölésének gazdasági előnyei mellett lényeges szempont az információs bázis kiszélesitése is.

Az egy-egy iparágat érintő és érdeklő szakcikkek, közlemények, hirek, hirdetések szóródása tudvalevőleg igen nagyarányu a szaksajtóban, amelynek profilirozása talán nem is oldható meg. Igy egy-egy iparág szakemberei a határterületi - sőt azon kivül eső - folyóiratokban is jelentős mennyiségü, számukra érdekes publikációt találhatnak, amelyet a teljességre törekvő szakmai tájékoztatás nem hagyhat figyelmen kivül. Tekintetbe véve még azt is, hogy egy-egy vállalat a szakterület sajtóját nem tudja teljes egészében biztositani, olyan módszerhez kellett folyamodnunk, amely mind a hiányzó szakterületi, mind az azon kivül eső információs bázist a lehető legkisebb anyagi és munkaráforditással hozzáférhetővé teszi.

Az eljárásnak, mint minden más vállalatnál, kettős a célja, de mindkét vonatkozásban a szakmai információs igények többsiku kielégitését szolgálja. Egyrészt a folyamatos (kurrens) tájékoztatást, tájékozódást biztositja a vállalati müszaki-gazdasági-kereskedelmi döntési szintek és információigényes munkaterületek részére, szelektált és célzott tájékoztatás, valamint kiadványok formájában, másrészt a retrospektiv tájékoztatáshoz szükséges visszakeresési lehetőségek (katalógusok) fejlesztését.

---

* A Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottsága által jutalmazott pályázat alapján

2. KIJELÖLÉS A FELDOLGOZÁSRA

Elsősorban azt kellett eldönteni, hogy milyen bázist használjunk fel a feldolgozásra. A vállalatunkat érdeklő szakfolyóiratokat két csoportba osztottuk. Az elsőbe az előfizetett vagy más uton biztositott, rendszeresen beérkező hazai és külföldi folyóiratok tartoznak, a másodikba pedig azok, amelyek érdeklik vállalatunkat, de beszerzésükre nincsen mód, igy tartalmukról csak másodlagos forrásokból értesülhetünk (OMKDK tartalomjegyzék-forditási szolgálata és referáló, valamint témafigyelő kiadványai, vállalatok és intézetek tájékoztató irodáinak különböző kiadványai).

Egyértelmüen eldöntöttük, hogy feldolgozunk minden magyar folyóiratot, amelyet szakkönyvtárunk megrendelt. Elhatározásunkat megerősitette az a körülmény, hogy a hazai szakfolyóiratokat - eltekintve a Magyar Folyóiratok Repertóriumától - általában nem dolgozzák fel, igy a retrospektiv tájékoztatás céljára éppen a hazai anyag alig használható fel, különösen amikor sürgős igényt kell kielégiteni. Még a kurrens tájékoztatási igény sem elégithető ki a hazai anyagból bizonyos - legalább cimfelvétel mélységü - feldolgozás nélkül, ugyanis kevés vállalat szakkönyvtára rendelhet meg annyi példányt egy-egy folyóiratból, hogy minden információigényes munkahely eredeti anyagot kapjon, igy ne legyen szükség cimanyag-szolgáltatásra.

A külföldi folyóiratok kijelölését eldöntötte egy előzetes felmérés, amelyből kiderült, hogy vannak folyóirataink, amelyek sehol, semmilyen formában nem kerültek feldolgozásra. (Itt kell megjegyezni, hogy az egyszerüség kedvéért nem teszek különbséget a kiadók által terjesztett és a vállalati periodikumok között.)

A következő csoportba tartoznak azok a folyóiratok, amelyek szakcikkek vonatkozásában feldolgozásra kerültek ugyan, azonban a szakcikkeken kivül olyan piaci és gazdasági hireket, hirdetéseket, közleményeket és reklámokat tartalmaznak, amelyek vállalatunknál érdeklődésre tartanak számot. Mindegyik folyóiratról külön el kell döntenünk, hogy milyen mélységben dolgozzuk fel. Mutassuk be egy példával, hogy milyen megfontolásokra épül elhatározásunk.

A "Das Nutzfahrzeug" c. nyugatnémet folyóirat esetében már a megrendelést befolyásolja tartalmának jellege, amely - a mintapéldányból megállapithatólag - gyüjtőkörünkbe vág, valamint a kiadó szakmai tekintélye.

Még az első szám beérkezése előtt megállapitottuk, az emlitett felmérés során, hogy két társvállalat tájékoztató irodájában kerül szakmai feldolgozásra, azonban ez formáját, mélységét és átfutási idejét tekintve nem megfelelő számunkra.

Igy házon belüli teljes feldolgozása mellett döntöttünk, egyelőre annak mélységét még nem érintve.

Első számainak beérkezése után megállapithattuk, hogy a folyóirat
- külön rovatban és következetesen közli a nemzetközi haszonjármügyártó ipar uj gazdasági és piaci hireit,

- állandó rovatban ismerteti az uj haszonjármüipari szabadalmakat,
- esetenként beszámol a haszonjármü-kiállitásokról,
- majd minden számában ismertet egy-egy világszinvonalon álló konstrukciót és annak müszaki és gazdasági vizsgálatát,
- röviden ismerteti az iparág uj szakkönyveit,
- világviszonylatban foglalkozik a gépkocsigyártás iparpolitikai kérdéseivel,
- szakcikkei konstrukciós és gyártási kérdésekkel egyaránt foglalkoznak,
- rövid ismertetést ad a gépkocsiiparban alkalmazható uj szerelvényekről, tartozékokról, agregátokról stb.

A felsorolt tartalmi sajátosságok tehát a folyóirat többirányu teljes feldolgozását teszik szükségessé, minél kisebb átfutási idővel.

Igy a Müszaki Tájékoztató Osztályon a folyóiratot át kell néznie annak, akinek a feladata 1. a gyarapitás, 2. a piaci hireket tartalmazó és más kiadvány szerkesztése, 3. a célzott tájékoztatás és a katalógus részére történő dokumentálás.

A feldolgozás után, amelyről később szólunk, kerülhet sor a további felhasználásra: köröztetésre, kölcsönzésre.

3. A FELDOLGOZÁS

A feldolgozás mértékét, mélységét egyrészt az igények szabják meg, másrészt a publikációk tartalma. Az igények felméréséről, amely a vállalati koncepciók, müszaki fejlesztési tervek, utasitások és egyéni megkérdezések stb. alapján történik, ezen a helyen nincs módunk beszámolni. A feldolgozás eszerint a legegyszerübb formától, a cimleirástól (ill. cimforditástól) kezdve a tömöritvényig és kompilációig, külön rendelésre a forditásig terjed.

Itt felelünk arra a kérdésre - ami a későbbiek során is felmerülhet -, hogy mi érdekli a vállalatot, tehát mit cimfelvételezzünk, ill. később miről tájékoztassunk, vagy mit öntsünk kiadványi formába. A gépjármüipar igen sok szakágazatot ölel fel; nemcsak a gépipar egész területének szakirodalma szükséges a gépjármügyártásban dolgozók számára, hanem igen sok más iparágé (kohászaté, öntészeté, vegyészeté, sőt a kárpitos szakmáé stb.) is, amelyek szintén részt vesznek a végtermék kibocsátásában. A nagyobb tömegü publikáció feldolgozása mennyiségileg több munkát, qualitative pedig több szelekciót stb. kiván.

A feldolgozást végző dokumentáló ezen megfontolásokon felül még három tényezőre támaszkodhat munkájában. A müködési szabályzat határozottan leszögezi (ETO számokban kifejezve) a szakirodalmi gyüjtés profilját. Az évenkénti igényfelmérések tükrözik az esetleges uj, aktuális és ezen belül a kiemelt témákat. Végül fiatal vagy uj munkatárs esetében addig tart az instruálás, amig rutinná válik számára, hogy mi a vállalat információs igénye és mi lehet a szükséglete, a jövőbe is tekintve.

A feldolgozandó közlemények minőségét a folyóirat és a szerző alapján itéljük meg. Kétségtelen, hogy mindenképpen becsuszhat - elenyésző százalékban vagy ezrelékben

érdektelen információ is, azonban ez talán kevesebb bajt okoz - hiszen a felhasználó is szelektál -, mintha egy értékes információ kimarad.

Visszatérve tehát a feldolgozás mértékére: saját magyar nyelvü folyóirataink vállalatunkat érdeklő cikkeiről csak cimleirás készül, két példányban.

Saját külföldi folyóirataink vállalatunkat érdeklő cikkeiről ugyancsak két példány cimleirás készül. Itt már csak kartonra másolásról kell gondoskodnunk azok esetében, amelyek tartalomjegyzékének forditását megrendelhettük, ill. amelyek cimforditásait a különböző másodlagos forrásokból kimásolhatjuk.

A cimleirásokon vagy cimforditásokon kivül minden külföldi folyóirat azon szakcikkeiről, amelyek kiemelt vállalati témákról adnak információt, annotációt készitünk a célzott szelektált tájékoztatás céljára.

Két példányos cimleirás (másolat) készül az olyan folyóiratoknak vállalatunkat érdeklő cikkeiről, amelyekre vállalatunk nem fizet elő, de amelyeket a szakintézményektől vagy más vállalatoktól megrendelt vagy bekért különböző referáló vagy tájékoztató kiadványok feldolgoznak. Ez esetben a cimleirások a folyóirat lelőhelyét is feltüntetik, egyszerüsitve ezzel az eredeti folyóirat könyvtárközi kölcsönzését, ill. az eredeti közlemény másolatának bekérését.

Az összes cimleirás egyik példánya a fénylyukkártyás katalogizálásnál kerül feldolgozásra, biztositva a retrospektiv tájékoztatás lehetőségét, mig a másik példány a kurrens, szelektált, cimzett és kiadványi tájékoztatás céljait szolgálja.

A folyóiratok gyors felhasználása érdekében előre meg kell határoznunk feldolgozásuk ütemét. A fent emlitett "Das Nutzfahrzeug" feldolgozására például - figyelembe véve a többi folyóirat feldolgozását és a munkatársak más irányu lekötöttségét - a példányok beérkezésétől számitva 4 munkanapot szántunk:

1. nap: beérkezés, nyilvántartásba vétel, könyvismertetések alapján előszerzeményezés, esetleg megrendelés.

2. nap: gazdasági, piaci hirek, kiállitási ismertetések stb. kijelölése, forditása, esetleg tömöritvények készitése a piaci gyorstájékoztatás részére.

3-4. nap: cimforditások és referátumok készitése a szelektált tájékoztatás és a referenszkatalógus részére.

Az 5. napon kezdődik tehát a folyóirat körözése, amelynek során postafiókrendszerben jut el 1. a szabadalmi ügyekkel, 2. a müszaki fejlesztéssel, 3. a kisérlettel, kutatással, 4. a gyártmányfejlesztéssel és szerkesztéssel foglalkozó részlegekhez, ill. azok érdekelt munkatársaihoz.

A fenti négy állomásra egyenként 1-4 hét átnézési időt számitunk, ami a lap terjedelmét tekintve elegendő. A folyóirat igy kb. a beérkezés utáni 5. héten kerül a

kölcsönzési forgalomba. Az átfutás ütem szerinti biztositása érdekében gyorsmásolással elégitjük ki azokat az igényeket, amelyek a köröztetés folyamán az eredeti közlemény vagy forditása iránt felmerülnek.

4. FELHASZNÁLÁS

Már utaltunk a folyóiratok felhasználásának különböző lehetőségeire, most összegezzük a teljes kiaknázást biztositó fázisokat.

4.1 FELHASZNÁLÁS KIADVÁNYOKBAN

Számitottunk rá, hogy a vállalati piackutatás nem nélkülözheti a szakirodalmi tájékoztatás közreműködését, ill. hogy ennek a tevékenységnek az iróasztali, u.n. "desk research", más szóval indirekt részét - indokoltan - a szakirodalmi tájékoztató részlegnek kell ellátnia. Erre már a folyóiratok megrendelésénél tekintettel voltunk, s az évek óta érkező szakfolyóiratok közül is ezzel kapcsolatos több évi tapasztalataink alapján választottuk ki azokat, amelyekből hetenként kétszer megjelenő G y o r s f i g y e l ő s z o l g á l a t c. kiadványunkat összeállitjuk.

Ugyancsak saját folyóiratanyagunk azon cikkeiről, amelyek a vállalat kiemelt témáiról, az iparág, a gyártmányok, a technológia stb. fejlődési tendenciáiról szólnak, forditás, tömöritvény vagy kompiláció, esetleg szakirodalmi összeállitás készül. Ezek egy korlátozott és változó példányszámban, kb. kéthavonként megjelenő, esetleg ábrákkal is tarkitott, felső- és középfoku döntési szinteknek vagy kiemelt témákat gondozó információigényes munkahelyeknek szóló müszaki-gazdasági kiadványba kerülnek.

4.2 FELHASZNÁLÁS A SZELEKTÁLT, CÉLZOTT TÁJÉKOZTATÁSBAN

A szelektált, célzott tájékoztatás kialakulása és ügyrendje külön tárgyalást igényelne. A közel tiz éve bevezetett módszernek az a lényege, hogy a meghatározott témákra vonatkozó, nagy gonddal megszürt anyagot cimfelvételek és szükség esetén annotációk formájában meghatározott időpontokban juttatják el a tárgyév elején lerögzitett cimekre, a visszakeresést pillanatok alatt biztositó nyilvántartási rendszerben.

4.3 KÖRÖZTETÉS

A folyóiratok a feldolgozás után - a tárgyév elején végzett igényfelmérés alapján - köröztetésre kerülnek. Az igénylők egy-egy számindexet kapnak, ezek az év elején a köröztetésre igényelt folyóirat beérkezési kardex-lapjára kerülnek (a feldolgozók indexei után) olyan sorrendben, ahogyan az illető folyóirat az igénylők érdeklődésére számot tarthat. Ugyanilyen sorrendben kerülnek a számjelzetek a példányokra, amelyek igy automatikusan indulnak el a maguk utján.

SZAKFOLYÓIRATOK FELDOLGOZÁSÁNAK RENDJE

Sor-szám	Folyóirat cime	Feldolgozók és felhasználók					
		Kiadvány		Cimforditás	Annotálás	Cimleirás	Köröztetés
		Gyorsfigy.	Müsz.-Gazd.				
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1	Aluminium	-	-	OMKDK	-	0/8	-
2	ATZ	0/1	0/1	OMKDK	0/4	0/8	3,21,12,13.
3	Austro Motor	0/1	-	0/5	-	-	2,3,17,7,21.
4	Auto Volt	-	-	0/3	-	-	7,23.
5	Automatizálás	-	-	-	-	0/8	-
6	Automobil Industrie	0/1	0/2	0/4	0/4	-	3,21,22,13, 17,19.
7	Automotive Industries	0/2	0/2	0/6	0/6	-	21,13,17.

(A 0/ jelzetek a tájékoztatási dolgozókat jelzik, a 8. rovat jelzetei pedig a folyóiratra igényt tartó más szakembereket s egyben köröztetésének sorrendjét.)

4.4 KÖLCSÖNZÉS

A feldolgozás és a köröztetés után kerülnek a folyóiratok könyvtári kölcsönzésre.

4.5 REPROGRÁFIA ÉS FORDITÁS

A szelektált tájékoztatás, kiadványi tevékenység, köröztetés és kölcsönzés során felmerülő jogos igényeket reprográfiával vagy fordítással elégitjük ki, külön szabályozott igénybejelentés vagy rendelés alapján.

5. AZONOSITÁSI ÉS VISSZAKERESÉSI LEHETŐSÉG BIZTOSITÁSA

Röviden utalni kivánunk arra, hogy a feldolgozás évenként előre kidolgozott terv szerint folyik. A mellékelt minta szerinti táblázat már az év elején megszabja egy-egy folyóirat felhasználásának módját. A "O" indexszel jelzett belső munkatársak munkanaplót vezetnek a rájuk tartozó példányok feldolgozásáról és a nyert információk számáról.

Nem kell külön szólni a fénylyukkártyás feldolgozásról, amely épp a visszakeresés és az azonositás biztositására szolgál.

A kiadványi tájékoztatás során közölt információkat az eredeti forrás megjelölésén kivül ugyancsak sorszámmal látjuk el, igy ezek az információk is - a legkülönbözőbb szempontok szerint - visszakereshetők, azonosithatók, tehát speciális összeállitásokban felhasználhatók.

Már emlitettük, hogy sajátos kódrendszer teszi lehetővé a célzott tájékoztatás által nyujtott információk gyors és biztos azonositását és visszakeresését.

6. AZ ELJÁRÁS ELŐNYEI ÉS EREDMÉNYEI

Az eljárás - amelyet kb. 30 hazai és több mint 100 külföldi lap esetében alkalmazunk - lehetővé teszi, hogy egyetlen, vállalatunkat érintő közlemény se vesszen el. Az előzetes feldolgozás azt is biztositja, hogy a lapok köröztetésével kb. egyidőben kerüljenek kibocsátásra a célzott tájékoztatás kartonjai és a kiadványok, ami a nyelvi nehézségek áthidalását is elősegiti. Végül - de nem utolsó sorban - igen lényeges az, hogy a folyóiratok beérkezésével egyidőben és arányosan növekedik a fénylyukkártyás információs bázis, és bővülnek a környezetre, a piacra vonatkozó adatok, értesülések.

Az V. Nevelésügyi Kongresszus és a könyvtárak

KISFALUDI Sándor

1970 szeptemberében zárul az V. Nevelésügyi Kongresszus előkészitésének kétéves időszaka. Neves pedagógusokból álló négy témabizottság dolgozta ki a témák téziseit és a hozzájuk füződő ajánlásokat, amelyeket a legszélesebb körben, a legkülönbözőbb szinteken és összetételü tanácskozásokon vitattak meg. Igy sikerült elérni, hogy a kongresszus nem csupán a pedagógusok belső szakmai ügye lett, hanem az egész társadalomé. Sokan fejtették ki véleményüket a pedagógia egyik vagy másik kérdéséről, jelezve, hogy a nevelésben - közvetve vagy közvetlenül - minden állampolgár érdekelt. A könyvtárosok természetesen nagy érdeklődéssel figyelték a megnyilatkozásokat, sőt kezdeményezésükre külön munkabizottság alakult, amely a könyvnek, az olvasásnak, a könyvtárnak a nevelésben betöltendő szerepét, az ezzel kapcsolatos tennivalókat fogalmazta meg.

Ennek az irásnak a terjedelme semmiképpen sem teszi lehetővé, hogy a tézisekben kifejtett minden egyes gondolat könyvtári vonatkozásait ismertessük. Csak a legfontosabbakra térhetünk ki, azokra is sokszor csupán jelzés formájában.

Az I. téma: a gazdasági-társadalmi és tudományos-technikai fejlődésnek az iskolai nevelésre és oktatásra kiható fő tényezői. Tézisei a társadalmi fejlődés támasztotta igényeket sorra véve kiemelik, hogy "az iskolai tanitáson tul növekszik az iskolán kivüli, illetőleg az iskolát követően folyó továbbtanulás jelentősége, amit a tömegközlő eszközök pedagógiailag tervszerübb kihasználásával, a folyamatos önképzés lehetőségének megteremtésével, az egész életen át tartó tanulás igényének kialakitásával kell elősegiteni." Ehhez kapcsolódik az a megállapitás is, hogy "a nappali képzés mellett nagy szerepet kap a szabad idő növekedésének függvényében a délutáni, esti üzemi vagy egyetemi posztgraduális képzés..."

A könyvtárosok azonnal észreveszik e vitathatatlan megállapitások könyvtári vonatkozásait. A III. Országos Könyvtáros Konferencia nyilván foglalkozik majd a belőlük származó következményekkel, tennivalókkal. Az idézettek a könyvtárak fontosságának kiemelése mellett nyilván gyüjtőköri, módszertani, esetleg szervezeti problémákat is rejtenek magukban.

Egyébként a kongresszus egész anyagát áthatja az az alapelv, hogy az iskolának mindennél fontosabb feladata a tanulók személyiségének sokoldalu fejlesztése, amiben kellő hangsulyt kap az érzelmi, esztétikai nevelés mellett az önállóságra, az önálló ismeretszerzés és müvelődés készségére nevelés. A másik vissza-visszatérő gondolat, hogy "a meghatározott korhoz kötött iskolázás - bármilyen szinten - önmagában és a régi minták alapján akkor is képtelen feladatával megbirkózni, ha jelentékenyen növeljük az iskolák és a tanitó személyek számát. Ezért az iskolai nevelés ... egyik fő feladata az, hogy tanitsa meg a gyermekeket és az ifjakat tanulni, vezesse be őket a permanens önnevelésbe, tehát tegye őket hajlamossá és képessé

az egész életen át tartó további tanulásra. Ez a feladat megkívánja az iskolai nevelés szoros együttlátását és egyeztetését az előzetesen; párhuzamosan és várhatóan érvényesült és érvényesülő nevelői ráhatásokkal (... könyv és könyvtár...); de nem teszi lehetővé a... növekvő terheknek más tényezőkre való egyszerü átháritását." Amig az előbbiekben azt hangsulyoztuk, mennyi meggondolni- és tennivalót adnak a könyvtárosoknak az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei, itt arra szeretnénk a figyelmet irányitani, hogy a könyvtárak semmilyen szinten sem vállalhatják a társadalmi igényekből adódó feladatok zömét.

A II. témára - "Korunk nevelési feladatai és a nevelési tényezők együttmüködése" - vonatkozó tézisek egyrészt sok olyan követelményt tartalmaznak, amelyek megközelitő teljesitése is - bocsánat a kifejezésért! - futószalagon termeli majd a könyvtárlátogató ifjakat és felnőtteket, másrészt a tanulók öntevékenységre, önállóságra nevelése kapcsán ismételten utalnak a könyvtáraknak - ebben az összefüggésben természetesen elsősorban az iskolai könyvtáraknak - az oktató-nevelő munka folyamatában betöltendő szerepére. Abból indulnak ki, hogy "a modern kor embere ... permanens önképzésre szorul, s erre nyilván már az iskolai évek alatt meg kell tanitanunk". A mai helyzetről szólva nem kendőzik a rideg valóságot: "A jelenlegi tankönyveinkkel képviselt...tanulói egykönyvüségen mielőbb tul kellene jutnunk." - "Meg kellene szünnie annak a szemléletnek is, hogy az iskolai olvasás, olvastatás kizárólag az irodalmi órák feladata és csupán a szépirodalmi olvasmányokra szoritkozik." - "A könyvek, folyóiratok ilyen jellegü felhasználását sok objektiv tényező is akadályozza. Iskoláinkban már az épület megtervezésekor - és még napjainkban is - szinte figyelmen kivül marad a könyvtár." (Ez az utóbbi mondat a "szinte" nélkül még igazabb lenne...) - "Könyvtáraink állománya ma nem megnyugtató." - "Sürgető követelmény iskoláinknak folyóiratokkal való jobb ellátása is."

A helyzet felmérésén tul a korszerü igények is megfogalmazást nyertek. Ezek nemcsak az iskolai könyvtárak megfelelő elhelyezésére, az állományok nagyságára és összetételére vonatkoznak, hanem olyan kérdésekre is, amelyek megoldása - közvetve - az egész magyar könyvtárügy fejlődésének nagy lendületet adhatna. "Minél előbb ki kellene dolgozni a könyvet jobban felhasználó pedagógiai alapelveket, valamint oktatási módszereket, eljárásokat... Az ilyen jellegü oktatásra való felkészitést már a pedagógusképző intézményekben meg kellene kezdeni." - "Érdemes lenne megvizsgálni annak lehetőségét, hogy az általános iskola 3. osztályától a középiskola IV. osztályáig miképp lehetne a tanulókat bevezetni a könyvtárhasználati ismeretekbe."

Rámutatnak a tézisek a közmüvelődési könyvtárakkal való együttmüködés szükségességére: "Számolnunk kell azzal, hogy a tanulók teljes könyv- és folyóiratigényét iskoláink, kollégiumaink könyvtárai... perspektivikusan nem tudják kielégiteni. Szükség van tehát arra, hogy a közmüvelődési könyvtárak is fokozottabban foglalkozzanak a gyermekekkel és az ifjakkal, s hogy szolgáltatásaikat ennek megfelelően épitsék ki."

A III. téma cime: "A pedagógus hivatás és továbbképzés." Különösen a továbbképzésnek igen jelentősek a könyvtári vonatkozásai, mert az önképzést mint fő formát elfogadó elv és gyakorlat aligha képzelhető el szilárd könyvtári bázis nélkül. (Ennek időközben már a szervezeti formái is kezdenek kialakulni.)

A IV. téma: a neveléstudomány helyzete, feladatai, intézményei és más tudományokkal való kapcsolatai. Főként ez utóbbi keltheti fel joggal a könyvtárosok érdeklődését. Az olvasáspedagógiai kutatások termékenyitőleg hathatnak a könyvtárak tevékenységére, másrészt az iskolán kivüli könyvtárak sok értékes adalékkal járulhatnak hozzá a vizsgálódásokhoz. Aligha lenne szabad hosszu ideig elhanyagolni ilyen irányu közös tudományos kutatások megindítását.

Talán ennyi is elegendő arra, hogy a könyvtárak és a könyvtárosok felfigyeljenek az V. Nevelésügyi Kongresszus dokumentumaira. Alapos tanulmányozásuk, az ebből leszürt könyvtári konzekvenciák, de főként azok mielőbbi megvalósitása nemcsak a nevelésügyet, hanem az egész magyar közmüvelődést szolgálná.

Hozzászólások
a felszabadulás utáni magyar könyvtárügy kronológiájához

Röviddel lapunk 1970. évi 1. számának megjelenése után megérkeztek az első visszhangok a BERECZKY László által összeállitott kronológiára (KF 1970, 1.sz. 5-36.p.). Sajnos, e számunk zártáig olyan kevés idő maradt, hogy még mindig csak az "első" visszhangokról számolhatunk be.

Elsősorban azt kell megemlitenünk, hogy a szerkesztő bizottság egyöntetüen helyteleniti a 32. oldalon található alcim megfogalmazását: "A müszaki-gazdasági dokumentáció leválik a könyvtárügyről".

Hogy mi hiányzik a kronológiából, arra nézve - kérésünknek megfelelően - sok megjegyzést kaptunk. Mindegyiket köszönettel vettük. Anyagunk tárgyi gazdagitásán kivül arra is figyelmeztetnek, hogy világosan meg kell fogalmaznunk a kronológia összeállitásában követett elveket. (Ezeken az elveken természetesen változtatni is lehet, ha - amint reméljük - sor kerül, más keretek között, annak uj, bővitett kiadására.)

a) Az összeállitót többé-kevésbé kötötte a cikk előirányzott terjedelme (amelyet igy is alaposan tullépett). Nem vehetett be minden adatot, amelyet á l t a l á b a n érdekesnek, fontosnak tartott; bizonyos "nagyságrenden" belül kellett maradnia, az egész magyar könyvtárügyre jellemző tények bizonyos szük körében. E kör meghuzása természetesen nem sikerülhetetett egészen szabályosra - kimaradtak belőle valóban elsőrendü jelentőségü tények, s belekerültek olyanok, amelyekhez hasonló nagyságrendüt bőven lehetne találni a tudatosan mellőzöttek között.

b) Nem az e g y e d i intézmények, hanem a t i p u s o k fejlődésének érzékeltetésére törekedett az összeállitás. Ezért van az, hogy pl. a megyei könyvtárak 1952. évi szervezése kapcsán csak az elsőnek és az utolsónak a felavatását emliti. Ezt a tendenciát tükrözi a mutató felépitése is: egyetlen egyetemi vagy megyei könyvtár sem szerepel benne önállóan; s z e m é l y n é v is csak egy-egy olyan münek a szerzőjeként, amelyet a kronológia összeállitója a maga müfajában

uttörőnek itélt (a Kossuth-dijas könyvtárosokat pl. csak globálisan emliti a mutató, á l t a l á b a n a könyvtári munka elismerésének ilyen formáját emelve ki).

*

REJTŐ István, az MTA Könyvtárának mb. igazgatója, ezt irja a kronológiáról:

... az MTA Könyvtárával és a hozzá tartozó hálózati könyvtárakkal szükmarkuan bánt az összeállitó... A "Kronológia" által számbavett tényekhez tartozónak érzem a következőket:

1949. dec. 15. - Az 1949. évi XXVII. törvény, amely az Akadémia ujjászervezését megfogalmazta, foglalkozott az Akadémiai Könyvtárral is, fő feladataként jelölte meg az Akadémia keretei közt folyó tudományos kutatások támogatását. A Könyvtár legsajátosabb feladataként a magyar tudományos szakirodalom, mindenekelőtt a hazai akadémiai kiadványok külföldi cseréjének fejlesztését irta elő.

1951 folyamán megnyilt az Akadémiai Könyvtár nemzetközi szempontból is jelentős Keleti Gyüjteménye.

1954 tavaszán indult meg a Könyvtár Kézirattára és Régi Könyvek gyüjteményében a hazánkban első nagyszabásu, tudományos alapokra fektetett könyvkonzerváló akció.

1963. szept. 27. - Az MTA elnöksége határozatával létrehozta a Könyvtár szervezetében az Akadémiai Levéltárat.

A közzétett "Kronológiá"-ból visszakövetkeztethető szerkesztési elvekből következik, hogy nem kaptak helyet az alábbi tények:

1949. október. - Az MTA Elnöksége létrehozta az Irodalomtudományi Dokumentációs Központot, amelynek feladata volt a nemzetközi szakirodalom feldolgozása és az összegyüjtött anyag szelektiv közlése (Irodalomtudományi Értesitő, Bibliográfiai Figyelő).

1952 folyamán az MTA Elnökségének utasitására az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának szervezetében megalakult a kandidátusi és doktori disszertációk teljes anyagát felölelő különgyüjtemény.

1953 tavaszán létrejött az MTA Könyvtárának mikrofilmtára és fotolaboratóriuma.

1956-ban megindult a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei c. kiadványsorozat, amely idén tulhaladja a 60. számot.

1968. december. - Megkezdte müködését a Rank Xerox 914, majd egy fél év mulva egy Rank Xerox 920-as gépet üzemeltető Reprográfiai Szolgálat, amely összakadémiai céloknak alárendelve önköltségi áron készit másolatokat az akadémiai kutatás számára.

Gyarapithatnám a hiányolt tételek számát, de az átnézés során az is kitünt, hogy más könyvtárügyi események is hiányoznak a kronológiából. Igy

az OKK és ODK által rendezett első háromhónapos könyvtárosi és dokumentalista tanfolyam;

az ETO első magyar nyelvü táblázatának 1949. évi megjelenése (az összeállitásban csak a 4. kiadás szerepel);

az országos könyvtártörténeti kutatások helyzetéről rendezett ankét;

az uj szovjet osztályozási rendszert megvitató ankét;

a mintakatalógus megjelenése;

a megyei könyvtárak feldolgozó munkájának meginditására szervezett brigádmozgalom;

az OSzK kétéves tanfolyama egyetemet és főiskolát nem könyvtárszakon végzett könyvtárosok számára.

...Módszertanilag helyes lett volna, ha egy-egy mozzanat megjelenésekor, amennyiben annak folytatása, megváltozása vagy lezárása a későbbiekben felmerül, ezt a tényt valamilyen formában jelezné a kronológia. Ugyanigy a megszünés vagy változtatás stb. dátumánál utalni lehetne a korábbi előfordulás időpontjára.

Amit jeleztem, ... csupán azt kivánja érzékeltetni, hogy érdemes volna egy nagyobb terjedelmü, igy nagyobb teljességre törekvő kiadványban közzétenni könyvtárügyünk negyedszázados kronológiáját.

*

RÓZSA György, az MTA Könyvtárának igazgatója, aki jelenleg a Palais des Nations könyvtárát vezeti, Genfből reagált kérésünkre:

Az IATUL budapesti ülése megemlitve, a CIDSS-é, a FID C/3-é miért nem? Kimaradt a "Külföldi tanulmányutak", hasznos kiadvány volt. Fontosabb tisztségek nemzetközi szakmai szervezetekben (pl. a FID magyar alelnöke)? Könyvtári-tájékoztatási vonatkozásu kandidátusi disszertációk? "Könyv és könyvtár a magyar társadalomban"? Egyáltalán ötletszerü a müvek citálása; kimaradt pl. Polzovics munkája, az első dokumentációs kézikönyv, Szilágyié a munkáskönyvtárakról stb.; mi a válogatás kritériuma?

A könyvtári reprográfia kezdetei és első eredményei Magyarországon (mikrofilm, mikrolap az MTA-n)?

A kronológia érdekes, hasznos, de talán egyben-másban kiegészithető.

*

CSÜRY István, a KLTE Központi Könyvtárának igazgatója, kénytelen volt megállapitani, hogy erről a könyvtárról nem tesz említést a kronológia. Pedig:
... A felszabadulás utáni első - ma is folyamatosan megjelenő - könyv- és könyvtártörténeti, ill. elméleti orgánumot mi inditottuk, Évkönyvünk személyében (1953); e kiadvány cime 1967-ben "Könyv és könyvtár" lett. 1957-ben tájankétot tartottunk a vidék szakkönyvtári ellátása tárgyában (innen indult ki a ma már hivatalossá vált regionális könyvtári koncepció). 1961-ben országos ankétot rendeztünk a szocialista tudományos könyvtár lényege, jellege, mibenléte tárgyában; az ankét referátuma sok-

szorositásban megjelent. Meg lehetne emliteni a tudományos könyvtárak közötti első munkaversenyt, amit 1949-ben mi kezdeményeztünk s a Pécsi és Szegedi Egyetemi Könyvtárral folytattunk...

*

1963. ápr. 1-én a Veszprém megyei Kővágóörsön megalakult az ország első (kis vagy falu-) körzeti könyvtára - irja kronológiánk kiegészitéséül KERTÉSZ Károly, a tapolcai városi és járási könyvtár igazgatója, mellékelve a körzeti könyvtárat ismertető füzetet.

*

Köszönjük a hozzászólásokat - várjuk a továbbiakat!

külföldi hirek x külföldi hirek x külföldi hirek x külföldi

A DAINTON-JELENTÉST elvben elfogadta az angol kormány. Előreláthatólag 1971-ben felállitják a Nemzeti Könyvtári Hatóságot, amely - a jelentés alapgondolatának megfelelően - egységes szervezetbe foglalja a nagy országos könyvtárakat. Az egységesités egyik konkrét eredménye az lesz, hogy közös épülettömböt emelnek a British Museum Könyvtárának és az Országos Természettudományi és Találmányi Könyvtárnak (NRLSI) az elhelyezésére. (Liaison, 1970. május.)

AZ ÜZEMI KÖNYVTÁRAK helyzetét kérdőivekkel mérték fel 1969-ben az NSZK-ban. Nem mindenki küldte vissza a kérdőivet, igy csak 326 könyvtárról szereztek adatokat. Ezek 1968-ban 1,3 millió dolgozót láttak el, 1,7 millió kötettel rendelkeztek (96 könyvtár 5000-nél több kötettel). A kölcsönzések száma megközelitette a 4 milliót, ebből több mint 1 millió az ismeretterjesztő és szakkönyv. 256 könyvtár szabadpolcos, 54 zártpolcos, a többi vegyes rendszerben dolgozott. 122 könyvtárnak volt főhivatásu vezetője. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei. 1970. 3. sz.)

ETO-JELZETES TEZAURUSZT ad ki a vizügyi dokumentáció szakterületéről a Deutsche Dokumentations-Zentrale Wasser. A tezaurusz több mint 5000 szakkifejezést tartalmaz, három oszlopban elhelyezve: a betürendben sorakozó, ETO-jelzettel ellátott német kifejezések mellett angol és francia megfelelőjük áll. Külön angol és francia nyelvü betürendes index utal a német nyelvü jegyzék adataira. A kiadvány az év közepén jelenik meg, az "Order system for the documentation water" II. részeként. (FID News Bulletin, 1970. 4. sz.)

TERMESZETTUDOMÁNYI TÁJÉKOZTATÁSI világrendszer (UNISIST) létrehozásának lehetőségéről tárgyalt 1969 decemberében, Párizsban az Unesco és az ICSU (International Committee of Scientific Unions) közös Központi Bizottsága. Megtárgyalták az UNISIST-nek a francia J.C. Gardin által kidolgozott vázlatos tervezetét, valamint két ehhez kapcsolódó tervezetet a természettudományi periodikumok világregiszteréről és az osztályozási rendszerek összehasonlitó vizsgálatáról. A bizottság leszögezte, hogy a rendszert a jelenlegi természettudományi tájékoztatási rendszerek önkéntes együttmüködéséből kiindulva kell kiépiteni; anyagát nem lehet mereven elválasztani sem a technológia, sem a társadalomtudományok anyagától. Az UNISIST gyakorlati megvalósitása felé döntő lépést tesznek 1971-ben, kormányközi konferencia rendezésével. (Bibliography, Documentation, Terminology, 1970. 2. sz.)

A KIELÉGITETLEN KÉRÉSEKET elemezte a Kaliforniai Egyetem Berkeley-i központi könyvtárának vizsgálata. Az esetek 21,8 %-ában saját hibájából nem kapta meg a könyvet az olvasó, mert rosszul irta a jelzetét, illetve nem találta meg a polcon, bár a helyén volt. Egyéb hibaforrások: rossz helyre osztották vissza a könyvet (2,2 %), a raktáros nem találta meg, bár a helyén volt (2,34%), már visszakerült a könyvtárba, de még nem ért a helyére (1,09 %). Könyvtárközi kölcsönzés utján 16 000 kötet került ki a könyvtárból, de ezek hiánya csak 0,84 %-ban volt oka a kérések elutasitásának. (Library Journal, 1970. 5. sz.)

Tájékoztatás az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968-1970. évi tevékenységéről

Az OKDT utolsó kétéves munkaterve 1969 végén zárult. 1970-re csupán kiegészitő munkaterv készült, amely elsősorban a III. Országos Könyvtáros Konferencia előkészitését szolgáló feladatokat tartalmazza. Bár összefoglalásunk még az év közepén készült, az előre megállapitott program alapján az 1970. évről is tájékoztatást adhatunk.

A Tanács és tagozatai a következő témákban foglaltak állást és segitették a Müvelődésügyi Minisztérium irányitó tevékenységét és a könyvtárügy fejlődését.

"A közmüvelődési könyvtárak helyzete és fejlődése közmüvelődésünk mai rendszerében" c. előterjesztést a Tanács k ö z m ü v e l ő d é s i tagozata 1969-ben tárgyalta. (Lásd: A közmüvelődési könyvtárak helyzete és fejlődése, Könyvtári Figyelő, 1969. 1.sz. 5-24. p.; Az OKDT vitájából, KF 25-28. p.) E témával kapcsolatos munkálatok egyik kézzel fogható eredménye az "Alapelvek és követelmények a közmüvelődési könyvtárak távlati tervezéséhez" c. dokumentum, amely ugyan még tárgyalás alatt van, de a közeljövőben nyilvánosságra kerül, és alapja lesz a IV. ötéves terv fejlesztési terveinek, hosszu időre kijelölve és segitve a közmüvelődési könyvtárügy fejlődését.

Megtárgyalta a Tanács az iskolai könyvtárügy problémáit és fejlesztésének irányelveit (előadó ARATÓ Ferenc, az OPKM igazgatója), továbbá ennek kiegészitéseképpen a szakmunkásképző iskolák tanulóinak könyvtári ellátását (előadó KISFALUDI Sándor, az OPKM osztályvezetője). (Lásd: Az OKDT hirei, KF 1969. 1.sz. 90-91.p.; ARATÓ Ferenc: Az iskolai könyvtárak jelene és jövője, KF 1969. 2-4.sz. 21-32.p.) A Tanács által elfogadott állásfoglalások érvényesültek azokban a későbbi munkákban, amelyeket az MM Könyvtárosztálya és az OPKM részben az 5. Nevelésügyi Konferencia, részben a III. Országos Könyvtáros Konferencia előkészitése során végzett, kidolgozva a 18 éven aluli ifjuság olvasásáról és könyvtári ellátásáról szóló jelentését és javaslatait. Ez szolgált alapul az MSzMP Agitációs és Propaganda Bizottságának a fenti kérdésben kialakitott állásfoglalásához.

A harmadik nagy jelentőségü téma: a könyvtárak müszaki fejlesztésének irányelvei, amelyet az 1969 októberi veszprémi tanácsülés vitatott meg. (HORVÁTH Tibor: A könyvtárak müszaki fejlesztése, KF 1969. 2-3.sz. 84-119.p.; A könyvtárak müszaki fejlesztésének irányelvei. /Tervezet./ KF 4.sz. 52-55.p.; Az OKDT vitájából, KF 4.sz. 62-64.p.) A Tanács állásfoglalása elősegitette a müszaki fejlesztés szükségességének szélesebb körü felismerését, az anyagi alapok megteremtésére irányuló törekvéseket, a gépesités problémáival foglalkozó szaktanfolyam meginditását.

Napirendre kerültek "A tudományos és szakkönyvtári hálózatok" kérdései is (Gyula, 1968. junius, előadó: dr. PATAKY Ernő és BERECZKY László, a KMK Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Osztálya vezetője és munkatársa); gyakorlati problémáik tisztázása különösképpen az 1018/1956. évi Mt-határozat reviziója során érvényesül.

A Könyvtárigazgatási Szakbizottság előkészitő megbeszélései után megtárgyalta a Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat a tudományos és szakkönyvtárak tervezési és beszámolási rendszerének módositására vonatkozó javaslatot (Veszprém 1969. október, előadó: BERECZKY László, a KMK Tudományos Könyvtárak Módszertani Osztálya vezetője). Az MM ennek figyelembevételével módositotta a tudományos és szakkönyvtárak statisztikai adatszolgáltatásának rendszerét.

A Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat meghallgatta és megvitatta "A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitüzései a 3. ötéves tervidőszakban" c. tájékoztatást dr. LÁNG Imre, az MM Könyvtárosztály h. vezetője előadásában (Az OKDT hirei, KF 1969. 1.sz. 90-91.p.), továbbá a referensz-szolgálat problémáit elemző tanulmányt, amelyet FREY Tamásné, akkor még a KMK munkatársa, készitett (Az OKDT hirei, KF 1969. 2-3.sz. 134.p.).

A Közmüvelődési Könyvtári Tagozat napirendjére tüzte a "kiemelt", azaz főfoglalkozásu könyvtárossal müködő községi könyvtárak helyzetéről szóló jelentést és a hozzáfüzött javaslatokat (1968. december, előadó: ARATÓ Attila és SIMON Zoltán, a Hajdu-Bihar Megyei Könyvtár igazgatója és munkatársa). Behatóan foglalkozott a községi könyvtárak munkájának személyi és tárgyi feltételeivel. Az előterjesztett vitaanyag és a tanács állásfoglalása több vetületben hasznositható (igy pl. a bérezés, a képzés és továbbképzés fejlesztése, az irányitás javitása terén stb.), főképpen azonban a 4. ötéves terv előkészitése során.

Foglalkozott a Tagozat a Gorkij Könyvtár feladataival és gyüjtőkörével, a könyvtár igazgatójának, SÁNDOR Lászlónak előterjesztése alapján.

A Dokumentációs és Bibliográfiai Tagozat megvitatta az orvosok körében végzett szakirodalmi és tájékoztatási igényvizsgálat eredményeit (előadó SZEPESI Zoltánné az OOK osztályvezetője), továbbá a pedagógiai dokumentáció helyzetét és fejlesztési terveit (előadó ARATÓ Ferenc, az OPKM igazgatója). A Tagozat munkája korábbi vezetőinek (dr. LÁZÁR Péter és dr. BALÁZS Sándor) szinte egyidejü hosszas külföldi kiküldetése következtében sokáig szünetelt; előreláthatólag az év második felében indul meg ujból, uj vezetők irányitásával.

Esetenként a Tanács ügyvezető e l n ö k s é g e is részt vett egyes témák előkészitésében, igy pl. kibővitett elnökségi ülésen vitatta meg a szakfelügyeletről szóló utasitástervezetet és az 1018/1956. évi Mt-határozatot módositó rendelettervezet első változatát.

A Tanács 1969-ben beszámolt tevékenységéről a miniszterhelyettesi reviziós terület vezető testületének, amely a végzett munkáról szóló jelentést és a Tanács tevékenységének eddig kialakult irányát, továbbá a Tanács munkatervét jóváhagyta.

- • -

A Tanács az elmult időszakban több kiváló szakemberrel bővült. Uj tagjai: ARATÓ Ferenc, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Muzeum igazgatója; GERGELY István, az SZMT Központi Könyvtára vezetője, Szombathely; HEGYI Nándor, a Csepel Autógyár Könyvtára vezetője; dr. KIRÁLYI Ernő, a MÉM Információs Központ főigazgatója; dr. LŐRINCZ Gyula, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem könyvtárigazgatója; PAPP István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója; dr. REJTŐ István, az MTA Könyvtára mb. igazgatója. - A Tanács tagjainak száma jelenleg 49.

A Dokumentációs Tagozat uj elnöke dr. LÉVAY Tamásné, az OMKDK mb. főigazgatója; alelnöke JÁNSZKY Lajos, az OMFB főosztályvezetője, aki egyben a FID Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke; titkára dr. FÖLDI Tamás, a magyar FID C/3 bizottság vezetője.

Nyugdijba vonult dr. KORDOS László; a Tanácsban végzett munkájáért ezuton is köszönetünket fejezzük ki.

Meghalt KŐHALMI Béla, V. dr, WALDAPFEL Eszter. Emléküket kegyelettel megőrizzük.

- • -

Az OKDT tanácskozásai ez évben főképpen a III. Országos Könyvtáros Konferencia előkészitése jegyében folynak.

A Tanács teljes ülése elé kerülnek az alábbi témák: 1. Könyvtár, tudományos tájékoztatás és társadalom (előadó dr. KOVÁCS Máté). 2. Az 1018/1956. évi Mt-határozat módositása (előadó dr. LÁNG Imre). 3. A központi könyvtári szolgáltatások helyzete és fejlődése (előadó dr. SEBESTYÉN Géza). 4. A korszerü könyvtáros pályaképnek megfelelő képzés és továbbképzés problémái (előadó dr. KOVÁCS Máté). 5. A bibliográfia időszerü kérdései (előadó FÜGEDI Péterné).

A K ö z m ü v e l ő d é s i Könyvtári Tagozat megvitatja a "Könyvtár és müvelődés" c. témát (előadó FUTALA Tibor).

A Tanács és a tagozatok munkájának számbavétele alapján megállapitható, hogy az 1968-1969. évekre előirányzott munkaprogram reális volt és könyvtárügyünk élő problémáival, a jelen vagy a közeljövő feladataival foglalkozott. Nem teszik problematikussá a munkaterv realitását azok a témák sem, amelyek nem kerültek tárgyalásra.

A legtöbb esetben olyan munkákról van szó, amelyek elkészültek ugyan, de valami ok miatt nem kerültek a Tanács elé (pl. a közművelődési könyvtárak normativái), vagy kidolgozásuk csupán késik, és a jövőben feltétlenül napirendre kerülnek.

- . -

A SZAKBIZOTTSÁGOK MUNKÁJA

A Tanács tevékenységében jelentős helyet foglalnak el a szakbizottságok. Az 1965. évi átszervezés után megmaradt kis számu szakbizottság folyamatosan dolgozik, s számos eredmény füződik tevékenységükhöz. Az alábbiakban röviditve közöljük az 1969. évről szóló jelentésüket és idei munkatervüket.

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS KIADVÁNYI SZAKBIZOTTSÁG

A szakbizottság tevékenysége az előző évekhez viszonyitva 1969-ben csökkent; egyrészt ugyanis több, általa korábban végzett operativ feladat (pl. pályázatok meghirdetése és elbirálása vagy a kiadványok adminisztrációja) nem merült fel 1969-ben, másrészt a könyvtártudományi kutatásokkal kapcsolatos szakbizottsági teendők is csak az utóbbi időben tisztázódtak. A KMK-val történt megállapodás szerint az operativ és adminisztrációs feladatokat a KMK hivatali feladatként látja el, a szakbizottság pedig mint a kutatások irányát, programját meghatározó és az eredményeket értékelő szaktestület vesz részt a munkában. Esetenként hosszabb távon is számba veszi és értékeli a könyvtártudományi kutatásokat és kiadványokat.

Megvitatta a szakbizottság FREY Tamásné jelentését az 1968. évi könyvtártudományi kutatások helyzetéről (FREY Tamásné: Könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások 1968-ban, KF 1969. 1.sz. 58-63.p.). Kialakitotta a KMK-val közösen a könyvtártudományi kutatások központi programját. 1969 utolsó negyedében felkérte a nem az MM felügyelete alá tartozó könyvtárakat, hogy kutatási témáikat jelentsék be a KMK-nak. Folyamatosan részt vesz a következő tervidőszak (1971-1975) könyvtártudományi tervének kialakitásában.

ORSZÁGOS OSZTÁLYOZÁSI BIZOTTSÁG

A munkatervében megjelölt főbb feladatokat a bizottság az alábbiak szerint valósitotta meg:

a) Az ETO reviziójával kapcsolatosan több tervezetet (P-jegyzéket és egyéb javaslatot) tanulmányozott, és több észrevételt küldött meg a FID Osztályozási Osztályának. A készülő teljes magyar ETO-kiadás munkái közben felmerült észrevételei nyomán a FID Osztályozási Osztálya több korrekciós jegyzéket adott közre.

b) A bizottság foglalkozott a FID-hez terjesztett több magyar javaslattal is, igy a 78 Zene (PETHES Iván, az OSZK munkatársa előterjesztésében) és a 943.9.0... Ma-

gyarország történelme szakok módositási javaslataival, ill. külön bizottságában a 666 Szilikátiparok reviziójával, mely a KGST munkacsoportok keretén belüli kialakitás után került a FID-hez.

c) A FID/C3-ban közremüködő magyar munkacsoport, mint az OOB munkabizottsága, számos javaslatot alakitott ki a közgazdaság, jogtudomány és néprajz területén.

d) A FID Központi Osztályozási Bizottságának 1968. évi két értekezletén dr. LÁZÁR Péter helyetteseként a bizottság titkára, dr. BABICZKY Béla vett részt. A FID Magyar Nemzeti Bizottsága 1969-ben a FID/CCC magyar tagjaként dr. SEBESTYÉN Gézát, a bizottság elnökét delegálta. A KGST tudományos tájékoztatási intézetei ETO-szakértőinek értekezletein mindkét évben a bizottság titkára vett részt (1968-ban Prágában, 1969-ben Moszkvában).

e) A hazai osztályozáselméleti kutatások lehetőségeinek kérdéseit vizsgáló referátum az ezzel megbizott tag visszalépése miatt nem került elkészitésre, a bizottság ülésein azonban a téma többször szerepelt, és több osztályozásmódszertani kérdés került megvitatásra.

f) Az OOB tagjainak nagy része aktivan közremüködött az ETO teljes magyar kiadásának munkáját irányitó szerkesztőbizottságban, illetve az egyes szakok táblázatainak munkálataiban.

Főbb feladatok a bizottság 1970-1971. évekre elfogadott munkatervében: 1. Az ETO reviziójával kapcsolatos FID-tervezetek figyelemmel kisérése és tanulmányozása, a szükségesnek itélt esetekben észrevételek kialakitása és eljuttatása a FID Osztályozási Osztályához. - 2. A magyar fejlesztési javaslatok összegyüjtése, elbirálása, illetve fejlesztési javaslatok kialakitása, ezek eljuttatása a FID Osztályozási Osztályához. - 3. A FID/CCC, a FID/C3 és egyéb FID osztályozási bizottságok munkájában való részvétel, továbbá a KGST ETO-szakértők munkájában való közremüködés. - 4. Az ETO hazai alkalmazásával kapcsolatos problémák elvi és módszertani megvitatása. - 5. Az osztályozáselméleti kutatások hazai lehetőségeinek vizsgálata. - 6. Tájékoztatás az osztályozással kapcsolatos kérdésekről megfelelő publikációk révén, ill. ilyenek megjelenésének elősegitése. - 7. Az osztályozási továbbképzés kérdései.

Az 1970-re tervezett ülések témái: Az osztályozási továbbképzés kérdései (BABICZKY Béla); - Az indexelés kérdései; Az osztályozáselmélet kérdései (mindkét előadás meghivott előadóval); - Az osztályozással kapcsolatos kutatások publikációs lehetőségei (SEBESTYÉN Géza); - Tájékoztatás az ETO magyar kiadásáról (BABICZKY Béla); - Tájékoztatás a FID/C3 munkájáról (FÖLDI Tamás); - Tájékoztatás a FID/CCC munkájáról (SEBESTYÉN Géza).

BIBLIOGRÁFIAI SZAKBIZOTTSÁG

Az ujjászervezett bizottság (lásd: az OKDT hirei, KF 1969. 1.sz. 91.p.) 1969. április 17-én tartotta alakuló ülését, melyen a következő munkatervet fogadta el:

1. A hazai bibliográfiai tevékenységről értékelő helyzetkép készitése, kérdőives felmérés alapján; 2. A Magyar Folyóiratok Repertóriuma aktuális kérdéseinek megvitatása.

1969-ben további két ülést tartott a bizottság (októberben, ill. decemberben), és az alábbiakkal foglalkozott:

1. Bibliográfiai felmérés: a hálózati központokból visszaérkezett kérdőiveket a bizottság tagjai vállalt szakterületüknek megfelelően dolgozzák fel. Eddig három referátum készült el: állam- és jogtudományi bibliográfia (dr. NAGY Lajos); pedagógiai bibliográfia (KOVÁCS Zoltánné); mezőgazdasági bibliográfia (GALLAI Ervin). A további referátumok elkészitésére és a kész anyagok megvitatására 1970-ben kerül sor.

2. A Magyar Folyóiratok Repertóriumának reformjával kapcsolatos referátumot (FÜGEDI Péterné) a bizottság 1970. februárjában tárgyalta.

3. Munkaprogramon kivül vitatta meg az alábbi témákat: a) "A könyvtárak bibliográfiai és dokumentációs összeállitásainak bejelentése" c. tervezet; b) A bibliográfiai munka gépesitése (HORVÁTH Tibor szóbeli tájékoztatója alapján).

A bizottság 1970-ben a bibliográfiai felmérés alapján további referátumok folyamatos elkészitését és megtárgyalását iktatta programjába. Elsőként a jog- és államtudomány, valamint az orvosi és biológiai tudományok bibliográfiai helyzetét vitatják meg.

A munkaprogramon kivül megtárgyalásra kerülnek előreláthatólag az IFLA moszkvai ülésére készülő magyar hozzászólások és a III. Országos Könyvtáros Konferenciára készülő bibliográfiai referátum.

IGAZGATÁSI SZAKBIZOTTSÁG

A Szakbizottság 1969-ben két plenáris ülést tartott.

A január 9-i ülésen "A tudományos és szakkönyvtárak tervezési és beszámolási rendszerének reformja" c. tervezetet vitatta meg, BERECZKY László előterjesztése alapján. (Az OKDT hirei, KF 1969. 1.sz. 91.p.) Beható vita után egységes álláspontot alakitott ki, javasolta a tervezet átdolgozását és az átdolgozott változat megvitatását az OKDT-ben. (Az ősz folyamán Veszprémben ezt az anyagot vitatta meg a Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat.)

A szeptember 24-i ülést a Szakbizottság a Könyvtárgépesitési Munkabizottsággal együtt rendezte. Az ülés napirendjén a könyvtárak müszaki fejlesztéséről előterjesztett irányelvek tervezetének és az azt indokló dokumentumnak, valamint KOVÁTS Zoltán kiegészitő javaslatának megvitatása szerepelt. (Lásd: KF 1969. 4.sz. 52-64.p.)

Az ülés résztvevői - néhány kisebb észrevételtől, módositó javaslattól eltekintve - a könyvtárgépesitési kooperációval egyetértettek, realitásáról meggyőződtek, s javasolták a dokumentumok kiadását.

A bizottság 1970. évi programján a következő témák megvitatása szerepel: 1. Az MSZMP tudománypolitikai irányelvei és a könyvtári-információs rendszer (dr. CSÜRY István). - 2. Könyvtárosok besorolási és bérezési rendszere (FUTALA Tibor). - 3. Az egységes könyvtárstatisztikai rendszer problémái (BERECZKY László). - 4. Nagy tudományos könyvtárak igazgatási mechanizmusa és szervezete. Leiró tájékoztatás egy felmérés alapján. Főbb tendenciák, problémák (dr. CSÜRY István). - 5. A könyvtárfenntartó szervek irányitó tevékenysége. Irányelvek és szempontok a fejlesztő, irányitó és ellenőrző munkához (SZENTE Ferenc). - 6. Egyetemi könyvtárak és általános gyüjtőkörü tudományos könyvtárak fejlődési tendenciái (előadó hiányában 1969-ről áthuzódó téma). - 7. A szakkönyvtárak fejlődési tendenciái (előadó hiányában 1969-ről áthuzódó téma).

KÖNYVTÁRÉPITÉSI ÉS BERENDEZÉSI SZAKBIZOTTSÁG

A bizottság munkája szorosan összefonódott a KMK hasonló tevékenységével, mivel személy szerint ugyanazok foglalkoznak a könyvtárépités kérdéseivel a KMK-ban is. Tagjai azonban a Szakbizottság nevében általában csak nagyobb jelentőségü - valóban bizottsági döntést igénylő - esetekben léptek fel.

A könyvtárépitési tanácsadószolgálat általánosan ismertté vált, igénybevétele mégis rendszertelen. Sajnos, az igénylők igen gyakran csak utólagos igazolást várnak elrontott tervekhez.

1969-ben hat megyei könyvtár (Szolnok, Miskolc, Nyiregyháza, Szombathely, Győr, Tatabánya) és hét városi, ill. járási könyvtár (Cegléd, Jászberény, Kiskőrös, Makó, Dunaujváros, Ajka, a FSZEK soroksári fiókja) épitésével, átalakitásával, berendezésével kapcsolatban adtak szakvéleményt a bizottság tagjai, a tervek felülvizsgálata és helyszini konzultációk alapján. Ezen kivül 8 községi, ill. üzemi könyvtárnak nyujtottak különböző mértékü segitséget, programkészités és berendezési tervek készitése tárgyában.

1970 első félévében a könyvtárépitési és berendezési szaktanácsadást hat tudományos és szakkönyvtár, két megyei könyvtár (Kecskemét, Békéscsaba), öt városi és járási, négy községi és üzemi és egy iskolai könyvtár vette igénybe.

KÉPZÉSI ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI SZAKBIZOTTSÁG

Miután a szakbizottság jelentését és munkatervét lapzártáig nem vettük kézhez, tevékenységével kapcsolatban csak elmult évi közleményünkre utalunk. (Az OKDT hirei, KF 1969. 2-3.sz. 134.p.).

N. RÁCZ Aranka

A gyűjtőköri kooperáció hírei

Az állam- és jogtudományi gyüjtőköri kooperációs kör keretében a pécsi Egyetemi Könyvtár osztályvezetője, dr. Román Lászlóné elkészitette a "Táblázat az állam- és jogtudományi irodalom gyüjtésének megosztásához" c. jegyzéket. Ennek alapján alakitják majd ki a kör tagjai az állam- és jogtudomány végleges szakterületi bontását és döntenek a részterületek szakirodalmi gyüjtésének helyeiről.

A müszaki gyüjtőköri együttmüködés területén 1970. junius 16-án az Épitésügyi Tájékoztatási Központban tartotta alakuló ülését az épitőipari kooperációs kör. A 60 meghivott 80 százaléka jelent meg, ezek többsége a megbeszélésen aktivan is részt vett. Kovács Dezső, az ÉTK osztályvezetője ismertette a báziskönyvtár (ÉTK) elképzeléseit a kör programjára és szervezetére vonatkozóan. A gyüjtőköri együttmüködés célját a szakirodalmi ellátás javitásában jelölte meg, bejelentette, hogy a KMK és az ÉTK közösen megkezdte az épitőipar és az épitőanyagipar szakirodalmi ellátottsági vizsgálatát. Az épitőipar országos ellátottsági helyzetének ismeretében a közösen megoldandó feladatok pontosan rögzitendők lesznek. Ismertette az előadó azokat a hálózati szolgáltatásokat, amelyek már a közeljövőben szélesebb körben is kiépithetők, például az 1966-1970. évi külföldi szakfolyóiratok lelőhelyjegyzéke. (Az OMKDK és a BMEKK képviselői az értekezleten vállalták a hálózati lelőhelyjegyzék kiegészitését saját szakállományukkal.) Kiadás előtt áll 1100-1200 épitésügyi szakfolyóirat adatait tartalmazó jegyzék és a legfontosabb épitésügyi kiadók listája. Folyamatosan szándékoznak közreadni előszerzeményi jegyzéket. Felhivta a figyelmet a mindenki számára rendelkezésre álló hálózati KC-ra. Nagy érdeklődést váltott ki az a bejelentése, hogy az ÉTK vállalja a selejtezett állományrészek elhelyezését és felállitását. A kooperációs kör szervezetére vonatkozóan javasolta, hogy a jövőben, a nagy létszámra való tekintettel, a kör munkáját 10-12 tagu bizottság irányitsa, a többi résztvevő könyvtárral postán és telefonon érintkezzenek.

Vita alakult ki a dokumentumok kölcsönzési lehetőségeiről. Kevés intézmény rendelkezik reprográfiai felszereléssel, eredeti dokumentumot pedig nem kölcsönözhetnek. Megoldásként Kovács Dezső a szokásos anyagi feltételek mellett felajánlotta az ÉTK másoló berendezéseit. A konkurrens vállalatoknak adandó dokumentumok és információk nyujtásától azonban, a fenntartó intézmények érdekeire való tekintettel, a könyvtárosok továbbra is kénytelenek elzárkózni.

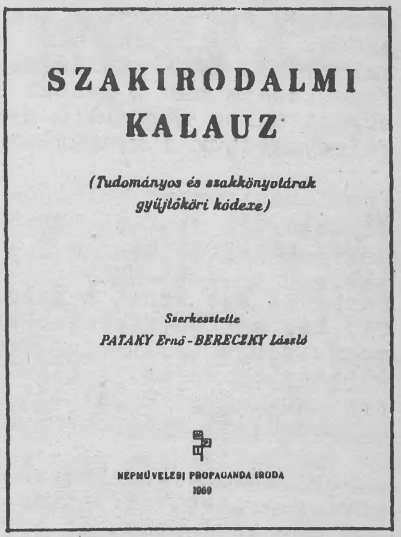
Felmerült a megbeszélésen a szakterület részletes bontásának igénye.

A müszaki szakterületen a közeljövőben több kooperációs kör megalakulása is várható - a bányászat, a kohászat, az épitőanyagipar, a gépészet, az automatizálás, a papiripar gyüjtőkörében.

KONDOR Imréné

Szakirodalmi kalauz. (Tudományos és szakkönyvtárak gyüjtőköri kódexe.) Szerk. Pataky Ernő, Bereczky László. (Közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ.) Bp. Népmüvelési Propaganda Iroda, 1969. 692 p.

Ünnepnapnak számit a könyvtárügyben a régen várt, "Gyüjtőköri kódex" néven oly sokat emlegetett kiadvány megjelenése. Nemcsak azért, mert egy többéves és a könyvtárak igen széles körének aktiv közremüködését igénylő országos vállalkozás szervezési periódusának befejezését jelzi, hanem azért is, mert a Kalauz közrebocsátása lehetővé teszi, hogy a társadalom a könyvtári együttmüködés nyujtotta előnyökről értesüljön és ezeket a maga számára hasznosithassa.

A kiadvány 6 fejezetre oszlik. Előszavában LÁNG Imre ismerteti röviden a gyüjtőköri munkálatok célját, a szervezet (kooperációs körök) eddigi eredményeit és perspektiváját. Az előszót követő Bevezető-ben (I. fejezet) a szerkesztők közlik azon tudományterületek sorát, amelyekre nézve a Kalauz információkat tartalmaz, és tájékoztatnak a kiadvány szerkesztésében követett elvekről, módszerekről. A II. fejezetet a használathoz szükséges tudnivalóknak szánták. A III. fejezet már szisztematikus elrendezésü adattár, melyben a szerkesztők az egyes tudományterületek szakterületi tagozódását és az ezek irodalmát gyüjtő könyvtárak közötti kapcsolatot kivánták szemléltetni. A IV. fejezet az állománygyarapitási együttmüködésben részt vevő és a Kalauzban regisztrált könyvtárak gyüjtési területéről, állományának nagyságrendjéről és szolgáltatásairól tájékoztatja a használót. A Kalauz egyik legfontosabb - egyben legproblematikusabb - fejezete az V., mely a betürendes szakterületi tárgymutatót tartalmazza. Célja: megkönnyiteni valamely szakterület speciális gyüjtőhelyeinek visszakeresését.

A kötet VI. és egyben záró fejezetében a gyüjtőköri jogszabály és mellékletei kapnak helyet.

A Kalauz müfajilag hazánkban ujszerü, és elmondhatjuk, hogy a szerkesztők uttörő munkára vállalkoztak. Várható azonban, hogy a Kalauzban ma még nem szereplő szakterületeken (müszaki és mezőgazdasági tudományok) müködő könyvtárak gyüjtőköri rendezésének befejeztével sor kerül annak bővitett kiadására is. Ezért látjuk szükségesnek a szerkesztők figyelmét néhány olyan szempontra ráirányitani, amelyet az esetleges uj kiadás készitésénél célszerü lenne mérlegelni.

A Kalauz előszavában és bevezetőjében is leszögezést nyer, hogy a kiadvány célja kettős:

- egyfelől az állománygyarapitási kooperáció szervezettebbé tételének előmozditása;
- másfelől a könyvtárak és a szakterületen dolgozó kutatók, oktatók és más szakemberek tájékozódásának segitése.

Véleményünk szerint e két cél egymástól oly mértékig eltér, hogy egy és ugyanazon kiadvány keretében nem lehet mindkettőnek a követelményeit maradéktalanul kielégiteni.

Kétségtelen ugyanis, hogy szükség van az állománygyarapitási együttmüködésben részt vevő könyvtárak és vállalásaik részletes, több szempont szerinti nyilvántartására, a rendelet közlésére, az elért eredmények regisztrálására. A Kalauz ezt meg is teszi - a tájékozódni kivánó olvasónak felesleges bőséggel -, ugyanakkor a nyilvántartás pontossága, illetőleg teljessége mégis kárt szenved, hiszen a kooperáló könyvtárak köre a valóságban lényegesen szélesebb a regisztráltakénál.

A kettős igény kielégitésére való törekvés miatt nem érvényesülhet a Kalauz szerkesztésében elég következetesen a kutatók, szakemberek érdeke sem. A kiadványhoz készült Utmutató pl. nem közli azt, hogy a gyakorlatban mi a jelentősége a különböző jelzetekkel és nevekkel ellátott könyvtártipusoknak - igy aligha tudja pl. egy fizikus, mit tiszteljen egy "tudományági könyvtár"-ban; vagy mikor, mely esetben kell országos jellegü tudományos szakkönyvtárhoz fordulnia, és miért nem "kooperáló könyvtár"-hoz. Hiába ad mindezekről tájékoztatást a VI. fejezetben közölt rendelet - a nem-könyvtáros szakemberek ennek bogarászására nem vállalkoznak.

A nem-könyvtáros szakember szemével nézve tul részletesnek tünik a III. fejezet szakterületi bontása, még inkább az egyes részkérdéseknél feltüntetett könyvtárak száma. Ez nyilvántartási céloknak kitünően megfelelhet - de a használót elbizonytalanitja. Emellett egyes kooperáló könyvtárak számos részterületnél történő szerepeltetése azt a gyanut ébreszti bennünk, hogy az illető könyvtár vállalkozásai mögött nincs megfelelő gyüjteményi "aranyfedezet". Ha pedig ez igy van, akkor félrevezetjük a gyanutlan használót.

Problematikusnak találjuk a betürendes szakterületi tárgymutató tárgyszóanyagát is. Véleményünk szerint ennek szerkesztésében abból kellett volna kiindulni, hogy az egyes tárgyszavak g y ü j t e m é n y e k r e utaljanak. Ez pedig annyit jelent, hogy a tárgyszavakat d i s z c i p l i n a - s z i n t e n kellett volna tartani. Ezt teszi a Kalauz szerkesztéséhez például szolgáló nyugatnémet kiadvány (1) is; még következetesebben alkalmazza ezt az elvet a Kalauz müfajának amerikai megfelelője (2). Ez utóbbiban számos fogalom szerepel ugyan, de t á r g y s z ó viszonylag kevés. A részfogalmakról minden esetben utalnak egy tartalmilag szélesebb körü fogalomra; ezt tekintik tárgyszónak, s ehhez csatlakoztatják a megfelelő szakterületi gyüjteménnyel rendelkező könyvtárak sorát.

A tárgymutató készitésénél a g y ü j t e m é n y r e utalás elvét, sajnos, nem érvényesitették következetesen a szerkesztők, igy pl. a K ö p t e t ő k tárgyszó mögött 6 könyvtár hivatkozási száma szerepel, a L o g a r i t m u s t á b l á k -nál 12, stb. - vajon nem veszélyezteti-e ez a Kalauz hitelét?

Nagyon sajnáljuk, hogy a kiadvány egyetlen fejezetében sem kapunk adatot a könyvtárak k ü l ö n g y ü j t e m é n y e i n e k tárgyáról. Igaz, hogy a gyüjtőköri rendelet nem szabályozta pl. az egyetemi disszertációk vagy a középiskolai tankönyvek, értesitők stb. gyüjtésének rendjét; igy elvileg ezt nem is kérhetjük számon a Kalauztól. Ugy gondoljuk azonban, hogy ezek szerepeltetése - legalább az uj kiadásban - a tájékoztatás szempontjából igen fontos lenne, és illik is a Kalauz profiljába.

E néhány, esetleg vitatható szempontot a szerkesztők figyelmébe ajánlva megállapithatjuk, hogy a Szakirodalmi Kalauz hézagpótló mü, s mint ilyen a hazai tájékoztató szolgálat nélkülözhetetlen eszköze. Kérdés, nem kellene-e az uj kiadást - kapcsolataink bővitése céljából - angol és orosz nyelven is megjelentetni?

Végül érdemes lenne a kiadvány használata során jelentkező tapasztalatokat, esetleg felmerülő elvi-gyakorlati szempontokat összegyüjteni, kiértékelni, s az uj kiadás szerkesztésénél értékesiteni.

(1) Verzeichnis von Schrifttum-Auskunftstellen. Hrsg. von Deutschen Normenausschuss u. vom Forschungsinstitut für Rationalisierung an der Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen. 5.erg. u. erw. Aufl. Berlin-Köln-Frankfurt am Main, Beuth, 1962. 307 p.

(2) ASH, Lee: Subject collections. A guide to special book collections and subject emphases etc. New York, Bowker Comp. 1958. XV, 476 p.

FREY Tamásné

FREY Tamásné: Tájékoztató szolgálat a tudományos és szakkönyvtárakban, (A KMK kiadványai 34. sz.) Bp. 1969. Népmüvelési Propaganda Iroda, 247 l.

Értékes és mondanivalójában aktuális munkával gazdagodott a magyar könyvtárügyi irodalom. Frey Tamásné tanulmányában arra vállalkozott, hogy személyes tapasztalatai, a könyvtárak adatszolgáltatásai alapján, a vonatkozó szakirodalom megállapitásainak figyelembevételével, a magyar tudományos és szakkönyvtárak tájékoztató szolgálatának fejlődését felvázolja, tevékenységét sok oldalról megközelitve elemezze. Örömmel állapitjuk meg: vállalkozása sikerrel járt. A siker titka az a korszerü, egészséges, tulzásoktól mentes szemlélet, amelyet vizsgálódásai során érvényre juttat.

Ez a helyes szemlélet abban nyilvánul meg, hogy a tudományos és szakkönyvtárakat a tudományos és szakmai tájékoztatás fontos intézményeinek tekinti és a könyvtárak és a tájékoztatási tevékenység közötti funkcionális és szervezeti kapcsolatokat vizsgálja. Igy rajzolódik elénk a könyv lapjain egy olyan követelményrendszer, mely figyelembe veszi egyfelől a könyvtári tájékoztatás lehetőségeit, másfelől azokat a korlátokat is, amelyek az ilyenfajta tájékoztatás mértékét és mélységét megszabják.

A lehetőségek és korlátok ismeretében vázolja igen pontosan a referenszmunka és -szolgálat hazai fejlődését, mérlegre teszi azokat a szervezeti, személyi és tárgyi előfeltételeket, amelyek a korszerü tájékoztató szolgálat ellátásához szükségesek, végül elemzi a hazai tudományos és szakkönyvtárak jelenlegi szolgáltatásait. Igen helyesen, a beható elemzés összegezése és a tanulságok levonása előtt, ismerteti egyes külföldi könyvtárak referenszszolgáltatásainak kialakulását, eredményeit, szervezeti formáit. A munka utolsó fejezete a hazai eredmények összegezése és a feladatok kijelölése.

A könyvtári tájékoztató szolgálat funkcióinak meghatározása jól dokumentált és szemléletileg helyes. Elsősorban az egyedi, egyetlen igénylő által felhasználható tájékoztatás szolgáltatását tartja a szolgálat főfunkciójának. Felismeri, hogy ez a szolgálat fejlett központi szolgáltatásokat, nagy szellemi és anyagi ráforditást (munkaerő, kézikönyvtár stb.) kiván. A felsorolt funkcióelemek beható vizsgálatából kiindulva fejti ki ezek összefüggéseit a tájékoztató munka tartalmával, szinvonalával, vizsgálja e funkcióelemek hatását a tájékoztató munka szervezetére és veti fel a munkamegosztással kapcsolatos szervezeti kérdéseket.

Ez utóbbiak kapcsán kissé óvatosan fogalmaz és talán tulzott jelentőséget tulajdonit nekik. A tájékoztatás hatékonysága nem a szervezeti kereteken mulik; olyan tevékenység ez, mely hol kisebb, hol nagyobb szellemi erőfeszitést, szakismeretet, bibliográfiai és forrásismeretet igényel, és gyakran olyan feladatok elé állitja a könyvtárat, amelyeket csak több munkatársának bevonásával tud megoldani. Hivatalnok és nem könyvtáros az, aki ilyenkor arra hivatkozik, hogy ez nem az ő asztala, nem fér a normájába, és valamilyen formában megtagadja szakismereteinek hasznositását. Elképzelhető - és nem konstruált a példa -, hogy ha történetesen a szakozók között van matematikus és jogász, a szerzemé-

nyi osztályon történész és a katalogizálók között klasszika-filológus, ugy ezek a könyvtárosok mind a tájékoztató bázis megteremtésében, mind a tájékoztatás kidolgozásában szivesen és hatékonyan közremüködnek.

Ezzel összefüggésben, a szervezeti problémák kapcsán ismerteti a szakreferensi rendszerrel kapcsolatos, sokat vitatott problémákat, és felveti a kérdést, hogy a diszciplinák alapján kialakitott szervezet képes-e megfelelni a tudományok differenciálódási és interdiszciplináris fejlődésének. Talán eredményesebben közelithette volna meg a kérdést, ha a szemléletéből fakadó következtetéseket bátrabban érvényesiti. A könyvtáron belüli kooperációról, a nagykönyvtárak belső "szakosodásáról", különgyüjtemények, "szakolvasótermek" munkájáról nem emlékezik meg, holott véleményünk szerint az ilyen irányu fejlődés elemzése pozitivabb végkövetkeztetésekhez vezetett volna.

A tanulmánynak talán legjobban megalapozott része az, amely a tájékoztató szolgálat tárgyi feltételeit elemzi. A munkaeszközök között elsősorban a kézikönyvtárak helyezetét vizsgálja. Felismeri ennek a munkaeszköznek és feltártságának jelentőségét. Vizsgálja a használati lehetőségeket, az egyes gyüjtemények feltártságát. Hiányérzetünk azonban azzal kapcsolatban támad, hogy elmulasztotta a kézikönyvtárak összetételének, használhatóságának birálatát. A nagyságrendi besorolás ugyanis semmitmondó. Mint referenszkönyvtárosnak észre kellett volna vennie a kézikönyvtári gyüjtemény koncentráltságának szükségességét, amit Magyarországon nem lehet elég gyakran hangsulyozni. A kézikönyvtár már régen tulnőtt a "hivatali" segédkönyvtári kereteken - holott ebből fejlődött ki, - és ma már fel kell vetni a kérdést: ki sétáljon a felvilágositást nyujtó referenszmü után, az olvasó vagy a könyvtáros? Amennyiben a segédeszközök nem koncentráltak, ez egyenlő azzal, hogy nincsenek. A nagy központi tájékoztató könyvtárakat társadalmi szükséglet hozta létre, és ezek hiányában hiába várjuk az igényeket.

E fejezet további részei bővebb elemzést igényelnének, erre itt nincsen módunk. Igen gondosan vizsgálja a könyvtári állomány nyilvántartásait, elsősorban a használat, ill. a tájékoztatás szempontjából, valamint a központi szolgáltatásokat. Felismerve a központi katalógusok bizonyithatóan országos gazdasági érdekét, elemzi, mi az akadálya annak, hogy ezek jobb és sokoldalubb hasznositása megvalósulhasson.

A magyar nemzeti bibliográfia rendszerével kapcsolatos megállapitásai helytállóak. Nagyobb nyilvánosság előtt ad hangot azoknak a problémáknak, amelyek az OSZK illetékeseit már régóta foglalkoztatják. Kissé bővebben fejthette volna ki a másodfoku információs nyilvántartással kapcsolatos mondanivalóit.

Frey Tamásné, mint a KMK munkatársa, a KMK munkatervi feladataként végezte vizsgálódásait. Talán ez az oka annak, hogy mérni igyekezett a mérhetetlent; a minőségi tényezőket mennyiségekkel igyekezett kifejezni. Azt azonban napestig várhatjuk, hogy a minőség mennyiségbe csapjon át. Ennek következtében nem is foglalkozunk a statisztikai kimutatások értékelésével, a gyüjtött dokumentumok számának az intézmény dolgozói létszámával és az adott tájékoztatások számával való különböző szempontu egybevetésével, ami amugyis labilis adatokon nyugszik, és a könyvtárak teljesen felesleges rangsorolását is irreálissá teszi.

Az előzőkben néhány szempont kiragadásával csupán illusztrálni szerettem volna, hogy igen hasznos, nagy felkészültséggel megirt, alapvetően helyes szemléletü könyvet kaptunk kézhez, aminek aktualitását csak fokozza, hogy napjainkban éles vita folyik a könyvtári tájékoztatásról. Ideje volt, hogy olyasvalaki, mint Frey Tamásné, aki hosszu évekig ült a referenszpult mellett, ne csak nekünk, hanem az elvi sikon mozgó külső szakértők számára is megvilágitsa e munka lényegét és nem utolsósorban szépségét.

SZENTMIHÁLYI János

Településeink könyvtári ellátása. A tanácsi közművelődési könyvtárak és könyvkölcsönzők statisztikai adatai 1969. Összeáll. Urbán László. Bp. Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1970. 25 p.

A kulturális élet vizsgálatának általánosságban fontos területe a könyvtárstatisztika; különösen jelentősek azonban a tömegkultura olyan fontos terjesztőinek számszerű eredményei, amilyenek a közművelődési könyvtárak. Ezért a könyvtáros - és vele együtt mindenki, aki számára nem közömbös kulturforradalmunk előrehaladása - izgalommal veszi kezébe a "Településeink könyvtári ellátása, 1969" cimü, Urbán László által összeállitott kiadványt.

A kiadvány - 1968-ra vonatkozó elődjének folytatásaképpen - közli az ország tanácsi közmüvelődési könyvtárainak legfőbb eredményeit, mindenekelőtt országos összesitésben. Eszerint 5371 könyvtár, ill. szolgáltatási hely összesen 16,8 millió kötetnyi állománnyal 1,58 millió beiratkozott olvasónak 43,19 millió kötet könyvet kölcsönzött 1970-ben Magyarországon; e hatalmas tevékenységet 1761 főfoglalkozásu, továbbá 1090 (egészre átszámitott) részfoglalkozásu könyvtáros végezte (a társadalmi munkában könyvtári tevékenységet folytatók adatai nem szerepelnek). Az év folyamán 36,7 millió Ft értékben 1,49 millió kötetet szerzeményeztek. A lakosság 15,5 %-a beiratkozott olvasója tanácsi közművelődési könyvtárainknak; egy-egy olvasó átlagosan 27 kötetet használt az év folyamán. Az ország egy lakosára 1,6 kötet, egy beiratkozott olvasóra pedig 10,6 kötet jut a könyvtári állományból.

Mindezek - és a többi tényleges és viszonyszámok - rendkivül érdekesek, jellemzők közmüvelődési könyvtáraink jelenlegi helyzetére, amennyiben általános képet nyujtanak a legfőbb eredményekről. A kiadvány - nagyság szerinti csoportositásban - egyenként közli városaink, községeink és egyéb településeink könyvtári adatait. 312 magyarországi település - Budapesttől az 5000 lakosu Veresegyházig - szerepel benne egy-egy adatsorral, az 5000 lakos alatti települések pedig nagyságcsoportonként, összesitésben, kevesebb adattal.

A kiadvány tehát jól összehasonlitható számokkal és mutatószámokkal szolgál egyes városaink, községeink könyvtári helyzetének egybevetéséhez. Érdekes és kétségtelenül hasznos lehetőséget kinál ezzel az egyes települések könyvtárainak, kulturmunkásainak és - nyilván ez is célja volt - könyvtárakat fenntartó tanácsi funkcionáriusainak a hasonló adottságu, méretü települések könyvtári eredményeinek összehasonlitásához, s ezzel az esetleges helyi hiányosságok kiküszöböléséhez (könyvtárosok száma, szerzeményezési keret, állomány, forgalom, olvasólétszám stb.). A jelentős munkával kidolgozott mutatószámok ezt különösen elősegithetik.

E mindenképpen hasznos és eredményes statisztikai összeállitást, ugy gondoljuk, ki lehetne egésziteni ugy, hogy jelenlegi keretei között is szélesebb területen váljék hasznossá. Igy mindenekelőtt olyan adatok közlése volna előnyös, amelyek a települések feletti tanácsok (járások, megyék) területének összeredményeit nyujtják. Ez egyben az ország egyes vidékeinek könyvtári fejlődési sajátosságait is tisztázná. Hasonlóképpen hasznosnak találnánk, ha lehetőség nyilna a települések nagyság szerinti csoportjait összegező adatsorok közlésére. Ez átfogóbb elvi következtetésekhez is anyagot nyujthatna, mig a községenkénti adatok tengerében sokkal nehezebb a jellemző adatokat, mutatószámokat meglelni. Vegyük példának az - egyébként eléggé ismert - összefüggést a települések nagysága és az olvasók főbb csoportjainak aránya között, amely egyes községekben indokolttá teheti az olvasópropaganda módositását:

Településnagyság:	14 éven aluli olvasók az összes olvasó %-ában
Budapest	28,0
Városok (100 ezer lakos felett)	30,4
" (50-60 ezer lakos)	33,0
" (20 ezer lakos)	37,8
Községek (10 ezer lakos)	42,6 stb.

Ugy véljük, hogy - különösen gépi összesitás esetén - megérné a többletmunkát a statisztika használhatóságának megnövekedése.

Ugyancsak hasznos lenne, ha - akár csak a legfőbb adatsoroknál - visszatekintő adatokat is kaphatnánk a jövőben.

Még egyszer szeretném kiemelni a statisztikai kiadványnak jelen formájában is rendkivül érdekes és hasznos voltát. A jól áttekinthető táblázatok, a jól szövegezett magyar és idegen nyelvü táblafejek minden érdeklődő számára megkönnyitik az adatok alkalmazását.

TOLNAI György

hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek

A NEMZETKÖZI KÖNYVÉVRE (1972) megkezdődtek az előkészületek. 1970. március elején az IFLA hivta össze több nemzetközi szervezet képviselőit az előzetes irányelvek kidolgozására, ennek a munkacsoportnak a beszámolóját pedig március végén az Unesco által rendezett konzultáción tárgyalták meg. A konzultáció ajánlásai az Unesco közgyülése elé kerülnek. (IFLA News, 32. sz.)

A DÁTUMOK JELZÉSÉRE az alábbi formát fogadta el ajánlásképpen a Z39 szabványbizottság SC/9 albizottságának genfi ülése 1969 végén: elöl áll az évszám, utána a hónap és a nap (2-2 számjegygyel kifejezve), egymástól kötőjellel elválasztva. 1970. március 1-ét eszerint 1970-03-01 formában kell irni. (Library Journal, 1970. 5. sz.)

A NEMKIVÁNATOS KIFEJEZÉSEKRŐL adott ki jegyzéket az Unesco, amelyek sérthetik a fejlődő országok népeit, illetve hozzájárulhatnak a faji felsőbbrendüség érzésének fennmaradásához a többi népben. Ilyenek például: törzs, faj, bennszülött, vadember, civilizálatlan, elmaradott, fejletlen (ország), szinesbőrü. A kiadvány cime: Final report of a Unesco meeting of experts on educational methods designed to combat racial prejudice, ED/MD/4. (Library Journal, 1970. 5. sz.)

EGYETEMI KÖNYVTÁRAK tervezéséhez a Methodisches Zentrum für Wissenschaftliche Bibliotheken kidolgozta az alapvető irányszámokat. Eszerint az állomány felső határa 1,5 millió kötet az egyetemi és 0,5 millió a főiskolai könyvtárakban; szabadpolcra a tizévi átlagos gyarapodás 80 %-a kerül; egy könyvtárosra (a vezetőket és a technikai személyzetet nem számitva) 10 m^2 alapterület jut. Az olvasóhelyek számát elsősorban a hallgatók száma alapján kell meghatározni (a beiratkozott hallgatók 3-20 %-ában), de egyéb tényezőket is figyelembe kell venni, pl. hogy van-e más nagykönyvtár a városban. (Mitteilungen aus dem wissenschaftlichen Bibliothekswesen der DDR, 1970. 2. sz.)

A HALLGATÓK FIZIKAI MUNKÁJUKKAL - favágással, rakodással, kocsimosással, háztartási munkával - is hozzájárultak annak a háromnapos kampánynak a sikeréhez, amellyel a harrisonburgi (USA) Eastern Mennonite College 1,4 millió dolláros könyvtárépitési programjának megindításához szükséges 105 000 dollárt előteremtették. Kölcsönöket is vettek fel erre a célra. Természetesen az oktatók is kivették részüket az anyagi erőfeszitésekből, s jelentős összeget hozott a gyüjtött mütárgyak értékesitése is, külön árverésen. (Library Journal, 1970. 5. sz.)